

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

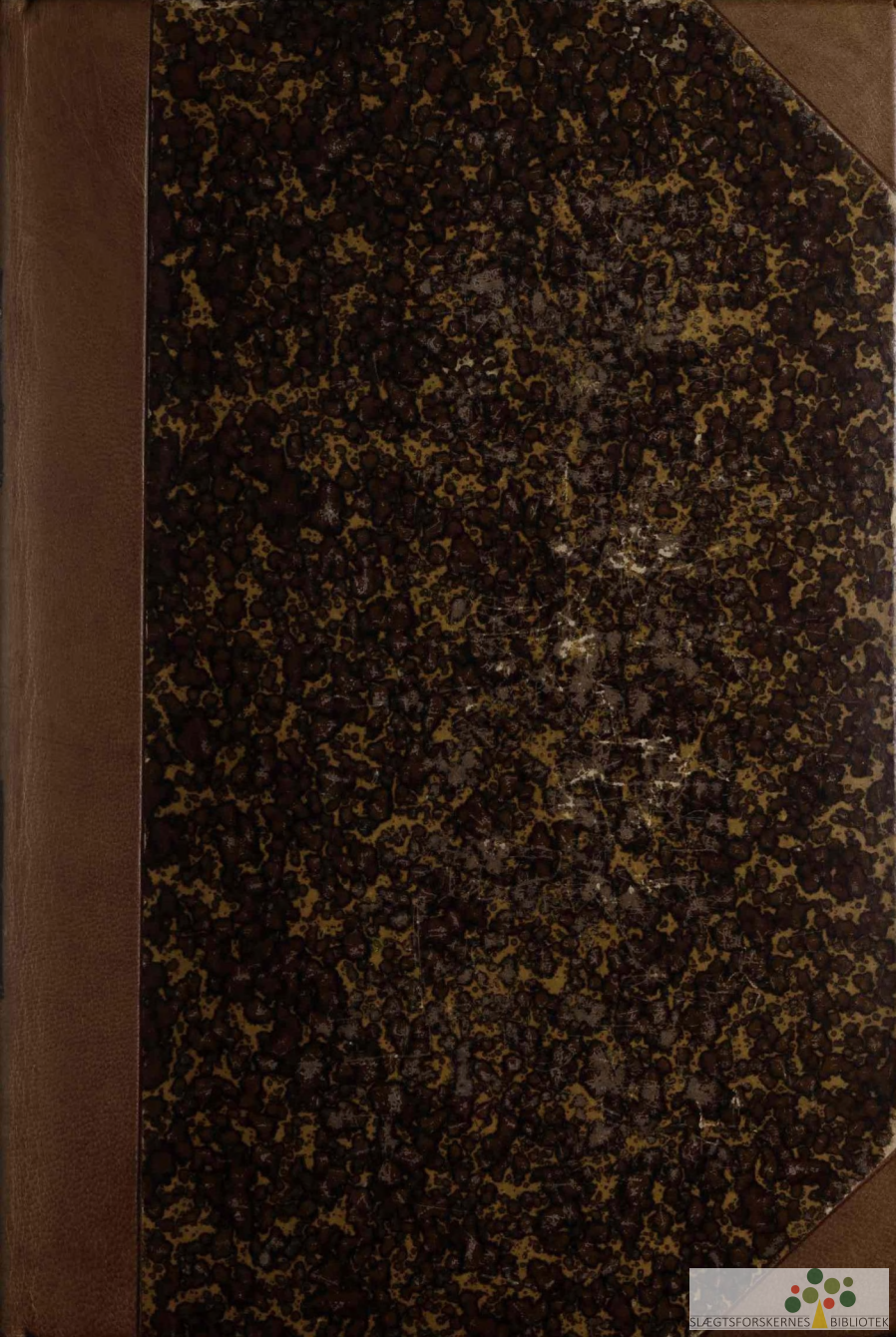
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

CHR. NICOLAISEN

AMAGERS HISTORIE

BILAGT MED DE VIGTIGSTE BREVE OG AKTSTYKKER
OM ØENS FORHOLD

I. DEL

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF CARLSBERGFONDET

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
KØBENHAVN OG KRISTIANIA
1907

AMAGERS HISTORIE

CHR. NICOLAISEN

AMAGERS HISTORIE

BILAGT MED DE VIGTIGSTE BREVE OG AKTSTYKKER
OM ØENS FORHOLD

I. DEL

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF CARLSBERGFONDET

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

NORDISK FORLAG

KØBENHAVN 1907 KRISTIANIA

KØBENHAVN — GRÆBES BOGTRYKKERI

AMAGERS HISTORIE

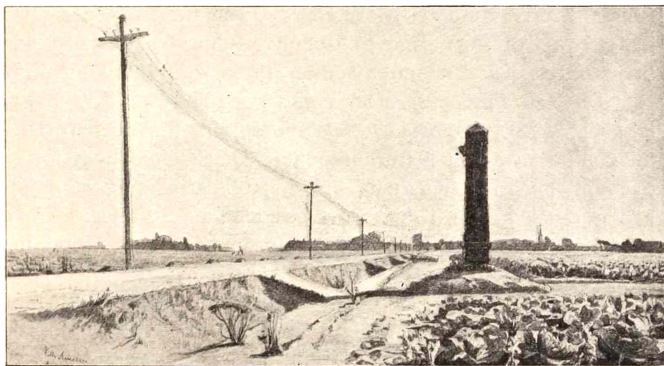
I. DEL

INDTIL HOLLÆNDERNES INDFØRELSE, SAMT
HANSETRAFIKENS AFSLUTNING PAA DRAGØR.

I. UR- OG OLDTID.

Indledning. — Jorddannelsesperioder (Kridttiden — Den tertiære Tid — Istiden — Den baltiske Indsøtid). — Oprindelig Beboelse. — Oldtidsfund. — Gravhøje. — Stednavne.

Amager, den lille historisk interessante Ø, efterlader ved en overfladisk Betragtning Indtrykket af ung, ny Jord, hvis jævne og ligedelte Linjer synes nylig dragne i en hævet,

Vilh. Arnesen: Amager-Landskab.

afvandet Søbund. Over de smaa Agermarkers Frodighed, vekslede Mangfoldighed og Farvetoner tegner sig Vaarens friske og fyldige Ungdom. Ingen stærke Naturkræfter har for-

styrret eller afbrudt Grødens jomfruelige Ro. Hist og her møder Øjet unge Trær og Trægrupper og levende Hegn uden at de afbryde Markernes Flade og Farvespil. Og rundt om voxer der Byer og pyntelige Gaarde frem, i Klynge og spredte, men næsten altid uden tilsyneladende Ælde og med en vis Frodighed og Velstand, takket være Beboernes Flid og den villige, frugtbare Jord.

I Virkeligheden er Øen forholdsvis sent bleven til. Den hører, kan man sige, til de yngre Landdannelser, som er fremstaaet af Havet paa «Sjølunds Bred»; dens Alder maa uden al Tvivl regnes fra den yngste af de Naturperioder, der er gaaget forud for den kulturelle Tid, hvori «Arternes Udvikling» og Menneskets Fremstaaen er gaaget for sig. Vi maa kort berøre den geologiske Fortids Granskning, som har belyst dette Forhold. Saa vidt er Videnskaben trængt ind i disse Forperioders Mørke, at den af Jordlagenes Beskaffenhed, Lagdannelserne og deres Sammensætning, udleder og bestemmer i hvilken Periode de er traadt frem i Solens Lys, som Hav eller som Landjord. Saa mægtig er Tidernes Ændringsmagt, saa uendeligt deres Maal, at de skaber og skifter Hav og Land, ændrer Naturens Forhold og Virkekræfter under Overgange fra tropisk Varme til isnende Kulde; og Jordens Overflade skifter Karakter efter som Naturen skifter Sol og Vind.

De *Forddannelsesperioder*, under hvilke den danske Jord er grundlagt og fremstaaet, adskille sig fra hinanden ved vidt forskellige Livs- og Naturfunktioner. De spænde hver for sig over et mægtigt Tidsrum, om hvis Udstrækning vi neppe kan gøre os nogen Tanke og hvis Overgange sikkert for hver især har været en gradvis og langsom Ændring af de indgribende Forhold.

Den ældste Periode, som Videnskaben har paavist, er *Kridttiden*. Denne deler sig i en ældre og yngre Tid, der hver for sig kendetegnes ved de forskellige Former af det Dyreliv, som Havet har indeholdt — hele Danmark var da Havbund — og som har bundfældet sig og afsat det mægtige Kridtlag, der nu danner Landets Undergrund. Havet har havt en umaadelig Rigdom paa smaa hvide Snegle (Kokkolitter), hvis Forplantning og Aflejring har kunnet afsætte et flere

Hundrede Fod mægtigt Bundfældningslag, der har dannet sig til Kridt og Kalk. Den ældste Lagdel afgiver blødt Kridt (Skrivekridt), medens den yngre er en haardere, stenagtig Formation, Kalksten («Saltholmskalken»), der især under hele Østsjælland findes i svær Mængde og saaledes aflægger Vidnesbyrd om, at denne Landsdel har hævet sig af Havet senere end den vestligere. Begge Formationer har hver for sig fordret sit særlige Klima, der maa have nærmet sig tropisk Varme. Hvilket uhyre Tidsrum synes der ikke at være tilbagelagt med dette mægtige Naturværk! —

Efter dette saa at sige fundamentale Skaberarbejde fulgte *den tertiære Tid*. Medens Kridttiden her synes at have været stille, varm, ludende Havblikstro, der under sit Forløb har frembragt begyndende Landdannelser og Vegetation (Jylland), saa har den tertiære Tid udmærket sig ved stærke Omvæltninger af voldsom revolutionær og vulkansk Natur. Jorderuptioner og stærke Jordskælv har forvandlet Hav til Land og Land til Hav, hævet fladt Land til Højder osv. Ogsaa klimatiske Forandringer har gjort sig gældende og sat Spor i Vegetationen. Skove af en bestemt Art er opstaaet og ved Omvæltninger forsvundet under Jordoverfladen for at give Plads for nye Arter, opstaaet under andre Livsvilkaar. Atter er disse væltede og begravede under fremskydende Morænemasser, hvilket ses af de Dannelser, der findes i Jordens Skød (f. Ex. Brunkul) og vidner om de mægtige Kræfter, som har drevet deres Spil. Under denne sikkert mange Tusind Aar lange Periode er en Del af vort Land, nærmest Jylland, blevet til.

Var den tertiære Tid en væsentlig tropisk Periode, saa fulgte efter denne en Polartid: *Istiden*, der gradvis og i koldere og mildere Tempo rykkede frem og lagde en mægtig Isskorpe over hele det nuværende Nordevropa. Landets tidligere Væxt og Dyreliv forstyrredes og begravedes under de vældige Ismasser og deres Afejring af Moræne, som under Isens Bevægelser løsreves og førtes frem af stærke Malstrømme. Af saa lang Varighed har denne Periode været, at Skove under dens forskellige Tempoer, mellem Isens Frem- og Tilbagerykning, har kunnet faa Tid at opstaa. I Nordtyskland er saa-

ledes fundet Spor af Skovnatur, som er voxet frem under en mildere og gaet tilgrunde under en koldere Istid. De vekslede Temperaturforhold har netop skabt vor — Danmarks — Jord. Isens Smæltninger Vandets Bevægelser og Løb, har forarsaget og aflejret de «Glacialdannelser» (Ler, Sand, Rullesten osv.), som vor Jordbund bestaar af. Ved stærke Vandløb under Isen, løsrevne Isstykker, satte i stærk Drift af vældige Nedfald, Skuringer og Malinger, Strømhvirvler og mægtige Flodløb, er Dele af Jordskorpen revet med og fordelte af Strømmen paa dens Vej. Paa den Maade er vore Øer og Sunde, Bakker og Dale dannede. De Ler- og Sandlag, som dækker de ældre Kridt- og Kulformationer, er lagt tilrette af Isen, ligesom for at forberede Vejen for den Vegetation, der i den efterfølgende Kulturperiode har givet Livet Væxt og Betingelser, som har været nødvendige for at det kunde udfolde sig i en saa fuldkommen Form. For Østsjællands Vedkommende synes det, at Kalkdannelserne har vedvaret indtil Istiden og at Terrænet her altsaa har ligget under Havet endnu da Istiden indtraadte, eftersom der ikke har kunnet paavises Landdannelser eller Vegetation paa dette Terræn fra den tertiære Verdensperiode.

Under Isens endelige Tilbagetræden er det østlige Sjælland blevet dannet. Det synes at have været Havbund endnu under Isens Afsmeltning. Men ligesom ved at være befriet for det enorme Tryk, som Isen udøvede, har Landet hævet sig, saaledes at Havbundens Kalkdannelser paa sine Steder (f. Ex. Faxe og Stevns) løftedes langt over Havfladen.

Denne Hævning havde til Følge, at der netop her, hvor Amager ligger, opstod Land af Havet, saa der dannedes Fastland mellem Midtsjælland og Skaane. Terrænet omtrent indenfor Linjerne: Taarbæk—Limhamn og Køge—Falsterbo dannede et Landbælte og Sundets sydlige Løb fandtes ikke. Kattegat endte som en Hale i den nuværende Malmøbugt. Østersøen var et lukket Hav, «den baltiske Indsø». ¹⁾

Det er godtgjort, at der allerede i Istiden har levet Mennesker i Danmark; og der er netop ogsaa her paa det Land-

¹⁾ Gerard de Geer: Skand. geogr. utveckling efter istiden.

bælte, der skilte Nordsøen og Østersøen, fundet Spor i Form af Stentyper, der har tjent som deres Redskaber. Lærer *H. N. Rosenkjær* fandt saaledes ved Udgravning af Frihavnen 1892 flere saadanne Stene, der af videnskabelige Autoriteter er anerkendte som ægte. Der er fra samme Tid fundet Spor af store Skove, hvor Daadyret har levet vildt. Umuligt er det altsaa ikke, at der her, hvor Amager ligger, har levet Mennesker for mange Tusind Aar siden, længe før *Øen* Amager eksisterede.

Den baltiske Indsøtid har strakt sig gennem en lang Periode, hvori store Ændringer af Hav- og Landforhold er foregaaet. Det er paavist, at Indsøens Vandflade ved Periodens Begyndelse har ligget mange Fod højere end ved dens Slutning og at ogsaa Klimatforhold har skiftet under Periodens Forløb, idet Snegleskaller, der findes i de øvre, ældste Strandlag adskille sig fra saadanne, der er aflejrede i de lavere og nyere Lag. Forskellige Forhold og Livsbetingelser har altsaa havt Tid til at gøre sig gældende og til at udvikle nye Arter af Indsøens Fauna; men Videnskaben giver os ingen Midler ihænde til at maale de Tidsafstande, det her drejer sig om. Endnu i Stenalderens Begyndelse — for 6000 Aar siden — synes Landbæltet mellem Nord- og Østersøen ikke gennembrudt; thi Mythen om Gefion, der pløjer Øresundets Løb og saaledes ikke synes grebet helt ud af Luften, forudsætter dog en Grad af intellektuelt Menneskeliv for at kunne danne sig. Men neppe meget lang Tid efter har der fundet en Sænkning Sted, hvorved de to Have har kunnet skære sig igennem og deres Vande mødes gennem Øresund.

Under denne Sænkning synes Amager bleven til, eller i al Fald den højeste Del af *Øen*, hvis Udstrækning da neppe har været Halvdelen af, hvad den nu er; mulig fandtes her oprindeligt flere Smaaøer. Stenalderens Kystlinje laa her og paa hele Sjællands Østside omkring 6 Fod højere end Stranden nu ligger.¹⁾ Nord for Dragør, hvor de gamle Fældjorder ligge

¹⁾ K. Rørdam: Danmarks Tilblivelse. Saltholmen, som hørte med til det tidligere Landbælte, har atter dukket sig ned under Havfladen; og vistnok først langt frem i Oldtiden har den hævet sig paany.

til en vis Grad uberørte, spore vi endnu denne Kystlinje lidt ovenfor 5 Fods Kurven. Øen har saaledes gennem 5—6000 Aar hævet sig ca. 6 Fod. Vil den ogsaa fremdeles hæve sig 1 Fod for hvert Aartusind, der gaar, indtil nye Omkiftelser og en hel ny Verdensperiode indtræder?

Amagers oprindelige Beboelse maa siges at være indtraadt omtrent samtidig med Øens første Tilblivelse i den allerfjerneste Oldtid. I al Fald er dens Beboelse i den ældre Stenalder en given Ting, hvorom mange Fund fra hin Tid bære Vidne. Og da Fundene stamme baade fra den ældre og yngre Stenalder, maa det siges, at her har været et *stadigt* Opholdssted for vore ældste Naturfolk. De opslog gerne deres Boliger ved skovbevoxede og fiskerige Kyster, navnlig paa Smaaøer, hvor det formodentlig har været dem lettere at bevare deres Herredømme end paa større, aabne Landomraader. Iøvrigt var Søen og Skoven de Steder, hvor de hovedsagelig søgte deres Føde; her fandt de baade til at bide og brænde og til Tag over de usle Jordhuler, hvori de søgte Skjul.

Af de *Oldtidsfund*, der er bevarede fra Amager, stammer den langt overvejende Del fra Stenalderen. Størsteparten er funden paa Øens sydøstlige Del, Højdedraget mellem Store Magleby og Dragør; alene Syd og Øst for Dragør Lund er vistnok fundet et Par Hundrede, baade temmelig raa og finere udførte Stengenstande. En Mængde Flintflækker og Flintaffald tyder paa, at der her har været et Tilvirkningssted for Stenredskaber, maaske fordi Søen og Isen skød rigeligt Materiale af Sten ind paa Kysten. Ogsaa paa Tømmerup, Maglebylille og Kastrup Jorder er der fundet adskillige Stenoldsager, hvoraf en Del opbevares i Oldnordisk Museum; i det væsentlige adskille de sig ikke fra de almindelige Kystfund. Nord for Dragør, paa «Rybakkerne» og «Samsengene» er fundet adskillige Genstande; endogsaa ude i Søstranden er fundet en smuk Stenøxe af sort Flint, med afrundet, noget tilspidset Bane og bred Eg.

Selvfølgelig er langt fra alle Fund oplyste; mange Ting er spredte omkring i private Gemmer og Samlinger. Oldn.

Museum besidder dog ca. 40 Exemplarer af Fund fra Amagers Stenold. En omtrent lige saa stor Samling har Dyrnlæge Madsen, Dragør, af Øxer, slebne og uslebne Kiler, Mejsler, Spydblade, Pilespidser, Skrabere, Flækker og Flækkeblokke, som alle ere fundne i Dragørs Omegn.

Fra *Broncealderen* er Fundene langt færre, men de tale dog tydeligt nok om Beboelse, ogsaa paa hin Tid. Og Sporene holde sig omtrent til de samme Steder, hvor Stenalderens Folk havde deres Færden, Øens sydlige og østlige Del, sikkert det Sted, hvor de bedste Livsbetingelser har været tilstede. Sandsynligvis har den da været skovbevokset, eftersom man

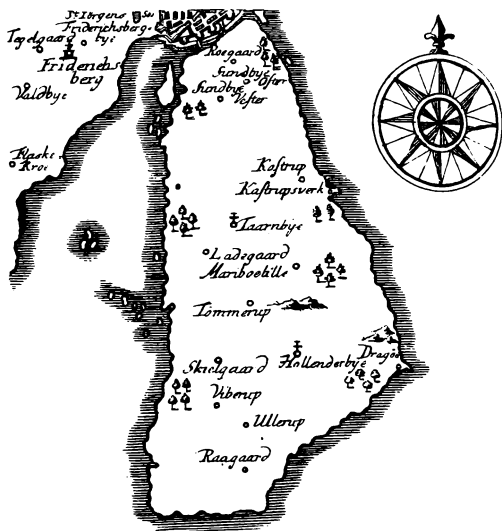

Oldsager, fundne paa Amager. (Nationalmuseet).

nu dannede sig Boliger af Træ. Kvægavl og en meget ringe Grad af Agerdyrkning var i *Broncealderen* indtraadt. Metallets Brug førte en mere udviklet Kultur med sig og gav ligesom en større Magt over Jorden. Skovstrækninger ryddedes og gav Plads for Jordkulturens Frembrud. Og fra dette begyndende Herredømme over Jorden regne vi Oprindelsen til de første Landsbyer. Indbyrdes fredeligere Sæder og større Fællesskab i Arbejdet for Livsopholdet medførte, at Beboerne sluttede sig mere sammen, ogsaa til Værn mod ydre Fjender. Krigseventyr og Rov var jo alligevel Folkets anden Natur. Hvad man kunde vinde fra andre Slægter eller Stammer betragtedes som hæderligt Bytte. Især langs Kysterne var Be-

boerne derfor udsatte for Plyndringstog, eller Besøg af den Art, som man var nødt til at staa Last og Brast med hinanden for at værne sig imod, og for at holde paa sin Ret til den Plet Jord, hvortil Hjemmet og Existensen var knyttet.

Til Oldtidens sikre Minder høre iøvrigt *Gravhøjene*. Tidligere fandtes en Del Høje paa Amager; men de er efterhaanden næsten helt forsvundne for at give Plads for den praktiske Udnyttelse af Jorden, som her er Løsenet. Sydost

Kort over Høje paa Amager. Efter Dansk historisk Almanak 1766—70.

for Dragør Lund, omtrent paa samme Sted hvor de mange Stensager er fundne, har ligget en Række mindre Høje, der forlængst er sløjfede, men hvorom der dog er bevaret baade mundtlig og skriftlig Overlevering¹⁾. Saaledes erindres det, at der har ligget en Del Høje og ved Pløjning paa Stedet

¹⁾ Efter en Indberetning til Nationalmuseet 1879 har Højenes Antal været en halv Snes, men efter en Indberetning fra 1886 antages det, at der kun har været fem.

er der for en Snes Aar tilbage fundet to sorte Gravurner med Rester af brændte Ben og nogle Smaagenstande af Bronze: to Bøjlenaale, en Kniv og en Sylespids, som opbevares i Oldn. Museum. Disse Ting menes at stamme fra Overgangstiden mellem Bronze- og Jernalderen; men derfor kan Højene maa- ske hidrøre fra en ældre Tid. Paa samme Sted er der fundet Brandpletter i Jorden, som vidne om tidlig Beboelse.

Paa Rybakkerne, Nordvest for Dragør, har ogsaa i tid- ligere Tid ligget flere Høje, som er sløjfede. Paa Johan Meijers Kort fra 1656 synes de svagt antydede; men paa et senere Kort over Øen i «Dansk hist. Almanak 1766—70» vises de tydeligt. Hvornaar de er sløjfede vides ikke, og der er ikke bevaret nogen Efterretning om Fund eller andre For- hold derfra. Efter samme Kilde har der i Nærheden af Magle- bylille ligget en Gruppe Høje, som tildels er forsvundne; de to i Nærheden af Petersdal er maaske Rester deraf. En anden større Høj eller Banke, som ikke vises paa Kortet, liggende O. S. O. fra Maglebylille, har mere Karakteren af en Blus- eller Signalhøj i Lighed med «Blushøjen» ved Dragør, men fra en senere Tid, ligesom «Længstehøj», hvilke vi senere skal omtale.

Midt paa Øen har ogsaa ligget flere Høje. Om Gaard- navne som «Sofiehøj» og «Frydenhøj», der ligge ved Hoved- landevejen, stamme fra, at der har ligget Høje i Nærheden, vides ikke. Derimod haves Efterretning om to Høje, kaldet «Broderhøje», som laa tæt ved Landevejen, lidt Syd for det Sted, hvor Tømmerupvejen munder ud. Allerede 1811 skal den ene, efter senere Indberetning til Nationalmuseet, være bleven jævnet uden at der foreligger nogen Meddelelse om Fund deri. Den anden blev først jævnet midt i 80erne og indeholdt forskellige Begravelser og Oldsager. I to stensatte Rum fandtes saaledes Skaar af Gravkar og brændte Benrester, samt i det ene Rum et Haarsmykke, i det andet Brudstykker af et Broncesværd, tre smaa Dobbeltknapper og et Stykke af et Spænde. (Oldn. Mus.). Længere oppe i Højen fandtes et mindre stensat Rum med brændte Benrester. Disse Fund tyde paa, at en Høvdings eller Krigers Familiebegravelse har været her. I det Hele taget var det vel kun de mere frem-

ragende Slægter der højjordedes. De almindelige dødeliges Askeurner hengemtes blot paa et tørt Sted i en Bakke, hvor der var nogenlunde Fred, men uden noget synligt eller varigt Tegn til Eftermæle.

Fjernalderen og Vikingetiden er det Tidsrum i hvilket Forholdene paa Amager er hyllet i det tætteste Mørke. Det var i det Hele taget en ond, krigersk og barbarisk Tid, der strakte sig gennem 4—500 Aar (8.—12. Aarh.), hvor alle Forhold var i Opløsning og Overgang under det gamle Heden-skabs Forfald og den romerske Kirkemagts Fremtrængen med det hellige Kors, der stadig dryppede af Blod. Indbyrdes Oprør mellem alle Landets Smaakonger var den naturlige Følge. Sejrherrer vilde de alle være. De gamle Troskikke fortrængtes af Opstandelseslæren. Man brændte ikke mere de Døde; men jordede dem i Sandbakker og paa højtliggende Steder; kun de allerypperste blev højjordede med særlig Pragt. Og Livet drejede sig i det Væsentlige kun om Krigsrov og Krigerære. Det egentlige Folk var Krigsmændene, som raadede over og forsvarede Landet. De plaskede husvant til Søs, ogsaa til fjerne Strande, for at gøre Bytte og søge Hævn. Lov og Ret sad i Sværdsmeden. Det gjalt da om baade ude og hjemme at være paa Post mod List og Fjendskab, der lurede i hver en Krog.

Under disse Forhold har Amager selvfølgelig ikke været noget godt eller fredeligt Opholdssted. Aaben og fri til alle Sider laa denne Ø næsten som et Bedested paa den alfare Søvej, indbydende til Landgang og Hærgning, hvis der øjnedes noget Bytte. Det er derfor neppe sandsynligt, at der har kunnet trives noget fast Erhverv ved Agerbrug eller Kvægavl, eller nogen egentlig fast Beboelse, her i den senere Jernalder og Vikingetiden. Det synes heller ikke, at den Tid har efterladt mange Spor af fast Beboelse paa Øen. Kun et Par Grave vides at være fundne, nemlig paa Rybakkerne, et sandet og gruset Bakkedrag Nordvest for Dragør. I den ene Grav er, saavidt vides kun fundet Rester af et Menneskeskelet. I den anden, der laa ca. 4 Fod under Overfladen, fandtes Skeletdele, omgivne af en Kred af mindre Sten, samt en Stridsøxe af Jærn. Øxen, der er $9\frac{3}{4}$ Tom. lang, $6\frac{1}{3}$

Tom. bred over Eggen, hidrører fra den tidligere Vikingetid (Oldn. Mus.). Iøvrigt er det højst usikkert om Gravene stamme fra Lokalbeboelse eller fra fjendtlige Sammenstød mellem tilfældigt tilstedeværende Folk.

Nogen egentlig Kulturtilstand kan der, som sagt, neppe være indtraadt paa Amager under de lovløse og urolige Forhold, der vedblev at herske til henimod Slutningen af den hedenske Tid — i eller omkring det 10. Aarh. Romerkirken var da begyndt at trænge igennem og bragte Fred og Forsoning tilveje. Kongemagten begyndte — da Gorm den gamle samlede Riget — at antage konstitutionel Form og Statsmagten at samle sig til større Enhed, som Værn om fredelige Erhverv. Fast og varig Beboelse blev endelig muligt og Byer begyndte at fremstaa, ogsaa her paa Amager. *Maclaby* synes i al Fald at stamme fra den hedenske Tid, hvad baade Navnet i sig selv og Byens første historiske Fremtræden tyder paa. Og andre Byer synes snart fulgt efter, eller fremstaaede paa nogenlunde samme Tid.

Om Øens *Stednavne*, der iøvrigt ikke frembyde væsentlige Holdepunkter med Hensyn til Byernes Fremstaaen, skal vi saavidt muligt søge at danne os en Forklaring.

Selve Øens Navn er det mærkeligste og vanskeligste at tyde, da dets oprindelige Fremtræden ligger længst tilbage i Tiden og man neppe har dets oprindelige Form, fordi det ikke findes nævnt i de ældste Kvad eller i Oldtidssagnene. Der er gjort forskellige Forsøg paa at udlede dets Etymologi uden at det kan siges at man er naaet til nogen egentlig Løsning af Spørgsmaalet. Først gennem Kirkesproget træder Navnet frem, men synes da latiniseret og afvigende fra den Form, hvori det brugtes i vort eget Sprog.

De ældste Former, der er naaet til os, er *Amaca* (ca. 1070 og 1135) og *Amacum* (1085 og 1135)¹⁾. Først omkring Aar 1200 finde vi den Form, der kan synes at have svaret til den lokale: *Amake* (1193) og *Amakæ* (ca. 1230)²⁾. Men iøvrigt var der allerede da, eller kort Tid efter, en Del

¹⁾ Se Bilag I, II og III.

²⁾ Kbh. Dipl. I. 2. og Valdemar Sejrs Jordebog.

Usikkerhed i Brugen, saa det næsten hver Gang det nævnes er stavet paa forskellig Maade. I det 13. Aarh. havest det baade som *Amakar* og *Amak*. I det 14. Aarh. er det endnu mere varieret: *Amaghæ*, *Augmaghæ*, *Amage*, *Amaka* og *Amaghe*, medens det i det 15. og 16. Aarh. antager en mere fast Karakter: *Amage*, *Amagi*. Først i Renæssance-tiden vinder den nuværende Form, *Amager*, Indpas i Sprogbrugen.

At dette Ord imidlertid ikke er den rette Betegnelse for Øen i sin Oprindeligbed, da den intet havde med «Ager» at gøre, siger sig selv. Dens ældste Navn maa sikkert føres langt længere tilbage end dens første Kulturtid. I Erkendelsen heraf har ogsaa flere, baade ældre og nyere, historiske Forfattere gjort Forsøg paa at finde en naturlig Sammenhæng mellem de ældste kendte Navnebetegnelser og de, nærmest geografiske Forhold, som kan have fremkaldt dem. Saaledes har Resen (Inser. Havn.) i det 17. Aarh. fremsat den mærkelige Tanke, at Navnet skulde være et Sprogskud af et græsk Ord *stomachus*, der betyder Mave, fordi Øen i sin Form lignede en Mavesæk. Senere har E. Pontoppidan (Kbh. vidensk. Selsk. Skr. III. 123) tænkt sig, at Navnet «Amage» kunde stamme fra et keltisk Ord «mag», hvoraf f. Ex. Magasin, et Forraadskammer, skulde stamme, og hentyde til Øens Frugtbarhed og Benyttelse som Kjøbenhavns Spisekammer. Begge Forklaringer er sikkert lige forfejlede. Øens Navn maa føres tilbage til Oldtiden, da hverken dens Form eller dens Frugtbarhed var den samme som i de senere Aarhundreder.

Et Skridt fremad paa den rette Vej synes derimod E. Madsen at være kommet, idet han siger, at et gammelt Ord *agi*, der var Betegnelse for moseagtige Kær, side, sumpede Eng- eller Overdrevsjorder, utvivlsomt har dannet Navnets Endelse. Dr. O. Nielsen bekræfter forsaavidt denne Antagelse, som han siger, at Endelsen efter Navnets ældste kendte Former at dømme maa betragtes som en Flertalsendelse.¹⁾

¹⁾ Se *Annal. f. nord. Oldk. og Hist.* 1863 og *Blandinger* I. 181.

Gaa vi saaledes ud fra, at det andet eller sidste Led i Øens Navn hidrører fra dennes oprindelige Overdrevskarakter, kæragtige Tilstand, gælder det om at finde en Forbindelse dermed, som passer paa Begyndelsesleddet: *am*. Det synes ikke at kunne henføres paa et Personnavn, da et saa personligt Forhold til en saa betydelig Ø vilde have givet sig stærkere Udslag i senere Tider. Snarere stammer det fra et gammelt nordisk Forholdsord: *aum*, egentlig blød, eller *auma*, slet (sumpet) Tilstand, en Betegnelse, som sikkert har passet paa Øen da de første Beboere fandt Vej hertil. Maa denne Hypothese føjes til de tidligere, indtil en Gang danske Stednavnes Etymologi foreligger i en mere bearbejdet Skikkelse end nu!

Øens Bynavne frembyde neppe større Vanskeligheder m. H. t. Bestemmelsen af deres Afstamning. De Endelser, der her forekomme «—by» og «—torp», høre ikke til de ældste Navnedannelser; de stamme rimeligvis fra Slutningen af den hedenske Tid eller Overgangstiden mellem denne og Middelalderen. Magleby, der sikkert er den ældste og største By (af *magle*: stor) synes at have en noget fjernere Oprindelse. Men Navnet: den store By, tyder dog paa, at der snart er fulgt andre, mindre Byer efter, rimeligvis først Sundbyerne og Taarnby. *Maclaby* findes nævnt 1085, efter at Kirken i Lund allerede havde faaet en Del af Øen i Besiddelse, og den har da aabenbart været Kirkeby og Øens gejstlige Sæde.

Sundby occidentali (Sundbyvester) og *Sundby orientali* (Sundbyøster) nævnes ogsaa 1085. Disse Bynavne stamme selvfølgelig fra Byernes Beliggenhed ved det smalle Sund mellem Øen og Sælland, hvor Fiskerflækken Hafn laa. Her har saaledes været et gammelt Overfartssted; thi de to Sundbyer skilles kun ad derved, at hver havde sin Vej, som førte ned til Sundet. Vandet har vistnok gaaet nær op til Byerne, som mod Nord neppe strakte sig længere end til den nuværende Thingvej og dens Fortsættelse mod Øst (Frankrigsgade).

Thornby, der nævnes først 1135, men sikkert er opstaaet noget tidligere, skylder sit Navn og sin Tilblivelse den Omstændighed, at der, sandsynligvis allerede i Vikingetiden, har

staaet et Udkikstaarn her, hvor Strandkanten da gik ind, til at holde Vagt for at spejde efter Søroverskibe. Indsejlingen Vest om Amager til Hafn har da været benyttet langt mere end i den nyere Tid, da Fartøjerne blev mere dybgaende. Lignende Udkikstaarne fandtes mange Steder ved Kysterne, saaledes t. Ex. ogsaa i det 12. Aarh. paa Refshalen, forat der kunde gives Signal, naar de fremmede Rovgæster nærmede sig. Det er ret sandsynligt, at Taarnet har staaet paa det højeste Punkt Syd for Kirken og at Absalon, der sikkert lod Kirken bygge, har fundet det unødvendigt og har erstattet det med Kirkens Taarn.

En ny By *Burgby* (*Burgheby*, *Burgaby*) der maa være opstaaet paa Absalons Tid, findes nævnt 1186. Dens Navn og Oprindelse kan sikkert tilskrives Oprettelsen af Absalons Borg i Hafn, idet en stor Del Jord paa Vestsiden af Amager blev underlagt Borgens som dens Taffelgods, hvorved dannedes en saakaldt «Huseby» med en Hovedgaard eller Ladegaard. Burgby, der omfattede en Del af Taarnby og de senere Byer: Ullerup og Viberup var den egentlige Sogneby, medens Taarnby var et Slags Tilliggende under Burgby, ligesom ogsaa Kirken. Fire af de oprindeligt tilliggende Bol var 1370 fraskilte. Hovedgaarden dannede Ullerup og Viberup; og andre Bol var atter overgaaede til Taarnby, der da synes ifærd med at blive Sogneby.¹⁾ Af Burgby var kun selve Hovedgaarden tilbage som en Ladegaard under Bispe-sædet og inden lang Tid forsvinder ogsaa Navnet Burgby ganske af Syne.

Thummethorp, der ligesom Taarnby først findes nævnt 1135, har oprindeligt været et Udflyttersted (Thorp) fra en af de ældre Byer. Navnets Begyndelsesled er sikkert dannet af et Personnavn: *Thume* eller *Tumi*, som har været en af Stedets første Beboere. 1370 er det forkortet til *Tummorp*; 1518 hedder Byen *Temeroppe*; men *Tømmerup* vinder derefter temmelig hurtigt Indpas.

Karstorp, *Vllæthorp* og *Wiborp* (*Wibethorp*), der alle først nævnes 1370, har ligeledes været Udflyttersteder, hvis

¹⁾ S. R. D. VII. 103.

Navne er opstaaede efter de Mænd, som først har bosat sig der. Tidspunktet for disse Byers Tilblivelse maa sikkert regnes at være omkring Absalons Tid, eller ca. 1200.

Maghlæby litle forekommer ogsaa først 1370. Den er sikkert en Udflytterby fra Magleby og synes oprindelig at have hørt til Magleby Sogn, altsaa længe efter at Taarnby eller Burgby Sogn var opstaaet, og har derfor faaet Navn efter sit Ophav. Ved en senere forvandsket Udtaleform er den bleven kaldt Marbolille, hvilket har givet Anledning til, at Byens Navn mange Steder er optaget som *Maribolille* -- et af Sprogets vilde Skud.

Utlundæ, der ogsaa nævnes som en Stedbetegnelse i Roskildestolens Jordebog fra ca. 1370, maa antages at være de Skovlunde og uopdyrkede Engmarker paa Øens sydlige Del, der endnu hørte under Bispestolen. Senere synes Raa-gaard (nævnt 1518) opstaaet paa en Del deraf. Endnu 1660 nævnes *Uldelunds Aalegaarde*, et Sted paa Sydpynten af Øen, hvorfra Hollænderne drev deres Aalefiskeri.

Skelgordt eller Skelgaarde er en af de mest interessante Navnebetegnelser, som Øen har. Dette Navn knytter sig sikkert fra gammel Tid til de to Bol i Tømmerup, som Erik Emun 1135 skænkede, sammen med andet Jordegods, til Ringsted Klosters Underhold (se Pag. 21). At de ikke nævnes i Jordebogen af 1370 har sandsynligvis sin Grund i, at de da var tillagt Frue Kirke i Kjøbenhavn og altsaa ikke hørte til Bispestolens Taffelgods.

Disse to Gaarde eller Bol synes imidlertid, lige fra Begyndelsen af det Tidspunkt da de kom ind under Kirkens Raaderum, at have staaet i et mere specielt Forhold til Familien Eskil. De skænkedes til Klostret i Ringsted under Biskop Eskil i Roskilde. Og det er sandsynligvis de samme to Bol i Tømmerup, som en Ætling af ham, der var Præst ved Frue Kirke i Kjøbenhavn paa Absalons Tid og da mulig ogsaa den første Præst ved Kirken i Burgby, henlagde — maaske mod Erstatning til Ringsted Kloster — til et Kapel under Frue Kirke, som jo ogsaa Burgby Kirke var underlagt. Hvorledes de to Bol i Tømmerup er kommet i Familien Eskils Besiddelse, faar staa hen, men sikkert er det, at den

nævnte Præst har skænket dem til Kirken som Sjølegave. Endnu flere Hundrede Aar efter — saaledes 1414 — holdtes der aarlig paa hans Dødsdag Sjølemesse for ham i Anledning af hans Godhed; og heri nævntes denne Gave¹⁾. Da de to Bol, senere de fire Gaarde i Tømmerup der nu kaldes Skelgaarde fra gammel Tid har indtaget en separat Stilling og været adskilt fra den øvrige By baade i Skat og Tiende, taler meget for, at de har været underkastet andre Besiddelsesforhold indtil vistnok Erik af Pommern, eller maaske Christiern d. 2., løsrev fra Kirken den sidste Rest af dens Jordbesiddelser paa Amager. — Med Hensyn til Navnet er der saaledes en Mulighed for, at de to Gaarde oprindeligt har heddet Eskilsgaarde og dette Navn er da allerede i Midlalderen blevet forvandsket til Skelgaarde. De synes nemlig ikke at have ligget ved noget Skel. Men det lader sig ganske vist tænke, at deres Jorder i sin Tid kan have dannet et Skel mellem den nordre og den søndre Del af de Jordarealer, der af Absalon blev underlagt Burgby, og at Navnet altsaa ogsaa kan stamme derfra.

Dracoe, Draköörn eller *Draghör (Dragør)*, der først findes nævnt 1332, har faaet sit Navn efter «Drogden» (Drogden), Sundets sydlige Løb²⁾; i Forbindelse med det ubetydelige Øre, som de skiftende Strømme har dannet paa Amagers Sydostpynt. Det nævnes gennem Hansetiden paa mange forskellige Maader. At Navnets Endelse i det 18. og 19. Aarh. ofte har forvandsket sig til «Øe» og at denne Endelse endogsaa har fundet Vej til Byens Segl, maa antagelig skyldes en fejl Udtale eller — maaske den Omstændighed, at Seglet er stukket forkert og at man ikke har fundet det nødvendigt at bekoste et nyt for at faa Navnet rettet.

¹⁾ O. Nielsen: Kbhvns Hist. I. 148. cfr. S. R. D. VIII. 543.

²⁾ *Dræg* er en gl. nordisk Betegnelse for Løb eller Strøm.

II. UNDER KIRKENS BESIDDELSE.

Den første Kirke paa Amager. — Under Lunds Bispestol. — Henlæggelse under Borgen i Hafn og Roskildestolen. — Kronens Rettighed og «Hus». — Strid om Besiddelsesretten. — Beboelse, Livs- og Retsforhold. — Skatter. — Saltholmen.

Hvor opstod *den første Kirke* paa Amager? Den almindelige Antagelse er, at Taarnby Kirke er den ældste af de to gamle Kirker paa Øen og de ældre historiske Forfattere har fremsat den samme Antagelse; men den er absolut forkastelig. Taarnby Kirke er ganske sikkert bygget af Absalon, medens Magleby Kirke mere end 100 Aar tidligere, efter Alt at dømme, er bleven oprettet af Domkapitlet i Lund. En i al sin Korthed meget interessant og talende Oplysning om den første Kirke her er fremkommen ved Udgivelsen af Lundekapitlets gamle Memorialbog, hvori dets Velgørere og fortjente Mænd, samt deres priselige Gærninger optegnedes til Brug for den Sjælemesse, der stadig holdtes for dem paa Aarsdagen efter deres Død. Her findes ved Biskop *Egin*, der var Lundestolens næstførste Biskop og menes at være død 1072, optegnet som en af hans Fortjenester følgende korte Sætning: *Et Amaca sororis nostri*¹⁾. Meningen hermed synes ikke at kunne forstås anderledes end at Egin havde oprettet en Kirke paa Amager, der var Søsterkirke til Kirken i Lund og helliget Jomfru Marie (vor Søster).

¹⁾ Weeke: Libri memor. cap. Lund. 267.

Om Tidspunktet for Amagerkirkens Oprettelse kan kun siges, at Biskop Egin, hvis Liv og Virken for Størstedelen faldt sammen med Svend Estridsens, saavidt vides var Biskop i Lund 1060—72. Han berømmes som en ivrig Missionær og Forkæmper for Kristendommen og han oprettede adskillige Kirker, saaledes ogsaa paa Bornholm. Hans Virksomhed har vel neppe strakt sig til Amager før paa den senere Tid af hans Liv, sidst i 1060erne. Paa den Tid er da, hvad vi tør gaa ud fra, den første Kirke paa Amager bleven til, maaske før eller omtrent paa samme Tid, som den første Kirke opstod i Kjøbenhavn.

Hvad der taler for, at Kirken paa Amager opstod i Magleby er følgende: Denne By var, efter Navnet at dømme, Øens Hovedby, medens Taarnby 1135, da den første Gang findes nævnt, endnu ikke var voxet op til nogen Betydning og det ses, at Erik Emun da skænkede de Bol Taarnby havde til et Præbende under Lundestolen (se Pag. 21). Desuden var Magleby det højeste, mest centrale og, navnlig for Forbindelsen med Lund, mest bekvemme Sted paa Øen. Endelig forlyder det, at der fra gammel Tid har været opbevaret et Mariebillede, som har tilhørt Kirken, hvad der mulig kan tyde paa, at dens oprindelige Indstiftelse som «Vor Søster» er bleven bibeholdt gennem de skiftende Tider. Iøvrigt ses det ogsaa, at der allerede af Svend Estridsen maa være tillagt Lundestolen en delvis Besiddelsesret over Magleby. Det er i saa Henseende betegnende, at der slet ikke fra de følgende Konger findes Gavebreve paa Beboelser her, ejheller i Knud den helliges store Gavebrev til Lundestolen, medens det af Listen over de samtidig dermed oprettede Præbende-Embeder under denne Hovedkirke fremgaar, at den besad to Bol i Magleby¹⁾. Disse Bol maa Kirken da have besiddet fra en tidligere Tid. De øvrige Bol i Magleby, ligger det nær at antage, maa have været tillagt Byens egen Kirke og den lokale Præst til Underhold.

Paa Knud den helliges Tid, ses det af Præbendelisten, var Lundestolens Besiddelser paa Amager 11 Bol, foruden

¹⁾ S. R. D. III 428—29.

hvad der hørte uder Øens egen Kirke, altsaa sikkert omkring 20 Bol i det Hele. Deraf laa 5 Bol i Sundbyvester, 4 i «Sundby» (øster?). Medens de 5 Bol i Sundbyvester er skænkede af Knud den hellige (1085¹⁾) synes ogsaa de 4 sidste at have tilhørt Bispestolen tidligere og at være tillagt den af Svend Estridsen, maaske sammen med Magleby.

Disse ret betydelige Besiddelser, som Lundestolen havde paa Amager, vidner om et nært Forhold mellem denne Hovedkirke og Øen, hvilket fortsattes under adskillige Konger og først ophørte paa Slutningen af Absalons Tid. Erik Emun skænkede 1135, 6. Jan. Lundekirken til Underhold af et nyt Præbende, som hans Dronning, Malfred, og deres Søn, Svend, oprettede, Indtægten bl. a. af to Bol i Tømmerup og samtlige Bol i Taarnby²⁾). Samme Aar gav denne Konge til Roskildestolen til Hjælp til Oprettelsen af et Kloster i Ringsted to øde Bol (duos nihilo minus mansis) paa Amager³⁾, som det viser sig de senere Skelgaarde; — ialt havde Kirken da Besiddelsesindtægten af omkring 28 Bol her. Valdemar den 1ste forøgede disse Besiddelser betydeligt ved Gaver til Biskop Absalon, saaledes vistnok 9 Bol, som Byen Burgby og den derunder hørende Hovedgaard bestod af.

Oprettelsen af *Taarnby Kirke* har sikkert staaet i Forbindelse med denne Gave. I al Fald synes det givet, at denne Kirke stammer fra Absalons Tid. Et nærmere Tidspunkt for dens Opførelse lader sig ikke paavise; men den er vistnok bygget umiddelbart efter Borgen i Hafn. Thi da nemlig det derefter oprettede Kjøbenhavns Len henlagdes under denne og samledes under Roskildestolen, hørte Magleby Kirke under Lund; og da er sikkert Burgby Kirke bleven til. Først da Absalon var bleven Ærkebisp i Lund (1177) har han faaet henflyttet Besiddelsesretten til det Gods paa Amager, som hørte under Lundestolen, til Roskildesædet. Og da dette endelig var sket, fik han ved et Pavebrev 1193 Kaldsretten til Kirkerne i Hafn, Brønshøj (som han ogsaa har bygget) og paa Amager. Under denne Kaldsret maa Burgby

¹⁾ Se Bilag I.

²⁾ — II.

³⁾ — III.

eller Taarnby Kirke være indbefattet; thi senere ses der ikke bygget nogen Kirke her. Uheldigvis fremgaar det ikke af Brevet hvorvidt Amager havde en eller to Kirker. Og den samme Unøjagtighed gentager sig i et langt senere Brev (1282), samt senere Stadfæstelsesbreve, hvorved disse Kirker, tilligemed Rødovre, alle hørende under Frue Kirkes Kapitel, fritages for Præsteafgift af Hensyn til Kapitlets ringe Indtægter¹⁾. I det Hele er der neppe nogen Tvivl om, at Taarnby Kirke, ligesom Brønshøj, der i Byggemaade ligner den meget, er bygget af Absalon i Tiden 1170—1190 og at han har henlagt Kaldsretten til disse og de øvrige Kirker i sit Len til Frue Kirkes Kapitel. Saaledes er Magleby Kirke da mindst 100 Aar ældre end Taarnby.

Under Lunds Bispestol har Amager, som vi se, modtaget sin Indvielse og gjort sin første Indtræden i den Kulturperiode, som ved Kristendommens Indførelse har spiret og fæstnet sig. Gennem Kirkens Indflydelse indtraadte roligere og mildere Livsforhold og Sæder, hvorved det blev muligt for Folket, at skabe sig faste Ernæringsvilkaar og Hjem, og at bosætte sig bymæssigt under Kirkens beskyttende Tag og dens Love.

En af den nye Kultur- eller Kirkemorals Grundsætninger var den, at medens Jorden hidtil havde været fri og tilgængelig for alle, blev Kongen nu, som dens udvalgte eller fødte Hersker, den, der raadede over dens Fordeling og Anvendelse; men det var Kirken, der inspirerede de Love, hvorefter denne Myndighedsudøvelse fandt Sted. Naar en Bryde eller Bonde tog et Stykke — eller en «Plov» — Jord i Brug, faldt han i Kongens Lyd eller Nævn og underkastede sig, at svare en Tribut deraf, baade til Kongen og Kirken, samt at yde sin Tjeneste til Kongen og Landets Forsvar. Den Landgilde, som Kongen tilkom, bortskænkede han i rigt Maal til Kirken, som Midler til at gennemføre dens store Opgaver: at bygge Kirker og Klostre, Hospitaler og Stiftelser, hvormed Folket kunde vindes og bøjes og Autoritetsprincippet i Stat og Kirke gøres gældende. Kirkens Øverster maatte optræde med Pomp og Værdighed ved Siden af Kro-

¹⁾ Kbh. Dipl. I. 2. 30. 66.

nens Bærere, føre Hofstat og slutte sig til Hærens Førere. Derfor forlenedes Kirken efterhaanden med store Landbesiddelser, hvoraf den kunde indkræve Skat, som «evig» Eje. Og derved lagdes sikkert nok Grundlaget for den private Jordjendomsret, som Kirken havde sin økonomiske Interesse i at faa gennemført. Jordens egentlige Bruger maatte fæste den hos Besidderen for at denne kunde fordre sin Skatteindtægt deraf som en privilegeret Ret. Snart fik Besidderen ogsaa Lov til at sælge den som en almindelig Handelsvare.

Jorden paa Amager blev, efterhaanden som den toges under Kulturdrift, tilegnet Kirken i Lund, først, som vi har set, af Svend Estridsen, dernæst at Knud den hellige, som i sit Gavebrev fra Aar 1085 bringer Kirken en stor Del Jordbesiddelser som en Brudegave «paa det den (Kirken) bestandig maa være en Brud til det Lam, som borttager Verdens Synder». Senere føjede Erik Emun en stor Del af Øens Vestside til, saaledes at der da har været henved 30 Bol under Stolen i Lund. Endelig skænkede Valdemar den store Resten af Amager, omkring en halv Snes Bol, til Biskop Absalon.

Hvilke Indtægter eller Rettigheder Kirken fra Begyndelsen af har havt af Jorden, eller rettere: hvad disse har beløbet sig til i Penge, lader sig ikke sige; men de har næppe været overdreven byrdefulde for Yderne at svare. Kirken besad den samme ubetingede Højhedsret over den Jord, den modtog, som Kongen ellers havde over Landet, saaledes Domsret og Retten til Sagefald og «Vrag», (Strandret) samt Retten til Gæsteri- og Ledingsafgift imod at stille visse Hærfolk eller, som her, Baadsmænd til Kongens Raadighed, naar det forlangtes, desuden Retten til Landgilden og Tienden.

Landgilden af en almindelig Bol var vistnok i de fleste Tilfælde et Pund eller en Mark Sølv (libras), dog sikkert en *lødig* Mark. At Værdien af en saadan ikke var saa ganske lidt, se vi deraf, at der ved Oprettelsen af Præsteembeder (Præbender) som Regel blev tillagt disse Landgildedydelsen af 8 à 10 Bol, samt maaske en Del af Tienden, der dog først paalagdes af Knud den hellige som tvungen Afgift. Iøvrigt blev Tienden indført som en særlig Kirkeskat, der skulde svares af enhver Bonde med Tiendedelen af hans Avl

til lige Deling mellem Kirken, Bispem og Præsten. Tiende-
paabudet vakte stærk Harme og paa flere Steder Opstand.
I Skaane samlede Bønderne sig og svarede, at de agtede
ikke yde nye Skattepaalæg for bag efter at faa Skam til
Takke derfor. Men Knud, der raadede over Øresund, truede
med at forbyde dem Deltagelse i Fiskeriet her, dersom de
ikke vilde svare Tiende. Saa faldt man til Føje. Og mange
andre Steder gav man efter, for det var ikke let at have
noget udestaaende med Kirken. Men man huskede Knud
denne Udskrivning og den kostede ham snart Livet. Mange
Steder nægtede man ogsaa haardnakket at gaa ind paa Kra-
vet om Tiende og paatog sig paa anden Maade at underholde
Kirken og Præsten. Præstelønningerne kom derved ofte til
at bestaa af Almuens frivillige Ydelser, dels i Naturalier, dels
som Offerpenge, der bragtes ham efter Messen. Men stadig
søgte man, og langsomt gik det, at faa Tiendekravet gennem-
ført; langtfra overalt lykkedes det. Endnu havde Sognebe-
boerne mange Steder en vis Selvbestemmelsesret, saaledes
ogsaa Lov til selv at vælge deres Præst, dog at de maatte
søge Bispens Samtykke til hans Anstættelse. — For Amagers
Vedkommende synes Tiendekravet ikke at have mødt større
Vanskeligheder. Beboerne her svarede i al Fald Tiende da
Valdemar Atterdag «laante» Øen af Roskildestolen.

Hele Øen Amagers *Henlæggelse under Borgen i Hafn
og Bispesædet i Roskilde* var, som vi har set, ikke en For-
anstaltning, der alene blev truffen ved Valdemar den stores
Gave til Absalon. Da Absalon sad paa Roskilde Bispestol,
var det meste af Amager forlængst underlagt Stolen i Lund.
Kongen havde kun Rettighed over en Del af Øen, hoved-
sagelig paa Vestsiden og Midten, nogle formodentlig da af-
vandede og ryddeliggjorte Marker og Overdrev. Heraf dan-
nedes en By, eller rettere en Hovedgaard: Burgby med en
Del underliggende Bol. Det var dette mindre betydelige
Gods Absalon fik, sammen med meget andet udenfor Amager,
som Tilliggende til sin Borg. Derom vidner ogsaa Byens
Navn. Og det var kun denne ene af Amagers Byer, der
sammen med Borgen og dens øvrige Tilliggende gaves til
Roskildesædet, hvilket forøvrigt udtrykkeligt fremgaar af den

pavelige Stadfæstelse paa Gaven¹). Under denne By hørte sikkert en Del af Taarnby og Taarnby Kirke.

En Sag for sig er det, at Absalon senere, da han var bleven Ærkebisp i Lund, fik overført Besiddelsen ogsaa af den øvrige Del af Øen til Roskildesædet, saaledes at hele Øen blev underlagt Borgen i Hafn, der var dette Sædes Taffelgods og Len. Som Statsmand og Kirkens Øverste var det ham dobbelt magtpaaliggende her at skabe et stærkt Værn, baade for Stat og Kirke og at «forene den verdslige Magt med den aandelige». Og hvor langt gjaldt vel Magten, naar ikke Besiddelsesretten til Jorden knyttede sig dertil? Selv forbeholdt han sig Brugsretten til Lenet for sin Livstid, hvorefter det skulde tjene Roskildesædet som Taffelgods og Borgen til Sikring for Kirkens faste Sæde og Stilling som en Stat i Staten, eller maaske nærmere Staten selv. Hvem ved om han anede, at han derved grundlagde Landets Hovedstad.

Hvornaar det under Stolen i Lund hørende Jordegods paa Amager er blevet overført til Stolen i Roskilde lader sig ikke sige. Kun synes det sikkert, at Overførelsen havde fundet Sted da Paven 1193 stadfæstede Absalons Kaldsret til Lenets Kirker. I hvert Fald maa det betragtes som givet, at hele Amager ved Absalons Død, 1201, var underlagt Kjøbenhavns Len, som da helt og holdent tilfaldt Roskilde-stolen. 1230 fulgte ogsaa Saltholmen efter²). Og inden lang Tid begyndte Roskilde-stolens Ret til Lenet og Amager at omtvistes.

Under Absalon hidførtes for Amager helt nye Forhold, baade i kirkelig og verdslig Henseende. Øen skiltes i to Sogne: *Magleby* og *Burgby*, begge hørende under Kjøbenhavns Domkapitel; en baade lettere og mere naturlig Ordning end at have det ene Sogn og Dele af det andet under Kirken i Lund. Hovedgaarden Burgby blev formodentlig Sæde for en verdslig Ombudsmand mellem Beboerne og Lensmanden, som var Øens Øvrighed. Ogsaa udadtil bragte Absalons mægtige Haand bedre Forhold, Fred og Orden til Veje. De

¹) Kbh. Dipl. I. 1. Se Bilag IV.

²) Kbh. Dipl. I. 6.

vendiske Sørøverskarer, der i lange Tider havde huseret paa Kysterne, fik en vis Respekt for at nærme sig Øresund. De skiftede Kulør og begyndte snart at drive en mere hæderlig Haandtering ved at udnytte det rige Sildefiskeri og drive Handel i Sundet, en Trafik, som ogsaa gav sig stærkt Udslag paa Amager og førte Kultur og lysere Forhold med sig.

Kronens Rettighed paa Øen indskrænkede sig, efter at Roskildestolen havde overtaget Besiddelsen, til Jagten, der mærkeligt nok stadig var forbeholdt Kongen, medens Kirken havde baade Strandretten og Fiskeriretten. Maaske var det under Kirkens Værdighed at jage Vildtet, eller var det et gammelt kongeligt Regale? I al Fald ses det af Valdemar Sejrs Jordebog, at Kongen paa Amager havde «Hus oc Haræ» og det maa saaledes antages, at han har benyttet Harejagten.

Men at vi ogsaa finde et kongeligt «Hus» paa Øen, er ganske vist overraskende. Vi har ingen Anelse om hvor det laa, om det var et Jagthus, eller en Bolig, hvor Kongen kunde tage Ophold. Det eneste, der tyder paa, at her har været en Bolig, hvor Kongen kunde opholde sig, er et Brev fra omtrent samme Tid, dateret *Amak*, givet af Erik Glipping 23. Juli 1271¹⁾. Det er forsegleet af Biskopen af Børglum (Burglanensi), Provsten af Falster, Kongens Drot og flere Adelsmænd. I hvad Ærinde de har været paa Amager ses ikke. Brevet synes at være et Skøde eller en Stadfæstelse paa en Gave, bestaaende af noget Jordegods i Jylland, til Kanikerne i Aarhus. Kongens Ophold her midt i Sommer-tiden og med Følge synes at have været længere end en almindelig Jagttur, eftersom et Brev, der ikke kan have havt nogen særlig Hast, er dateret herfra. Gjaldt det maaske Sildefiskeriet i Sundet, eller en Belejring af Hafn? Under alle Omstændigheder maa man antage, at her har været en Bolig, hvor Kongen kunde tage ind. Men om det saakaldte «Hus», som Valdemar Sejr havde, foreligger der ikke den fjerneste Oplysning. Det er neppe sandsynligt, at det har staaet i Forbindelse med Hovedgaarden Burgby, der jo tilhørte Ros-

¹⁾ S. R. D. VI. 397.

kildestolen; thi der var allerede Strid mellem Kronen og Kirken om Besiddelsesretten til Øen.

Det varede ikke længe efter Absalons Død før en heftig og langvarig *Strid om Besiddelsesretten* til Kjøbenhavns Len opstod mellem de to Magtfaktorer, som Kronen og Kirken var, og affødte megen Bitterhed og Splittelse imellem dem. Kronen begyndte at nære Betænkeligheder ved de store Besiddelser, som Kirken allerede havde tilegnet sig, og særlig det vigtige, befæstede Punkt Kjøbenhavn (Kjøbmannehavn), der hurtigt var bleven en betydelig Handelsplads. Allerede Valdemar Sejr yttrede Tvivl om, at Absalon havde haft fuld Ret til, at handle som sket var med dette vigtige Len, hvorved Kronens Ret og Indflydelse overfor Fæstningens krigspolitiske Side aabenbart krænkedes. Under Erik Plovpenning førte Striden til et skarpt Brud mellem Roskildestolen og Kronen, saa skarpt, at Biskop Niels Stig 1247, vistnok nærmest af den Grund, maatte rømme fra Stiftet og i lang Tid ikke turde vende tilbage. Kongen havde med Vold og Magt taget Staden og Borgen Hafn og truede Bispen paa Livet, dersom han ikke afstod Retten dertil. Men Lybeckerne, som naturligvis maatte være med, tog Bispens Parti. De plyndrede og brændte Byen og dens Omegn, særlig ogsaa Amager, 1248. Lange Krigstider og Oprør førte det med sig, hvorunder Fyrst Jaromar af Rügen havde indtaget Staden og Fæstningen, og først 1260 lykkedes det den efterfølgende Biskop, som havde søgt denne Fyrstes Hjælp, at faa Striden bilagt. Erik Glipping maatte overfor Paven, der jo havde stadfæstet Absalons Dispositioner, gøre den Indrømmelse, at Lenet stod under Kirkelovens Beskyttelse. Saaledes maatte Kirkens formelle Ret dertil indtil videre respekteres.

I den følgende Tid blev Landet atter stærkt oprevet af indre Splid og Ufredshære, der sloges om Kongemagten. Baade Kirken og Adelen vilde raade. Og Amager, der laa ved den alfare Søvej, fik naturligvis sin Del af Ufreden. 1288—89 hærgede Marsk Stig og «de Fredløse», sammen med den norske Konge Erik Præstehader, gentagne Gange Øen med Brand og Plyndring, idet de tog Alt, hvad der kunde gøres i Bytte. Ogsaa Hanserne laa stadig paa Lur

med deres Røverskibe for at benytte Lejligheden til Indhug; den gamle blodige Tid var delvis vendt tilbage. Baade 1312 og 1318 se vi Hanserne gøre stærke Plyndringsindfald baade paa Amager og i Kjøbenhavn, som de stadig søgte at erobre for at faa Nøglen til Sundet. Sidste Gang gjorde Bispestolen Fordring paa Erstatning af Stæderne for Ødelæggelse af sit Taffelgods. Kongen vilde dog selv ordne den Sag og ønskede ikke Bispestolens Indblanding¹⁾. Der havde længe nok manglet en fast Haand ved Styret; nu syntes den at tage fat og det dagedes igen i Landet.

Da Valdemar Atterdag tiltraadte Regeringen, foretog han strax Skridt til ad fredelig Vej at faa overladt Byen og Borgen Hafn, samt Amager, af Roskildesædet, nærmest af Hensyn til Fiskeriet og Handelen i Sundet. I Januar 1341 overdroges Godset ham som Laan for 2 Aar paa visse Betingelser, bl. a. den ret mærkelige, at Bispens Undergivne paa Amager ikke maatte bebyrdes med yderligere Skat og Tyngde end de var, hvorhos Kongen maatte stille andet Gods i Pant for Laanet. Han pantsatte derefter igen Slottet og Staden, som han dog snart efter indløste, medens han paa Dragør oprettede et betydeligt Hanseleje og Marked for Fiskeritrafikken, i Lighed med det, der fandtes paa Skanør; og her udviklede sig hurtigt en livlig og indbringende Handelsplads i den Tid Sildefiskeriet stod paa. Da de to Aar var forløbne, vilde Kongen imidlertid ikke give «Slottet, Taarnet og Byen tilligemed Amager og tilliggende Herreder» tilbage til Bispestolen, trods gentagen Paastand derom. Det trak ud i adskillige Aar. Endelig 1350 blev der truffen en ny Overenskomst, hvorefter Biskopen med Kapitlets Samtykke overdrog Lenet til Kongen for Livstid. Da han var død, gav Dronning Margrethe det tilbage til Kirken²⁾. Dermed var Sagen bilagt for en Tid; og Amager hørte atter under Bispesædet.

Om *Beboelsen* paa Amager paa den Tid finde vi en Jordebog, kaldet «Palte», som menes at være udfærdiget i

¹⁾ Hans. Urkundenb. II. 134.

²⁾ Kbh. Dipl. I. 76. 77. 84. 89. 114.

Tiden omkring 1370 over Bispestolens Besiddelser¹⁾. Her er optaget følgende Byer med det Antal Bol de havde:

Sundby westræ	6	Mansos (Bol)
— østræ	6	—
Maghleby litlæ	6	—
Makleby søndræ	10	—
Tummorp	4	— ²⁾
Karstorp	4	—
Thornby	4	— ³⁾
Bispens Gaard (tidligere		
Burgby)	4	—
Vllæthorp, Wiborp og		
Utlundæ	5	— ⁴⁾

Tilsammen 49 Mansos (Bol)

foruden de 2 Bol, underlagt Frue Kirke.

Øens Befolkning var da fra Knud den helliges Tid, altsaa gennem ca. 300 Aar, voxet fra 20 til 51 Bol, eller fra 140 til 350 Mennesker, regnes der 7 paa hvert Bol.

Et Bol var ikke noget givet eller afmaalt Jordareal. Det var en Plovs Jord, eller hvad en Familie kunde bruge og ernære sig paa. En Trediedel eller en Fjerdedel af Jorden pløjedes vistnok aarligt, Resten henlaa til Græsning, Høslæt, Skovhugst osv. Da Avlen var ringe, fordredes selvfølgelig langt større Areal endnu til et Gaardbrug. Bolenes Størrelse vexlede iøvrigt efter Jordens ulige Godhed og Beliggenheden. Bolene her havde fra 100 indtil 150 Tdr. Land, undtagelsesvis ogsaa mere, naar Skov og Overdrevsjord medregnedes. Skelgaardene, som oprindeligt og endnu 1518 var to Bol, havde tilsammen 340 Tdr. Land.

Boligen var endnu yderst primitiv og tarvelig, som oftest kun en Hytte af Ler, tækket med Tørv eller Straa, og Bohavet svarede dertil. Udhusene maatte der ofres forholdsvis mere paa for at de kunde beskytte Foderet og Kvæget.

¹⁾ Tr. i S. R. D. VII p. 103 Amaghe.

²⁾ De to Bol her, som 1135 blev tillagt Ringsted Kloster og nu sikkert tilhørte Frue Kirke i Kjøbenhavn, kan ikke være medregnede.

³⁾ Heraf hørte et Bol til Bispens Gaard.

⁴⁾ Disse 5 Bol hørte ogsaa til Bispens Gaard.

Livsforholdene var vel smaa og trange inden Døre; men man levede i og med Naturen, som dens frie Børn, Arvinger til al den vexlende Rigdom og de Livsfornødenheder den bød. For en stor Del levede man af Jagt og Fiskeri ved Siden af Jordbrug og Kvægavl, Frugtavl, Biavl osv. De aandelige Interesser var Krigsbedrifter og Eventyr; Sagn og Sange derom bevaredes og gik i Arv fra Slægt til Slægt. Religionssansen var neppe endnu stærkt udviklet hos Almuen. De himmelske Ting overlod man til Præsten som Sognets Fader. I alle Forhold gjorde sig et vist Fællesskab gældende, byvis, hvor der var langt mellem Byerne; men ogsaa, som paa Amager, med Fællesjorder mellem flere Byer. De fælles Bymarker var inddelte i Vange, som Bymændene fordelte mellem sig, naar de skulde saas og høstes, men som atter faldt ind under Fællesskabet, naar Høsten var forbi og Ævret opgaves.

Ligesom Føden tilvejebragtes ogsaa Klæder og Bohave mest af de Produkter, man selv avlede eller tilbyttede sig. Det var mest Skindklæder, man brugte; dog var grovere Vævning tidlig kendt. Paa Amager stod man i livlig Berøring med Omverdenen gennem Hansetrafiken paa Dragør, hvor der hver Sommer var stort Marked, saa man havde let ved at ombytte sine overflødige Produkter med fremmede Varer, der kunde sætte Krydderi og Afvexling paa den almindelige Levemaade. Herved lærte man f. Ex. Brugen af Linned, som ikke før var kendt.

Penge var en temmelig sjælden og næsten ganske unyttig Ting blandt Almuen. Man vidste daarligt hvor man skulde gøre af dem; mest benyttedes de som Skattemiddel og f. Ex. ved Højtidsoffer; skulde man endelig gemme dem, gravedes de gerne ned i Jorden. Bonden, der selv lavede næsten Alting som Husflid havde ikke mange Ærinder til Købstaden, hvor Handelen iøvrigt var meget lidt udviklet og vel mest foregik ved fremmede «Liggere», Fartøjer, som om Sommeren tuskede med vore Produkter og de fremmede, som de førte hertil. — Af danske Møntarter kende vi fra Begyndelsen og Midten af Middelalderen: Pendinge, Ørtug, Øre og Mark. En Pending var i Begyndelsen lig en Skp. Korns Værdi; men

Kornet steg i Pris og allerede i Valdemarstiden havde det den dobbelte Værdi. Der gik 240 Pending paa en Mark, ligesom 240 Skpr. paa en Mark Korn. En Mark Sølv deltes i 8 Ører eller 24 Ørtug (à 10—12 Pending). En Mark Guld regnedes lig 8 Mark Sølv. Vi se dog ogsaa, at der, f. Ex. paa Knud den helliges Tid, regnedes med Pund Sølv og at et Pund var 12 Unzer eller 2 Mark.

Da Kornmaalene svarede til Mønternes Værdi, kunde der betales enten med Penge eller Korn, ligesom forøvrigt ogsaa med Kreaturer, der regnedes til en nogenlunde fast Pris. Smaaønt i egentlig Forstand kendtes ikke. Pendingen svarede næsten til vor Krone i Værdiindhold. En Oxen toges for 6, en Ko for 4 Ørtug, altsaa henholdsvis $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{6}$ Mark, eller 60 og 40 Skpr. Korn; et Svin $1\frac{1}{2}$ Ørtug ($\frac{1}{10}$ Mark), et Faar $\frac{1}{2}$ Øre ($\frac{1}{16}$ Mark). Som man ser, var Kødet da i Forhold til Korn langt billigere end nu, en naturlig Følge af de primitive Jordbrugsforhold. — Møntherren, altsaa paa Amager Bispen — Retten til at slaa Mønt fulgte gerne med Jurisdiktionsretten for en Trediedel af den udsendte Mønt — sørgede ret ofte for Møntens Inddragelse og Fornyelse; undertiden hvert Aar paabød han at «forny Mønten» for derved at skabe sig en Indtægt. Det befaledes da, at alle Indkøb skulde gøres og alle Skatter erlægges i den ny Mønt saa snart den, i Reglen Søndag før Mikkelsdag, var sat i Omløb, og den gamle Mønt toges derefter kun til $\frac{2}{3}$ Dele af dens tidligere Værdi¹⁾.

Retsforholdene var ikke meget udviklede. Den udøvende Retsmyndighed var for Amagers Vedkommende hos Bispen eller hans Lensmand paa Kjøbenhavn. Bispesædets Jurisdiktionsret strakte sig, som det hedder, fra Tulesbøw (Mørkhøj?) over Skovshoved uden om Saltholmen og Amager til Rødovre Aa: det daværende Støfnæs, senere Stokkelunds, nu Sokkelunds Herred. Her herskede Bispen uindskrænket efter Kirkens Love, baade tillands og tilvands, udøvede baade dømmende og straffende Myndighed enten gennem sin Foged eller Lensmanden. Der fandtes endnu intet lokalt Retterthing

¹⁾ Aarb. f. nord. Oldk. og Hist. 1884. 221—23.

paa Amager; Retten holdtes antagelig paa Slottet eller paa Bispens Gaard. En vigtig Del af denne Jurisdiktionsret var Strandretten, nemlig Retten til de Strandinger der fandt Sted og de Vrag der fandtes i Søen, samt Told af de Skibe og deres Ladninger, som førtes paa Grund. Ifølge Biskopens Stadsret for Kjøbenhavn (1294) skulde ethvert Skib, der fandtes indenfor det nævnte Distrikt uden Styrmand, anses for Vrag og opbringes til Slottet mod en passende Bjergeløn; hvis man undlod at opbringe det, skulde det betragtes som Tyveri. Naar Godsets rette Ejermand meldte sig skulde Godset dog udleveres ham mod Fradrag af Bjergeløn efter Skik og Brug. — At der bjergedes og toldedes rigeligt, især af fremmede Fartøjer, haves der flere Exempler paa. Saaledes var 1333 et Skib fra Lübeck, som var strandet ved Dragør, blevet opbragt af Bispens Folk og beslaglagt. Skipperen havde vel atter faaet Skibet og «en Del» af Ladningen tilbage, men kunde ikke faa Resten. Herover klagede han først til Raadet i Lübeck og en Udsending søgte Bispen for at paatale Sagen; men denne var bortrejst. Derefter skete der Henvendelse til Sjællands Landsting, som ikke kunde tage sig af Sagen, da Bispen ikke var underkastet den verdslige Domstol. Et andet Tilfælde foreligger fra 1336, da en Skipper fra Stralsund, hvis Skib var grundstødt paa Saltholmen, af den samme Biskop — Eggert Brockdorf — var bleven frataget sin Ladning, ja endogsaa de Penge, han havde ombord. Fra et senere Tidspunkt, under Dronning Margrethe, se vi, at der fra Bispens Side føres Klage for Hansestæderne over, at han ikke havde faaet sin Told af et Skib med Ladning, der var grundstødt paa Saltholmen og af nogle hanseatiske Folk var blevet indbjerget til Hööl paa Skaane¹⁾).

Paa Søen var selvfølgelig Retsforholdene særlig usikre og den mindste Lejlighed benyttedes til at gøre Bytte. Under Valdemar Atterdags langvarige Krige, og iøvrigt ogsaa før, var der opstaaet en Mængde Kapere og Sørøverfartøjer, som plyndrede Kysterne og Farvandene og gav Anledning til at øve uvilkaarlig Justits og gøre Brug af den Ret man havde.

¹⁾ Kbh. Dipl. I. 73. 83. 130.

Flere af Landets egne adelige Slægter fik Smag for Sørov og tog livlig Del deri. Ja, der dannede sig Forbund, som i Fællesskab — saaledes «Fetaillebrødrene» — udnyttede Røverhaandværket med ikke mindre Iver end Venderne et Par Hundrede Aar tidligere. Fiskeriet i Sundet laa ofte næsten øde paa Grund af dette Uvæsen. Røverskibene laa paa Lur alle Vegne efter ethvert fremmed Fartøj, der vovede sig herind; selv Landets egne Fartøjer skaanede de ikke altid. En trist og uhyggelig Tid, der indvirkede ogsaa paa alle andre Livsforhold.

De *Skatter* eller faste Afgifter, som Amager omkring 1370 svarede til Bispestolen, som det fremgaar af dens foranævnte Jordebog, var ikke ubetydelige. I Landgilde gaves af hver «Fjerding» Jord — antagelig den Fjerdedel af et Bol, der hvert Aar tilsaaedes — 2 Pund Korn¹⁾, en Afgift som er bleven staaende lige til Hartkornsmatriklen indførtes og som fra Begyndelsen af var den egentlige Landeværns- og Ledingsafgift. Desuden svaredes en *Gæsteriafgift*, der oprindeligt var en frivillig Ydelse til Kongen, men efterhaanden blev en fast Forpligtelse, som ydedes Landsherren i Stedet for Ophold, naar han gæstede Landet. I Gæsteri svaredes af hele Amager, hvad der vistnok regnedes for et Døgns Sommer- og et Døgns Vintergæsteri: 30 Stk. Kvæg og 80 Faar eller Lam. Desuden skulde hver Bonde svare 1 Gaas og 4 Høns. Om trent den samme Gæsteri svaredes endnu ved Aar 1600.

Paa Dragør Marked betaltes i Efteraarsafgift af hvert Skib 18 *grossi* og af hver Vogn 6 *grossi*²⁾ undtagen af fremmede tilførte Vogne, hvoraf der skulde svares en større Afgift. Dertil kom Tolden og Jordskylden paa Dragør, som ikke omtales i Jordebogen.

Iøvrigt svarede Beboerne Græspenge til Bispestolen, maaske af Saltholmen, samt Tiende, da der som Tiendesogne nævnes Magleby og Burgby³⁾.

Extraskatter, eller de senere Krigsskatter kendte man

¹⁾ Et Pund Korn (Byg) var 24 Skpr.

²⁾ En *grossi* var antagelig af samme Værdi som en Pending (1 Skp. Korn).

³⁾ S. R. D. VII. 111—12.

endnu ikke ret meget til. De, som skulde føre Krig, nærmest Adelen, oppebar Midler dertil i Landgilden; Almuen hadede særlige Krigsudskrivninger. Erik Plovpenning paa lagde hver Plovs Jord fra $\frac{1}{2}$ til 3 Mark til Udrustning af det liflandske Tog 1249 og Dronning Margrethe lod kræve en Mark af hver Arne, den saakaldte «Røgskat», 1389. Da hun senere lod indskrive en Kreaturskat paa 10 lødige Mark af hvert Herred, fik denne Navn af «Rumpeskat». Snart blev man mere fortrolig med slige Extraudskrivninger.

*Saltholmen*¹⁾ har fra gammel Tid tilhørt Amager, maaske allerede under Lundestolens Besiddelse, men i al Fald fra 1230, da Valdemar Sejr henlagde Besiddelsen under Roskilde-stolen²⁾. Det synes underligt om ikke Absalon har benyttet Kalkstenen til de mange Kirker, som han lod opføre. 1280 fik Kjøbenhavns Borgere af Bispen Tilladelse til frit at «skære» Kalksten paa Øen til Opbygning af deres Huse. Bispestolens Skatteindtægt af Øen var 4 Mark Sølv aarligt³⁾.

¹⁾ Navnet er vistnok egentlig Soltholm af dets gamle nordiske Navn Sollr: haard, fast Masse (Kalksten).

²⁾ Bilag V.

³⁾ Kbh. Dipl. I 6. 29. 92.

III. DRAGØR I MIDDELALDEREN.

1. Hanseprivilegierne.

Hansetrafikens Indtræden. — Privilegier paa Dragør. — Dragørfarerkompagnier. — Hvilke Hansestæder, der har havt Fed paa Dragør. — Danske Købstæders Handelsrettigheder. — En Frihavn for Hansetrafiken. — Stædernes Kamp for Privilegierne. — Danskernes Indgreb og Modstand. — Nye Afgiftspaalæg. — Trafikens Aftagen.

Dragør er den yngste af Amagers Byer, næst efter Christianshavn, som fra Begyndelsen af ogsaa hørte til Amager. Først i nyere Tid blev Dragør fast beboet; men alligevel knytter der sig til Grunden, hvorpaa Byen ligger, og Terrænet nærmest omkring den interessante Data fra en langt ældre Tid og et broget Liv, som udfoldede sig her paa Øresundets Kyst.

Ophavet til det brogede Erhvervsliv og den Handelstrafik, der i Middellalderen gjorde Dragør til en kendt og ret vigtig Plads, var *Silden*, som i næsten utrolig rige Mængder om Sommeren, navnlig i Høsten — dens Legetid — lagde sin Vej gennem Sundet. Den førte, kan man vel godt sige, en Kulturstrømning med sig til Norden, idet den drog sydligere Landes Folk hertil og under Fiskeriet skabte et Røre og Handelsliv paa den aabne Strand, hvor man opslog sin Lejr, som samtidige Historiekrivere tillagde stor økonomisk og

kulturel Betydning for vore Forfædre. Af Sildefiskeriet ved Skaane gik der allerede i det 12. Aarhundrede stort Ry, som lokkede særligt de *vendiske Stæders* Folk hertil, hvorved Silden — maaske først i tørret, senere i nedsaltet Tilstand — blev en gangbar Handelsvare og fik stor Værdi, saa det rigeligt lønnede Umagen at fange den. Og snart strømmede flere Nabolandes Folk til Øresund baade som Fiskere og Købmænd, baade for at drive Fiskeri og for at udnytte Fiskeriet ad Handelens Vej.

Om Sundets Silderigdom den Gang, navnlig paa Aars-tiden omkring Høst, ved Enhver at fortælle fra *Saxo's* Historie; Stimerne kunde efter den staa saa tætte og saa højt i Vandet, at man knapt behøvede Redskaber for at fiske, man kunde øse Silden op i Baadene med Hænderne. En anden samtidig Forfatter, *Arnold* af Lübeck, fortæller, at Danerne havde Rigdomme af enhver Art som Følge af det Fiskeri, de aarligt drev ved *Skania*, hvortil der fra alle de omboende Folkeslag indfandt sig Handelsmænd for at opkøbe Silden, som ved Guds Rundhaandethed tilflød de Indfødte for Intet, medens Købmændene gav deres bedste Ejendom, ja! endog stundom ved Skibbrud selve Livet for en ringe Vare. Samme Forfatter omtaler, at det Handelssamkvem, som Sildefiskeriet saaledes hidførte, gav Impulser til nye og rigere Sæder for Nordens Folk og lærte dem at rette sig i Vaaben og Klæde-drugt efter andre Folkeslag. Medens de «i forrige Tider gik i Sømandsdrugt, da de som Kystboere idelig tumlede med deres Skuder, gaa de nu om Stunder ikke alene i Skarlagen, broget og graat Skind- og Pelsværk, men endog i Purpur og Linned»¹⁾. Ogsaa i Levemaade og Sæder hidførte Handelen og Handelsinteresserne nye Forhold. Vi lærte at kende og benytte Udlandets Varer og Krydderier. Sæderne blev mildere; Handelen udviklede sig. Og Landet fik Afsætning paa sin Overflødighed af Jordens og Søens Produkter. Livet formede sig i det Hele lysere og rigere; forskellige Folkeslag kunde mødes i Handel og Vandel ad fredelig Vej — en Vej

¹⁾ Arnolds Slavekrønne i Overs. v. P. Kierkegaard 92.

til Velstand baade for de fremmede og for vore egne Folk, i al Fald for lang Tid.

Den Fiskeri- og Handelstrafik, som Silden saaledes blev Aarsag til og som allerede i det 12. Aarh. vakte livligt Røre i Øresundet og Kysterne ved dets sydlige Udløb, bredte sig antagelig ogsaa snart til Drogdens Øre, der under visse Vejrforhold maatte blive en nødvendig Landingsplads for Fiskerne.

Om *Hansetrafikens Indtræden* paa Dragør savne vi imidlertid sikre Data. Hanseforskeren Dr. *Wilhelm Stieda* i Rostock mener, at ogsaa denne Plads allerede fra Begyndelsen af det 13. Aarh. skal være bleven benyttet af Hanseaterne¹⁾. Sandsynligheden taler ogsaa for, at de Friheder, som Kong *Abel* 1250 (cfr. ¹³/₈ 1251) gav Staden Wismar til Handel og Fiskeri i hele Danmark, særlig ved Skanør, ogsaa har strakt sig til Dragør. Men om Wismars Borgere derfor har været de første, der har taget dette Sted i Brug, er jo ikke givet, skønt andre Omstændigheder tyde derpaa. Saaledes har denne Stads Fed ligget nærmest det naturlige Landgangssted, et Øre, som Søen har dannet, og Stedet, hvor Toldboden laa. Endvidere synes det, at Wismar har haft Privilegier her fra den tidligste Tid, da ingen saadanne ses givne denne Stad af Valdemar Atterdag og det fremgaar af Stadens ældste «*Stadt-buche*», at den tidlig havde Fiskerboder paa Dragør. 1308 omtales Wismars og Stralsunds Kaufleute i Øresund.

De Stæder der fulgte næst efter eller samtidig med Wismar maa have været Greifswald og Stralsund. Disse tre Stæders Fed har ligget samlet paa det bekvemmeste og højeste Terræn der fandtes og dannede saa at sige Midtpunktet i Dragørlejet. Det tør anses for utvivlsomt, at disse tre Stæder, da de i 1323 i Forbund med hinanden fik forøgede Friheder i Danmark, allerede havde fast Fod paa Dragør. Skællingen mellem dette Sted og de skaanske var endnu ikke bleven obligatorisk. Den Konfirmation, som Hertug Valdemar ⁴/₇ 1326 gav Stæderne Greifswald, Stralsund, Anklam og

¹⁾ Hans. Geschichtsbl. 1890/91: Das Schonenfahrergelag in Rostock. Fund af et Par Mønter fra Valdemar Sejrs Tid kan maaske ogsaa tyde derpaa.

Demmin paa deres Privilegier i Sundet, nævner heller ikke Dragør, skønt dette Sted aabenbart har været underforstaaet i Ordene: in Scania et in omnibus finibus et terminis regni dacie. Og da Lübeck 1337 besværer sig til Wismar og flere Stæder over Sildetøndernes ulige Størrelse, nævnes Skaane og andre Steder¹⁾. Endelig se vi, at flere af de Privilegier, som Valdemar Atterdag gav 1342, saaledes paa Stralsunds og Kampens Fed paa Dragør, mere var Udvidelser og Stadfæstelser af ældre Rettigheder end Indrømmelser af nye. — Alle disse Omstændigheder maa betragtes som rimelige Grunde for, at Hansetrafikens Indtræden paa Dragør er sket langt tidligere end det fremgaar af de historiske Kendsgærninger. Naar Forholdene indtil Valdemar Atterdags Tid er hyllede i et vist Mørke, saa er Aarsagen sikkert ikke mindst den, at Amager og dermed Dragør da hørte under Roskilde Bispestol og at Kongerne ikke uden en Overenskomst med denne har kunnet meddele de nødvendige Friheder for at drive Trafiken her. Og ad hvilke Veje saadanne Friheder da er bleven givne, vil formentlig ingen-sinde blive oplyst.

Endnu en Omstændighed, som taler for, at Dragør ikke under Bispestolens Herredømme har ligget uberørt af Hanseaterne, maa i Forbigaaende paapeges, den nemlig, at de vendiske Skaanefarere tidligt og stadigt nærmede sig Kjøbenhavn, hvor Bispen havde sit Hovedsæde, og at de med Held fik dannet sig et Handelsfaktori her, baseret paa Fiskeritrafiken. Det tillodes vendiske Købmænd at slaa sig ned i Staden; allerede 1268 fandtes der et tysk Handelskompagni. For selve Fiskeriet laa Kjøbenhavn imidlertid for afsides; dette maatte foregaa fra Fiskerlejerne, og som saadant laa Dragør baade nært og bekvemt.

Af *Privilegier paa Dragør* stamme de ældste, der hidtil er fundne og som tage direkte Sigte paa denne Plads, fra Valdemar Atterdag, 1342. Ti Aar tidligere træder Stedets Navn historisk frem hos en tysk Forfatter, der omtaler de holstenske Grevers Kamp om Danmark og fortæller, at der

¹⁾ Sartorius: Gesch. d. Hanse II 310. Mechl, Urkundenb. IX. 11.

under et Sammenstød i Øresund «van deme volke quam en del uppe dat clene land to *dracoe*, de worden dode slaghen»¹⁾. Ved samme Tid (omtr. 1333) se vi, at et Skib fra Stralsund led Skibbrud ved *Drakøør* og at Raadet i Stralsund søgte Hovedsmanden paa Kjøbenhavns Slot om at faa Ladningen udleveret²⁾. — Pladsen har altsaa tidligere været kendt blandt Hansestæderne og sikkert ogsaa været benyttet af dem som Bindeled mellem Skaane og Kjøbenhavn. Under Valdemar Atterdag fik den imidlertid en ganske særlig og forøvrigt ogsaa politisk Betydning. Ved denne Konges Regeringstiltrædelse var Skaane og dermed Fiskeritrafiken paa Skanør pantsat til den svenske Konge Magnus Smek. Kong Valdemar skyndte sig da (Jan. 1341) at faa overladt Kjøbenhavns Len, hvorunder Amager, af Roskilde stolen for alligevel at faa Del i Sundtrafiken. Staden Kjøbenhavn pantsatte han straks efter til Markvard af Stove. Og for at drage Indtægt af Fiskeriet og Handelen, udvidede han Skaanemarkedet paa Dragør, hvor han søgte at skabe en lignende Trafik som paa Skanør. Medens Kong Magnus fornyede Handelsprivilegierne paa Skaanesiden, Markvard af Stove og Otto Gholenbek gav Lejdebrevne til Sejlads og Handel paa Kjøbenhavn under Sildefiskeriet (1340 og 1341), tilstod Kong Valdemar fra 1342 omfattende Privelegier paa Fed og Handelspladser paa Dragør, baade til østersøiske og hollandske Stæder.

Fra den Tid træder Dragørlejet altsaa aabenlyst frem som Hanseplads. Vi se at *Stralsund*, ¹⁰/₈ 1342, fik Stadfæstelse paa sine Privilegier hvorved gaves Stadens Borgere en vis *Jurisdiktionsret*, *Ind- og Udførselsret* mod en Afgift af to skaanske Mark, lig 2 danske Ørtug pr. Læst, samt *Ret til paa deres Fed at drive forskellige Haandværk* med Forarbejdning af *Lærred, Kød, Brød, Læder*; *Salg af alle Alenvarer og iøvrigt Ret til at drive al Slags Købmandskab*, samt endelig fri *Bjergningsret* for deres Fartøjer i Tilfælde af Stranding eller Grundstødning paa Kongens Territorium. *Kampen* indrømmedes ¹⁵/₈ s. A. lignende Rettigheder. 1346

¹⁾ Grautoff: Lüb. Chron. I. 235.

²⁾ Kbh. Dipl. I. 73.

erholdt *Zytfen* et Fed¹⁾). Foruden disse har naturligvis flere Stæder faaet Stadfæstelse paa gamle eller Indrømmelser af nye Rettigheder i Lighed med dem, de havde eller havde havt paa Skaane. Der er ingen Tvivl om, at baade *Wismar* og *Greifswald* ogsaa har faaet Stadfæstelser, ligesom noget senere *Stettin*²⁾). — En saa stor Liberalitet hos Kong Valdemar overfor Hanserne maa der aabenbart have ligget en finanspolitisk Tanke bag ved. — Snart erhvervede mange af Stæderne sig ogsaa Pladser paa Dragør, som de benyttede ved Siden af deres Pladser paa Skaane og som sikkert ydede Kronen betydelige Indtægter. Dragør blev snart et vigtigt og vidt bekendt Marked, hvor i Fisketiden — fra Bartholomæi til Dionysii Dag — stor Handelstrafik med allehaande Varer fandt Sted og hvor forskellige Landes Købmænd mødtes med deres Skibe for at købslaa, hvor Ind- og Udskibning foregik og et broget Liv udfoldede sig mellem Tusinder af Mennesker fra forskellige Lande. — At anlægge nogen Maalestok for Trafikens Omfang eller den Omsætning, der fandt Sted, lader sig af Mangel paa Oplysninger ikke gøre. Kun gennem Styrken og Omfanget af de Handelsinteresser, der gennem Privilegierne giver sig Udtryk, kan vi se Pladsens Betydning baade for de danske og fremmede Folk.

Privilegierne udviklede sig hurtigt til ogsaa at omfatte andre Friheder, saaledes Fritagelse for *Arvkøb*³⁾); *Udtapning* og *Udskænkning* af Øl og Vin paa Feddene; Ret til *Ind- og Udskibning* samt *Omladning* fra Skib til Skib i Søen ved egne Skuder eller Pramme og Vogne mod en ringe Pram- og Vognafgift. I *Fordskyld* skulde kun svares 1 Skill. Grot af hver Bodeplads, dog var Boder, hvor der kun solgtes Sejldug, Reb og Staver, afgiftsfrie⁴⁾). — Paa saadanne Vilkaar (som Kong Valdemar maatte stadfæste ved Freden i Stralsund) kunde Hansestæderne nok være tjent med at drive

¹⁾ Se Bilag IX. Et Fed var en mindre, afgrændset Plads paa Engen ovenfor Stranden.

²⁾ Willebrandt: Hans. Chron. II. 189.

³⁾ En Afgift, som en Købstadmand maatte udrede for at der kunde tages Arv efter ham (Chr. L. E. Stemann: Den danske Retshistorie, 409).

⁴⁾ Grautoff: Lüb. Chron. I. 475—85.

Handel i Øresund og benyttede sig ogsaa deraf i rigt Maal.

Paa Basis af disse Privilegier dannede der sig i de forskellige Stæder faste Handelskompagnier med det Formaal at udnytte baade Fiskeritrafiken og Handelen. I Greifswald bestod der saaledes 1356 — og maaske før — et Kjøbenhavnsfarerkompagni, der uden Tvivl har staaet i Forbindelse med denne Stads tidligere Trafik paa Dragør¹⁾. Da Greifswalds Fed her imidlertid synes at være overtaget af Stettin omtrent ved den nævnte Tid, kan denne Omstændighed maaske falde sammen med Greifswalds-Kompagniets tidlige Ophævelse. Belliggenheden af det Fed, som Stettin havde paa Dragør i al Fald før 1370, taler for, at det netop maa have været dette Fed, som Greifswald tidligere havde under Forbundet med Wismar og Stralsund. Det laa saaledes nærmere Stranden end Stralsunds Fed, skønt Stralsund efter alle Solemærker havde Rettigheder paa Dragør tidligere end Stettin. — At Kjøbenhavnsfarere ogsaa havde Forbindelse med Dragør, se vi deraf, at Medlemmer af det tyske Kompagni i Kjøbenhavn, nemlig Borgere fra Wismar, Stralsund og Stettin, ifølge Kompagniets Skraa af 1382 havde Boder paa Dragør i Fiske-tiden²⁾. En intimere Forbindelse mellem Kjøbenhavn og Dragørlejet ses atter her at have fundet Sted. Og Forbindelsen gjaldt ikke blot Hanseaterne, men ogsaa Stadens egne Borgere.

Dragørfarerkompagnier dannedes (ligesom Skaanefarerkompagnier) i forskellige af Stæderne. Før 1370 fandtes et Kompagni af Dragørfarere i *Stettin*; thi det erholdt da af Kong Valdemar Fornylse af sine Rettigheder. Det var et stort og anseligt Broderskab, der udfoldede en indbringende Virksomhed. Dets Fed paa Dragør var Stettins ældste og vigtigste Sundplads, Stadens to andre (paa Skaane) overlegen, og det var tillige det mest velhavende af de tre saakaldte Skaanefarerbroskaber, der havde Sæde i Stettin. Dets Bestaaen gennem mere end 250 Aar tyder paa en over-

¹⁾ Pom. u. Rüg. Geschichtsdenkm. 29.

²⁾ Kbh. Dipl. I. 119.

ordentlig Livskraft. I denne lange Tids Annaler træffe vi det under forskellige Navne: *Drakorer Kompeneye* (1370, 1424) *Drakørfahreren* (1401), *Copman von Drakore* (1432), *Unser leven vrowen broderschop tho Drakore* (1452), *Der Draker gilde* (1512) eller simpelthen *Die Draker* (1628). Iøvrigt vides der ikke meget om Kompagniet, især fra dets ældste Tid. 1401 stiftede og bekostede det et Kapel i St. Johannes Graabrødrekirke i Stettin; senere har det stiftet tre Altre i tre andre af Stadens Kirker. Til disse Stiftelser har skænket betydelige Gaver og Legater. — Det kirkelige spillede i det hele taget en væsentlig Rolle i saadanne Broderskabers Liv. I Fundatsen til det 1401 oprettede Kapel betingede Kompagniet sig, at det hver Høst skulde have en Kalk og en Messekjole overladt til at medtage paa Rejsen til Dragør. At der ogsaa har været en Præst med, synes da rimeligt. — Endnu 1628 bekostede Kompagniet Vedligeholdelsen af Kapellet i Johanneskirken.

Ogsaa i *Wismar* spore vi Tilværelsen af et Dragørfarer-kompagni, maaske en Aflægger af det tyske Kompagni i Kjøbenhavn, hvis Skraa af 1382 (ved en Ændring 1390) omtaler «Kopman von der Wiszmer wilkort und overeин gedregen in dem gulden jare uppe Drakore». Som særligt Dragørfarer-kompagni finde vi det nævnt 1470: *Der Drakoervaer*. Det besad da et Alter i en af Staden Wismars Kirker. I Optegnelser vedrørende St. Nikolaj Kirke s. St. findes fra det 16. Aarh. nævnt en af Skaane- og Dragørfareernes Patroner, Anthonius Eller. Dermed ophører enhver Efterretning om Kompagniets Forbindelse med Dragør, hvor Wismar tidlig tabte sine Privilegier, vistnok allerede under Christiern d. 2. Dr. Blümcke mener iøvrigt, at det endnu bestaar som Papppegøjeselskab i Wismar¹).

I den hollandske Stad *Deventer* finde vi 1396 et lignende Borgerbroderskab, som drev Handel paa Kjøbenhavn og Dragør. Selskabets Statutter af 1396, der nævner «die mit oerer Koepmanschep vaeren to Koepenhaeven off te Draekuer», giver et interessant Indblik i dets Liv og Virksom-

¹ Efter Dr. O. Blümcke: Stettin hans. Stellung i Balt. Stud. XXXVII.

hed¹⁾. Det styredes af en af Brødrene valgt Oldermænd; dets Formaal var at holde Skibe liggende ved Kjøbenhavn eller Dragør «omme hoerre Koepmenschap»²⁾. — Deventer har neppe havt noget særskilt Fed paa Dragør, men sandsynligvis havt Del enten i Zytphens eller Kampens. De hollandske Stæder har vel neppe drevet Fiskeritrafik, men kun taget Del i Handelen. — Deres Forbindelse med Dragør synes tidlig ophørt, sandsynligvis allerede i Begyndelsen af det 15. Aarh., da de førte voldsomme Kampe med Østersøstæderne og led store Nederlag.

Hvorvidt der har været Sammenslutninger af Dragørfarere ogsaa i andre Stæder, derom vides sikkert Intet. Forholdet var i Reglen det, for de fleste Stæders Vedkommende, at man havde et Hovedfed paa Skaane, hvor Fogderiet havde Sæde, og at Feddet paa Dragør var henlagt der under og administreret af en Underfoged. Kun for Stettin var Forholdet, i al Fald længe, det omvendte. Pladserne paa begge Sider af Sundet stod i en saa samvirkende Forbindelse med hinanden, at Skaanefarere og Dragørfarere næsten var det samme og der blev derfor ingen Anledning til at danne særlige Kompagnier for Dragør, især efter at begge Pladser vare komne ind under samme Hersker. Hver Stads Borgere sluttede sig selvfølgelig sammen, alene af den Grund at de var underkastede Stadens og Raadets Vedtægter og maatte optræde enigt i Forsvar og Kamp for Stadens og dermed deres egne Interesser. Hvert Borgerskab dannede i sig selv en naturlig Sammenslutning under sin Oldermænd eller Foged, et Lav, en lille krigsførende Magt, rede til at vove Pelsen, naar nogen gjorde Indgreb i dens Privilegier. Hver Stad havde som Regel paa sit Fed et Kompagnihus, hvor det lokale Raad holdtes; det tjente tillige som Kontor, maaske ogsaa som Værtshus, og dannede Midtpunktet i den Lejr af Handels-, Haandværker- og Fiskerboder, der opsloges i Fisketiden og forsvandt, naar den var forbi. Kompagnihuset var bygget

¹⁾ Tr. i Hans, Urkundenb. V. 119.

²⁾ Efter Dr. O. Blümcke: Stettins hans, Stellung i Balt. Stud. XXXVII. Hans. Urkundenb. V. 119.

mere varigt end Boderne, enten af Træ og Ler eller af Sten, og benyttedes Aar efter Aar.

Hvilke Stæder, der har havt Fed, Handels- eller Bodepladser paa Dragør i Tiden gennem det 14. og 15. Aarh., kan tilnærmelsesvis paavises. Vi har allerede nævnt *Wismar, Greifswald, Stralsund* og *Stettin*, samt de hollandske Stæder *Kampen, Zytphen* og *Deventer*, som har havt de ældste og vigtigste Pladser. Desuden har en Række andre, som det fremgaar af Hansebreve eller af Kongebreve, havt Privilegier eller Handelsforbindelser herpaa i kortere eller længere Tid. Saaledes de pommerske: *Anklam, Cammin, Wollin, Treptow* og *Stargard*; de preussiske: *Danzig* og *Colberg*, samt *Rostock* i Mechlenborg. De pommerske Stæder har været talrigst repræsenterede og længst vedholdende. Stettin, der indtog en Førerstilling for dem, har kunnet haandhæve sine Rettigheder paa Dragør gennem mere end 250 Aar. Stralsund har dog vistnok, naar vi undtage mindre Afbrydelser, vedligeholdt Forbindelsen længst, gennem nærmere 300 Aar. Gaa vi ud fra, at de fleste af de andre Stæders Indtræden er sket under Valdemar Atterdag, hvad der er sandsynligt, har de trafikeret Dragør gennemgaaende i et Par Hundrede Aar¹). Treptow og Stargard fik dog først deres Rettigheder af Erik af Pommern 1436² — bl. a. til Oprettelsen af et Kapel — og har ikke kunnet udnytte dem stort mere end 100 Aar. — For alle Stæderne, undtagen Stettin, Stralsund (og mulig) Colberg blev Forbindelsen afbrudt for bestandig under Grevefejden. Feddene, hvorpaa der da fandtes ikke faa faste Boder og Kompagnihuse, blev ødelagte under Krigen og henlaa en Tidlang ubenyttede, hvorfor Kongen greb Lejligheden til at kuld-kaste Stædernes Rettigheder dertil.

Imidlertid tyder forskellige Omstændigheder paa, at Wis-

¹) Da Staden *Anklam* 1590 gentagende søgte Kongen om at generholde sit gamle Fed paa Dragør, fremsendtes Kopi af et Privilegium af 1338, hvori Dragør vel ikke var nævnt, men, som man mente, underforstaaet. Og endnu 1561 kunde paapeges det Sted paa Dragør, hvor det anlamske Kompagnihus havde staaet (K. D. II. 314). — Da *Cammin* og *Wollin* 1561 paastod Retten til deres forladte Fed, anførte de, at de havde besiddet det fra *aldgammel* Tid.

²) Bilag XII.

mar, Rostock og Danzig allerede den Gang *havde* opgivet Trafiken paa Dragør. Med Hensyn til *Wismar* haves der i det Hele kun yderst faa Oplysninger og ingen af disse række længer end til omkring 1500. I Skraaen for det tyske Kompagni, der bestod i Kjøbenhavn, nævnes 1382 Wismars «bodenstede» paa Dragør, hvorom «Wilkort» genindgaaet 1390, og i en Klage nævnes 1463 «der wismarschen vitten»¹⁾. *Rostock* synes kun at have drevet Trafik paa Dragør en ganske kort Tid. Den eneste Efterretning der foreligger herom er et Beskyttelsesbrev af 2. Juli 1497, hvorved Kong Hans gav denne Stads Borgere, «Coplude dienere onde vischere», som da vilde tage Del i det forestaaende Høstmarked, Lejde «vth die Schonnesze vpp Drakore»²⁾. Den samme Mangelfuldhed gør sig gældende med Hensyn til Oplysninger om *Danzig's* Trafik. Saavidt det kan ses, har der kun været ét preussisk Fed paa Dragør, hvilket synes at stamme fra Valdemar Atterdags Tid³⁾. 1405 og 1408 omtales preussiske Kaufleute og deres Salteri paa Dragør⁴⁾. 1436 nævnes «die prutzchenn vitte», liggende ved Siden af det, som Treptow og Stargard da fik overladt, og 1441 omtales Danzig's gamle Hansestation paa Dragør i en Sag om noget Gods, som under Hjemførselen herfra strandede paa Bornholm. Men efter den Tid finde vi ikke mere Feddet i Danzig's Hænder. Sandsynligheden taler for, at det under det fjendtlige Forhold, som Danzig stod i til Christiern d. iste, er blevet overdraget til Colberg. Thi ved Aar 1500 finde vi *Colberg* som Besidder af et Fed paa Dragør og da der som sagt neppe har været mere end ét preussisk Fed, maa det være det, der oprindeligt har tilhørt Danzig, som nu Colberg havde i Hænde⁵⁾. — Om Colberg har benyttet Feddet *efter* Grevefejden er ikke opklaret; følgende Beretning kunde tyde derpaa. Da Danzig's Foged paa

¹⁾ Hans. Urkundenb. IV. 459 og IX. 1.

²⁾ Langebeks Dipl. XXXVI (Rigsark.).

³⁾ Hirsch: Danz. Handels- u. Gewerbeesch. 149. cfr. Gralath: Danz. Gesch. II. 15.

⁴⁾ Hanserecesse 1. Abth. V. 189. 420.

⁵⁾ En Strid eller Tvist, der verserede 1500 mellem Oldermændene for Colberg og Treptow, omtales i Artiklens 2. Del.

Skaane 1650 besøgte Dragør, fandt han her en Plads, betegnet med Grændsekors paa den Maade som Feddene afmærkedes, om hvilken det endnu fastholdtes i Beboernes Erindring, at den var Danzig's (det preussiske?) gamle Fed. Der fandtes endnu Bygningsrester af Kompagnihuset derpaa¹⁾. Man fristes imidlertid til at tro, at Dragørboernes Erindring har slaet fejl og at den Plads, her er Tale om, har været Stettins Fed, som først blev forladt i Christian d. 4des Tid og saaledes endnu 1650 kan have vist tydelige Spor. Et Fed tilhørende Danzig i det 16. eller 17. Aarh., er der neppe Spor af Grund til at tro det har været. Og hvorvidt Colberg har fortsat Trafiken paa Dragør saa længe, at det kan have været det preussiske Fed, der endnu 1650 var Rester af, er dog mer end tvivlsomt.

Af *danske Købstæder*, som har havt Rettigheder til at tage Del i Handels- og Fiskeritrafiken paa Dragør, kan nævnes foruden Kjøbenhavn: Helsingør, Roskilde og Ribe. Men mange andre Byers Borgere drog i Fiskeri- og Markedstiden hertil for at kobslaa med Hanserne. Saaledes ses det af et Brev, at Margrete Pederszdatter wdj *Mariebo* 1488 soldte och schiødte Margrete Byszemesters wdj Kiøpnehaffen enn boed paa Dragør liggendis wdj Nyennstrate ved stranden, sonden op thill thennd bode sted, som ligger nest ved sorte brødre capelle aff Roschildt. Margrete Bøszemesters solgte atter Boden 1490 til en Hanseat, Jørgenn Deterdes²⁾. Naturligvis har Kjøbenhavns Borgere og Fiskere fra første Færd af taget den største Del i Trafiken herude, baade paa Handelens og Fiskeriets Område. Fra den tidligste Tid er Forholdet ganske ubelyst, formodentlig af den foran omtalte Aarsag, at baade Staden og Lejet hørte under Bispestolen, der har ordnet det gennem sin Foged eller Lensmand. Det egentlige, offentlige Handelsmarked blev dog sikkert først oprettet af Valdemar Atterdag da han fik Lenet og Amager overladt. Kjøbenhavns Fed paa Dragør viser sig da at have været et af de første paa Stedet; dets Beliggenhed ved Siden af Wismar's,

¹⁾ Hirsch: *anf. Sted.*

²⁾ Ældste danske Arkivregistraturer IV. 76.

umiddelbart grændsende til Stranden og Landingsstedet, hvor Toldboden laa, var en førstehaands. Uden Tvivl har Bispestolen ladet sine Undersaatter nyde Gavn af det rige Sundfiskeri, hvortil Dragørlejet laa nært og bekvemt, og har masske ogsaa havt sin Tolder herude. Der findes dog intet Privilegium for Kjøbenhavn før 1348, da Kong Valdemar gav Stadens Borgere Rettighed til paa Dragør Marked at købe og sælge, skære Tøj og drive al Slags Købmandsskab ligesom de gjorde paa Skaane¹⁾). Fiskeriet stod det dem selvfølgelig frit for at udnytte. Handelsprivilegiet, samt Retten til at drive forskellige Haandværkserhverv i forøget Omfang, konfirmeredes af efterfølgende Konger og Trafiken paa Dragør vedholdtes for Kjøbenhavns Vedkommende indtil Slutningen af det 16. Aarh., altsaa gennem 250 à 300 Aar.

Ingen af de andre danske Byer har vedligeholdt Forbindelsen en tilnærmelsesvis saa lang Tid. Med Hensyn til *Helsingør* og *Ribe* ved vi overhovedet kun, at disse Byer i deres Byprivilegier, som er givet dem af Kong Erik af Pommern, var tilsikrede Retten til at drive Handel paa de tre Skaanemarkeder: Skanør, Falsterbo og Dragør, samt at Helsingør erholdt Stadfæstelse derpaa 1426 og 1456²⁾). Om *Roskilde* se vi, at denne Bys Rettigheder paa de tre Pladser vistnok er indtraadte før Dronning Margrethes Tid, eftersom hun 1395 stadfæstede dem for de to skaanske Pladser; for Dragør kunde hun selvfølgelig ikke stadfæste dem, da denne Plads paa den Tid atter var under Roskildestolens Besiddelse. Men at selve Roskilde Borgeres Rettigheder bevaredes, synes givet, saa meget mere som Kong Eriks Stadfæstelse derpaa 1419, da Kronen havde bemægtiget sig Kjøbenhavns Len og derunder Dragør, gjaldt saavel denne Plads som de to andre Skaanemarkeder³⁾).

Hvorlænge de tre sidstnævnte danske Købstæders Rettigheder er bleven benyttede paa Dragør, derom vides ikke det

¹⁾ Kbh. Dipl. I. 88.

²⁾ Langebeks Dipl. I. 26. Geheimeark. Aarsberetn. III. Till. 5 og 10 samt Dr. O. Nielsen: Kjøbenh. Hist. I. 215.

³⁾ Kolderup-Rosenvinge: Gamle danske Love V. 203.

mindste. De synes ikke stadfæstede af Kong Christoffer af Bayern og er mulig bleven betydningsløse ved det af denne Konge oprettede Handelsmarked i Kjøbenhavn.

*

*

*

En Frihavn for Hansetrafiken, forsaavidt der kan tales om Havn, blev Dragør under Valdemar Atterdag og fik i det Hele for Fiskeri- og Handelstrafiken i Sundet en overordentlig stor Betydning. Og denne Betydning synes ikke at være bleven forringet under Dronning Margrethe og Erik af Pomern. I første Halvdel af det 15. Aarh., da den vester- og østersøiske Handel endnu for en stor Del mødtes og afgjordes i Sundet og da Fiskeriet endnu til Tider var meget rigt, har Dragørlejet sikkert havt sin frodigste Periode. De fleste Mønter, der er fundne paa dets Terræn, stamme fra den Tid, og det største Antal Stæder, omkring 20 (inklusive de danske), har da drevet Handel og for de flestes Vedkommende tillige Fiskeri og Nedsaltning paa Dragørlejet, hvor de sikkert alle havde faste Pladser og Boder om Sommeren, naar Markedet stod paa. Hvilket Liv har her da ikke udfoldet sig naar i Høsttiden de tætte Sildestimer stod i Vandet, Fiskere, Købmænd og Haandværkere strømmede til og Bønderne mødte med deres Varer for at handle med dem, Skibe lossedes og ladedes, og der var Travlhed fra Solen stod op til den gik ned. I Trafikens forskelligartede Væsen stod dette Leje neppe tilbage for de skaanske Lejer, om end Trafiken dér foregik under større Forhold. Dragør hørte ligesom disse til de faste privilegerede Lejer, som man aarligt stevnede til, naar ikke Krigsforhold forbød det, og hvorfra man da antagelig maa have hjembragt et rigeligt Udbytte. Trafiken foregik her under væsentlig de samme Love, de samme Toldfriheder og Forrettigheder som paa de egentlige Skaanelejer, ja Dragør henregnedes egentlig under Skaanelejerne. — Ligesom Skanør og Falsterbo var Dragør en Frihavn for Udlandets Varetilførsel. Her fandtes, kan man sige, det nuværende Danmarks første Frihavn, ganske vist under primitive Forhold, men ogsaa 5—600 Aar før Kjøbenhavns Frihavn

opstod. Principet og Formaålet var alligevel ikke den moderne Frihavnstanke saa fjærnt, som Tiden synes lang; begge søger *gennem en lettere Adgang for udenlandsk Tilførsel, en lettere Forbindelse mellem Ud- og Indlandets Handel, at drage Penge til Landet.* — Ethvert af de saakaldte Skaanelejer eller Skaanemarkeder var et afgrændset Stykke Udland, hvor forskellige fremmede Landes Handel kunde mødes med vor uden Hindring af de Toldskranker, som enhver Landsherre da kunde sætte for sit Landomraade og som praktisk udnyttedes gennem Strandretten. Til disse Lejer kunde alle, som indhentede Privilegier dertil, uhindret føre alle deres Varer, endogsaa forarbejde dem og sælge dem paa Markedet uden Told, ja vistnok endogsaa udføre de købte Varer toldfrit ad Søvejen. Hvad der derimod førtes videre «binnen Landesz», og hvad der af Landets egne Folk tilførtes, var underkastet Toldafgift. I flere af Erik af Pommerns Købstadprivilegier, lige som i Christoffer af Bayerns Stadsret for Kjøbenhavn, hedder det, at Borgerne maatte fare fri for Told overalt i Riget undtagen paa Skaanemarkederne fra Bartholomæi til Dionysii Dag¹⁾. Af Fiskeriet svarede dog ogsaa de Fremmede fra Begyndelsen af en ringe Afgift, og efterhaanden paalagdes der dem forskellige andre Afgifter, hvorved Frihavnsprincipet egentlig brødes.

Som Frihavnsleje og Marked havde Dragør sikkert, indtil Kong Christoffer af Bayern forlagde Markedet til Kjøbenhavn, en mindst lige saa stor Betydning, som for selve Fiskeritrafikken. *Handelen* synes at have øvet en stærk Tiltrækning til dette Leje, maaske fordi Kjøbenhavn laa det saa nær, saa denne Stads Borgere har benyttet det i vid Udstrækning. Hvad Hanserne medførte i deres Fartøjer hertil lige fra Krydderier til Pelsværk og Fødtøj og mange Slags Brugsgenstande, som de solgte og ombyttede med Landets Produkter, mest Korn, Kød og levende Kvæg, har sikkert ogsaa givet dem et klækkeligere Udbytte end Brugen af Fiskeriet. «Rigets Mænd» paa Sjælland henvistes t. Ex. til at drive deres Oxer hertil til Udførsel. Og at en saa fjærnt liggende By som

¹⁾ 24. Aug.—9. Oktbr. — Kbh. Dipl. I. 151. 164.

Ribe har havt Ærinde hertil, tyder paa, at en stor og vidtrækkende Handelsomsætning har fundet Sted. — *Fiskeriet* foregik antagelig her i langt mindre Maal end ved Skaane; Silden mødtes og fangedes for Størstedelen inden den naaede ind i Drogden, hvorved Fiskeritrafiken paa Dragør ikke fik en saa stor Betydning, som den havde paa de skaanske Lejer. —

Har en saa betydelig Vareomsætning med Ind- og Udskibning, som her har fundet Sted, foregaaet uden *Havn-anlæg*? Ja! Nogen Havn for Skibe har der ikke været, i al Fald først i den seneste Hansetid. Man har hjulpet sig med de naturlige Forhold og Brugen af Vogne og Pramme eller Kaage til at føre Varerne til og fra Skibene. — Strømskæringen havde dannet et smalt Øre paa Stranden, der tjente til Læ for Baadene. Som Anlægspladser benyttedes smaa Stenmoler, dannede af store Sten, der i Mængde var førte ind paa Strandbredden af Isen. Og for at faa Anlægsplads og Sejlløb til de Fed, som ikke grændsede umiddelbart til Stranden, gravedes Kanaler, ad hvilke Baadene kunde flyde ind, hvorved direkte Samfærdsel mellem Feddene og Fartøjerne opnaaedes. Forøvrigt kørte eller red man ud i Stranden f. Ex. for at opkøbe Silden fra Fiskebaadene.

Hanselejets Omraade paa Dragør var ret indskrænket. Hele det Terræn, som Trafiken her har været henvist til at indordne sig paa, var ca. 50 Tdr. Land. Det bestod af et knapt 2000 Alen langt og neppe 400 Alen bredt Drag mellem en Linje: Blushøjen—Rybakkerne eller Grusbakkerne og Søen. Flere Steder har Terrænet endda maattet højnes for at kunne benyttes til Bodepladser. Ovenfor fandtes sid Eng, som hørte under Magleby's Selvejerjorder. Hvert Fed har da ikke kunnet raade over mere end faa Tdr. Land; 2 à 3 Tdr. synes at have været Normen, saavidt man kan spore Feddenes Inddeling og Grændselinjer. — Paa hele det nævnte Terræn, forsaavidt det endnu er ubebygget, findes tydelige *Spør af Hansetrafiken* og hvad man maaske kan kalde Bundfald af dens lange og livlige Virksomhed. Næsten overalt er Jordsmonnet i 1 à 2 Alens Dybde stærkt blandet med Affald af Fugle- og Dyreben, Husgeraad og Bygningsrester,

Aske og forkullet Træ, undertiden aflejret i forskellige Lag, som tyde paa en lang Dannelsestid. I særlig stor Mængde forekommer Skaar af de kendte «hollandske» Stenkar¹⁾, der benyttes som Drikkekar. Leraffald, Brokker af Munkesten og Tagsten og store Spigersøm vidne om faste Bygninger. Paa Steder, hvor Terrænet antagelig har henligget temmeligt ubørt, findes firkantede Forhøjninger i Jordoverfladen, 40 à 50 Al. lange, 20 à 30 Al. brede, kun adskilte ved sveje eller lave Fordybninger og med en bred Lavning bag ved (hvor Opfyldningen er taget og hvor Afløbet kunde synke hen). Der er neppe Tvivl om, at det er Bodepladser fra den senere

Bredbakke og Drikkekar fra Hansetiden, fundne paa Dragør.

Hansetid, hvad en videnskabelig Undersøgelse mulig vilde kunne skaffe Beviser for²⁾. Det var dette Terræn, en jævn og flad Strandbred, der dannede det rent praktiske Grundlag for Hansetrafiken paa Dragørlejet; men Trafikens Existens

¹⁾ I Virkeligheden var Stentøjet af rhinsk Fabrikat

²⁾ Nationalmuseet har 1896 under Ledelse af Assistent *Vilh. Boye* og 1897 under Ledelse af Arkitekt *Aage Mathiesen* ladet foretage nogle Gravninger paa flere Steder, dels paa «Samsengene», dels paa Løkken eller Stavangermarken, hvor Jorden i lange Tider har været opdyrket. Ved disse Gravninger fandtes Rester af Bygningsfundamenter og Brolægninger, samt adskillige Brønde af den karakteristiske Type: 2 à 3 Sildetønder stillede oven paa hinanden i Jorden, uden at man dog deraf kunde se Bodernes Størrelse eller Afstand fra hinanden. I Brøndene fandtes forskellige Brugsgenstande.

havde tillige et helt andet, et theoretisk, Grundlag, nemlig de Rettigheder og Privilegier, som dens Udøvere maatte erhverve og bevare for at drive den. Det var ikke Pladsen i og for sig, hvorpaa Trafiken fandt Sted, der fastholdt Stædernes Interesser, saameget som det var de til Pladsen knyttede Rettigheder. Dragørlejet blev med andre Ord snart — lige som de andre faste Lejer — ved Siden af dets praktiske Nytte — en theoretisk Basis for en vis Del af Hansseforbundets Erhvervstrafik i Øresund og den Handelsmagt, som de udfoldede her paa favorable Vilkaar. Kun med dette for Øje lader sig forklare den stærke Omsorg, som Stæderne lagde for Dagen for at opretholde deres Ret eller Privilegier til dette omtvistede Leje.

Stædernes Kamp for deres Interesser i Sundet begyndte med Erik af Pommerns Regeringstid. Denne Konges Modstand gjaldt særlig de vendiske Stæder under Lübecks Førerskab, hvis Rettigheder og Privilegier han ikke vilde forny paa de gamle Betingelser. Og uheldigst var Stæderne stillede med Hensyn til at haandhæve Besiddelsen af deres Rettigheder paa Dragør, der berørte Kjøbenhavns saa stærkt. Ved Stralsundoverenskomsten 1370 var nemlig deres Ret til dette Leje ikke udtrykkelig bleven fastslaaet, idet Lejet ikke var blevet nævnt, hvad enten det nu havde været underforstaaet i Udtrykkene «in Schone» eller i de mere svævende Udtryk «vndt wor se vitten hebben to tho Dennemarcken». Den sidste Betegnelse mente Kong Erik nu at maatte opfatte som sigtende til de saakaldte *vilde Lejer*, hvorfra der fandtes ikke faa, som kun benyttedes ved given Lejlighed naar Silden indtraf i særlig stor Mængde paa de Steder; men Dragør, der netop var et fast Leje, kunde ikke henregnes dertil og det saa altsaa ud, som Kong Valdemar ikke under Fredslutningen havde indrømmet Stæderne denne Plads. — Det dobbelte, uafgjorte Besiddelsesforhold, Pladsen laa under, idet baade Kirken og Kronen mente at have Ret til den, og Kirkens Overtagelse af den efter Kong Valdemars Død, havde bevirket, at der ingen Konfirmation paa Stædernes Privilegier forelaa fra Dronning Margrethe. Kirken havde dog øjensynlig ingen Ophævelser gjort mod Hansetrafiken under sit Herre-

dømme. Tvertimod florerede der da paa Dragør en meget livlig Trafik¹⁾. 1389 finde vi bl. a. Borgere fra Kampen, Zytphen, Zuriksee, Stralsund, Wismar og Stettin beskæftigede under Fiskeriet her²⁾. Daværende Biskop *Peder* var en «leefhebber» af Hanseaternes Virksomhed, hvad dog i al Fald tyder paa Privilegiernes Vedholden lige op til Erik af Pommerns Tid.

Efter Biskop Peders Død og Kongens Besiddelsestagen af Kjøbenhavns Len, hvorunder Dragør, begyndte Stædernes Genvordigheder i Sundet; Privilegierne blev endnu ikke fornyede, og den mindste Anledning benyttedes til at gøre Modstand. Nogle af Stædernes Købmænd havde netop begaaet en eller anden «Gebreke», hvorved de var komne i Konflikt med Loven, og dette var ikke egnet til at fremme deres Sag. For hvert Aar maatte de søge Kongens Tilladelse til at foretage deres Skaanerejse. Den sædvanlige Vragret blev ikke indrømmet dem. De maatte desuden finde sig i en meget nærgaaende Konkurrence i Sundtrafiken af de hollandske Stæder, som Kongen favoriserede, ligesom iøvrigt ogsaa de pommerske³⁾. — Oprørte over disse Magtindgreb og Tilsidesættelse af gamle Rettigheder nedlagde en stor Del Østersøstæder en haardnakket Protest mod Kongens Ret dertil og det samlede lybske Forbund rejste sig til Kamp med det Maal at genvinde de brudte Privilegier og om muligt at virkeliggøre dets gamle, nagende Tanke: Kjøbenhavns Erobring. Stæderne tiltog sig egenmægtigt de vante Friheder. 1422 da Kongen spærrede Sundet for 70 af deres Skibe, begyndte Fejden og varede i adskillige Aar, en ond Tid, hvori Kaperi og Søroveri trivedes, som var de ordentlige og lovlige Haandværk. De hollandske Stæder, der imidlertid løsrev sig fra Hanseforbundet og tog Kong Eriks Parti, beherskede for det meste Handelen i Sundet under Forsvar af deres Krigsskibe. Efter et stort Søslag (1427) og Belejring af Kjøbenhavn (1428) gik de østersøiske Stæder forsaavidt sejrige ud af Kampen, som de opnaaede en ubetinget Stadfæstelse paa deres Rettigheder

¹⁾ Se t. Ex. Hanserecesse 1. Abth. II. 209.

²⁾ Dr. O. Nielsen: Kbh. Hist. 1. 216.

³⁾ Hanserecesse 1. Abth. VI. 346. VII. 44. 225.

paa de tre gamle Hovedlejer: *Skånør, Falsterbo og Dragør*¹⁾. De havde dermed fastslaaet deres Privilegier i Sundet som en Kendsgærning, der foreløbig ikke lod sig omstøde.

Hos den efterfølgende Konge — Christoffer af Bayern — havde Stæderne, allerede da han tiltraadte Regeringen, sikret sig en Konfirmation, som de erholdt 1441, ikke blot for de nævnte tre Lejer, men tillige for en stor Del andre, mest *vilde* Lejer, baade paa Skaane og paa Sjælland. Ved en Reces i Stralsund toges imidlertid Aaret efter den Beslutning mellem Stæderne indbyrdes, at deres Borgere og Folk kun maatte udnytte Trafiken, foruden paa de tre nævnte Hovedlejer, paa fire skaanske Pladser samt paa Bornholm. Det havde nemlig vist sig, at saavel Nedsaltningen som Bode- trafikken flere Steder «in Denemarkes Siden uppe den Schonreisen» havde været Hansekøbmændene til groveligt Nærings- tab og Fordærv — antagelig fordi Silden og dermed Handelen var udebleven. De Sild, der maatte vise sig at være ned- saltede paa andre end de tilladte Steder, skulde være for- brudte og Lovovertræderen straffes med en Bøde paa 10 Mark Sølv²⁾. — Derefter var Dragør det eneste Leje paa Sjællands- siden, som trods Strid og modgaaende Forhold var vedblevet at bestaa.

Danskernes Indgreb og Modstand mod Hansetrafiken, ikke blot fra Regeringens men ogsaa fra hele Folkets Side, viste sig imidlertid snart at have stærkt nedbrydende Følger for de hansiske Rettigheder. Stæderne mødte derigennem Vanskeligheder af en langt sejere Natur end Kongens af- visende Holdning. — Paa Dragør var det særlig Kjøbenhav- nerne, der greb stærkt ind i Trafiken og naturligvis med Kongens Billigelse. Allerede under Kong Erik fik Kjøben- havns Borgere — og vistnok ogsaa andre Kjøbstæders — Ret til at have *faste* Boder her, d. v. s. at de maatte staa Vinteren over mod en ringe Afgift, saa de ikke skulde ned- tages og rejses paany hver Sommer. Kong Christoffer af Bayern maatte indrømme baade Adelen og Borgerne forøgede

¹⁾ Hanserecesse 2. Abth. I. 47.

²⁾ Hanserecesse 2. Abth. II. 413. 506.

Handelsrettigheder, som kom Hansestæderne meget paa tværs. Ved det i Kjøbenhavn oprettede (Bartholomæi?) Marked tabte Markedet paa Dragør stærkt i Betydning, ogsaa ved at undrages en stor Del af Provindshandelen. Og for at modvirke Hanseaternes Tilflugt til Kjøbenhavn bestemtes det, at Ned-saltning af Sild og andre Varer (f. Ex. Kød) ikke maatte foregaa i Staden under Høstfiskeriet, og de hansiske «Gæster» henvistes med denne Trafik til Sundlejerne, hvor ogsaa de egentlige Sildemarkeder skulde holdes. — At Markedet paa Dragør alligevel vedblev at omfatte baade Kramvarer og Kvæg, ses af forskellige Omstændigheder: Kjøbenhavns større Handlende drev vedholdende deres Boder herude; Oxer maatte «Rigets Mænd» lade drive hertil til Udførsel. Men Danskerne tilegnede sig mere og mere Magten over Trafiken. 1443 fik Kjøbenhavns Slagtere («Køthmangere») endogsaa Eneret til at falholde flaaet Kød paa Dragør, dog maatte de ikke holde over 25 Boder (stadf. 1508). 1469 gaves Borgerne den Frihed, at de maatte have deres Boder staaende uden Afgift saa længe de ikke brugte dem og at den almindelige Afgift skulde indtræde naar de atter tog dem i Brug¹⁾.

Saadanne Rettigheder og Friheder følte som stærke Indgreb i Hansestædernes Privilegier, krænkede deres Handelsinteresser, som de gennem mer end et Aarhundrede havde dyrket og forsvaret, ødede deres Fiskeritrafik, som de betragtede som hørende til deres naturlige og lovlige Erhvervs-liv. Paa mange andre Maader søgte de Danske med Regeringens Medhold at fortrædige de Fremmede. De danske Fogder og Toldere paa Feddene vilde ikke mere godkende de fremmede Fogders Jurisdiktionsret eller Myndighed til at afgøre Stædernes Sager; de udbyttede Stædernes Købmænd, Fiskerne generede de fremmede Fiskere i deres Arbejde, ja Regeringen tillod vore Fiskere at bruge nyere Fiskemaader, som de fremmede ikke maatte bruge. Hvad der ogsaa ofte gav Anledning til Divergenser var Misligholdelse af Stædernes Vragret eller Bjergningsret i Fiskeriet. 1445 fremførte deres Udsendinge for Kongen Besværing over en lang Række Foru-

¹⁾ Kbh. Dipl. I. 151. 163. 195. 202. 211. 275.

rettelser, som de havde været Genstand for, baade paa Skaane, i Kjøbenhavn og paa Dragør¹⁾. Og 1462 fremførtes atter paa et Møde i Kjøbenhavn mange Besværinger over Privilegieindgreb, ikke mindst i Bjergningsrettighederne. Fogden paa Kjøbenhavns Slot, Joachim Griis, havde beslagnet 20 Læster Gods fra et Skib, som var strandet ved Dragør, og vilde ikke tilbagelevere det, trods Tilbud om redelig Bjergeløn. Kongen gav dog tilsidst Ordre til at udlevere det.

Skønt Stæderne samme Aar fik deres Privilegier fornyede, derunder ogsaa Bjergningsretten, viste det sig snart, at saadanne Indrømmelser paa Papiret ingen synderlig Livskraft havde. Man vedblev paa Feddene at udskrive nye Afgifter og forhøje de gamle, hvorved Rettighederne efterhaandn indsnævredes og forringedes. Der udøvedes stedse flere Vilkaarligheder, som satte ondt Blod og Fjendskab mellem de fremmede og de danske Folk. Paa Dragør gav Fjendskabet sig 1463 endogsaa Udslag i et blodigt Slagsmaal, der senere skal omtales, i hvilket *nogle dræbtes og mange saaredes*. Da det var Hanserne, der havde toraarsaget Bataillen, var det ikke langt fra, at Stæderne eller hele Hanseforbundet var kommet til at bøde derfor med en Inddragelse af dets Privilegier. Men ved Dronningens Mægling lykkedes det at faa Tilladelse til at fortsætte Trafiken og først efter langvarige Forhandlinger opnaaedes Kongens Sanktion paa den trufne Afgørelse imod at Forbundet indgik at betale en større Erstatningsbøde, vistnok til de dræbtes og saaredes Paarørende.

Hos de oldenborgske Konger mødte Hansetrafiken i Sundet gennemgaaende en ret aaben Modstand. Christiern den 1ste havde ved sin Regeringstiltrædelse set sig nødsaget til at sanktionere de gamle Rettigheder, men søgte at indskrænke dem, hvor det lod sig gøre. Kong Hans indtog en stærkt afvisende Holdning og gav først efter en Række blodige Fejder 1489 en Stadfæstelse paa Skaanetrafiken som en naadig Indrømmelse uden Monopol eller Sikring for Fremtiden. Aaret efter fik ogsaa *engelske* Købmænd de samme Rettigheder til at drive Handel paa Skaane og Dragør, opkøbe baade færske

¹⁾ Dr. Villiam Christensen: Unionskongerne og Hansestæderne p. 105.

og saltede Sild, og de indrømmedes den samme Vragret (Bjergningsret) som Hansestæderne havde¹⁾. — Christiern d. 2den maatte indgaa en nødtvungen Forsikring om at ville *respektere* Stædernes rette og rigtige Privilegier, men lagde efterhaanden saa mange Afgifter paa deres Trafik, at den tabte sin Tillokkelse for den store Mængde af dens tidligere Dyrkere, tilmed da Fiskeriet ofte slog fejl og undertiden neppe lønnede sig. Og bag ved Regeringen stod Folkets energiske og bevidste Modstand som en uovervindelig Skranke.

Af de *nye Afgifter*, som Kronen Tid efter anden, dels af finansielle Grunde, dels for at svække Stædernes Interesser i Sundet, paalagde Trafiken, skal vi nævne de mest omstridte. Erik af Pommern gjorde Begyndelsen med *Sundtolden*, et Paalæg, der vakte stærkt Røre og for en Del brød Handelsinteresserne mellem de østersøiske og vestersøiske Stæder. Christiern d. 1ste krævede til Trods for Sundfiskeriets stærke Nedgang baade Forhøjelse af de gamle Afgifter og Paalæg af nye. Paa en Mødedag i Kjøbenhavn 1462 fremførte Stæderne en Række Klager derover. *Bodeafgiften*, som før havde været 1 Skill. Grot, var sat op til 1 rhinsk Gylden (2 Lod Sølv), idet Tolderne hævdede, at der ved 1 Skill. Grot maatte forstaas den Værdi, som denne Mønt havde, da Privilegierne meddeltes, og som svarede til hvad 1 rh. Gylden nu var værd. Thi selv om Mønten blev slettere, maatte Kongens Told ikke derved formindskes. Som nyt Paalæg vakte *Ølaccisen* Uro, ligesom den af Kongen fastsatte Øltakst. Det forbødes nemlig, at der i Kongens Riger maatte tages mere end 18 Skill. dansk for 1 Td. Øl, og der skulde svares deraf 4 Skill. i Accise. Tolderne paa Lejerne havde Bryderier med at faa Accisen ind. Ligeledes krævedes der ny Aarsafgift af Boderne, dersom man ikke strængt overholdt Fisketidens Ophør (9. Okt.)²⁾. Mod Slutningen af Chr. d. 1ste's Regering indtraadte der imidlertid en Udjævning af Stridpunkterne og særlig synes Ølaccisen opgiven. Men de følgende Konger, Hans og Christiern d. 2den, opstillede paany

1) Hvitfeldt II. 1001 (Folioudg.). Hanserecesse 3. Abth. V. 551.

2) Dr. Villiam Christensen: Unionskongerne og Hansestæderne 359. 416.

og gennemførte ikke alene dette Krav, men ogsaa adskillige andre, saaledes om *Tappepenge*, *Vindueskat*, *Arvkøb* og *Kongekøb* (se 2. Afd.). — Saa mange nye Afgifter og tilmed Forhøjelse af de gamle maatte virke nedslaaende, ja tilintgørende paa Trafikken, der i Forvejen ved Fiskeriets og Handelens Nedgang ikke mere var noget overordentligt lønnende Erhverv.

Hansetrafikens Aftagen særlig for Dragørs Vedkommende ytrede sig tidlig som Følge af den stadige og energiske Modstrid og Indgriben, som baade Fiskeriet og Handelen var Genstand for fra Regeringens og vore egne Borgeres og Fiskeres Side. Dette Leje var omkring 1500 snarere en Fiskeri- og Handelsplads for Kjøbenhavn og Kronen end for Hansestæderne. Christiern d. 2den ophævede den sidste Rest af det gamle Hansemarked, forbød Udførsel af Stude og Korn, samt Landkøb, 3: Opkøb af Varer hos Bønderne, ved fremmede Købmænd. Kronen drev selv en Art Hansetrafik herude med Nedsaltning og Handel med Sild og dens Indtægter af Pladsen var endnu ikke ringe (se 2. Afd.).

Meget foruroligende for Hansetrafiken var naturligvis ogsaa den Omstændighed, at Silden ofte slog fejl. Allerede fra Midten af det 15. Aarh. lyder der Klager over, at den til Tider slet ikke eller i meget ringe Mængde viste sig i Sundet, saa Fiskerne maatte tage hjem uden at have gjort nogen Fangst. Saaledes se vi, at en Del af de fremmede Fiskere 1479 henvendte sig til Dronningen om Hjælp i Anledning af, at de havde mistet deres Garn og ingen Fangst gjort. Dronningen gav dem hver en Nobel og de tog hjem. Saa kom der endelig Sild, men der var da Ingen til at fange den¹⁾. — Trafikken var i det Hele bleven mere usikker end før; men Fiskeriets Udeblivelse var ogsaa Handelen tarvelig. Nogle Aar slog Trafikken fejl, andre kunde den atter være udmærket indbringende. — Forhold af forskellig Natur bevirkede i al Fald, at nogle af Stæderne allerede før eller omkring 1500 forlød deres Pladser paa Dragør og holdt sig alene til deres Lejer paa Skaane. I Tiden omkring 1520,

¹⁾ Grautoff: Lüb. Chron. II, 400 ff.

da Christiern den 2den overdrog hele Amager med Undtagelse af Kronens Fiskerleje paa Dragør, til Hollænderne, synes Fremmedtrafiken her under alle Omstændigheder at have været ret betydningsløs, eftersom det tilbødes disse Hollændere at overtage Tolden og de Bygninger, der fandtes. — Stettin, Stralsund, Anklam, Colberg og Treptow ses dog endnu at have bevaret Rettighederne til deres Pladser, om de end i ringe Grad benyttede dem under de tilstedeværende smaa og utrygge Forhold.

Under Frederik den 1ste's Regering nedbrødes adskillige af de Skranker, som de foregacende Konger havde rejst, og de hansiske Interesser kunde atter frit bane sig Vej. Denne Konge fornyede strax de fleste af Stædernes Rettigheder paa de gamle Pladser i Sundet, saavel til Fiskeri, som Handels trafik. Handelen var dog i væsentlig Grad indskrænket af de Friheder, som der var givet Adelen og den opstaaede danske Handelsstand. Kun saakaldte Raavarer som Talg, Huder og Skind, Salt osv., samt de Varer, der forbrugtes og nedsaltedes paa Feddene, var Hansehandelens vigtigste Emner. Tolden skulde svares efter gammel Sædvane. Ølaccise og Kongekøb blev vistnok bibeholdte, men Arvkøb og «Fenstergeld» (Vindueskat) skulde bortfalde.

Imidlertid fik de genvundne Friheder ingen synderlig Betydning for Hansetrafiken; thi Fiskeriet udeblev saa at sige helt. Og iøvrigt indtraadte der snart igen krigerske Tilstande — Grevefejden —, som gjorde Trafiken usikker og desuden ødelagde Feddene ved Ildsvaade og fjendtlige Indfald. — Da Hanseforbundets Flaade tilmed søgte at fiske i de rørte Vande og tog Parti for vore Fjender for om muligt endnu at tiltvinge sig sine tabte Herligheder i Danmark, men maatte bøje sig (1535), saa var i hvert Fald Forbundets og dets underliggende Stæders Haab om at genvinde betydelige Privilegier ganske glippet. — Efter Krigen fik vel Stettin og nogle andre pommerske Stæder, samt, 20 Aar senere, Stralsund under visse givne Forhold Lov til at optage Virksomheden paa Dragør paa deres gamle Pladser, til hvilke de, trods Alt, besad en obligatorisk Ret, som Regeringen ikke turde kuldkaste.

Frihavnsprincippet var forlængst brudt og opløst gennem den Modstand, som Trafiken mødte. Den Vareomsætning, der nu fandt Sted, var saa langt fra at være *fri*, at det snarere kan siges, at den var prisgiven Toldmyndighedernes vilkaarlige Afgiftsfordringer. Men helt kunde man ikke ophæve Retten til de Pladser, som Stæderne havde vedligeholdt deres Adkomst til og som de endogsaa havde bebygget, eller afskære dem fra Brugen deraf. Gennem hele det 16. Aarh. vedligeholdt i al Fald Stettin Trafiken i indskrænket Form. Først under Christian d. 4de lykkedes det Kronen at frigøre sig for den saa omstridte Pligt til at stadfæste de «Privilegier», som der dog kun var en ubetydelig Rest tilbage af.

2. Hanselejet paa Dragør.

De ældste Pladser. — Stræder og Veje (Skitse). — Skaanetiden. — Môtebogen. — Sildefangsten og dens Udøvere. — Sildens Tilberedning. — Handelen. — Boder og Bodepladser. — Kirkens og Kronens Afgiftspaalæg. — Retsmyndighed. — Kirkeforhold. — Strid mellem Fiskerne. — Kronens Salteri. — Trafikens Opgivelse under Grevefejden. — Dens Genoptagelse af enkelte Stæder.

Om Dragørlejets Indretning, dets indre Forhold og Virksomhed, maa vi søge at danne os en Plan, et sammenhængende Billede, gennem Betragtning af de mange vidt spredte Smaatræk, der hidtil har kunnet tilvejebringes. Dr. O. Niensens store Værk «Kbhvns Diplomatarium» yder den betydeligste Hjælp hertil gennem de gamle Skøder og Gavebreve, særlig fra det 15. Aarh., vedrørende Overdragelse af Boder og Bodesteder dels til Hovedstadens Kirker og dels til dens handlende Borgere. Lignende Overdragelsesbreve synes mærkeligt nok saa at sige ikke fundne i Hansestædernes Arkiver.

De ældste Pladser eller Fed ses at have samlet sig nærmest ud til det korte Strandøre, som Strømskæringen mellem Sundet og Drogden havde dannet, ud i Søen og som afgav Læ for mindre Fartøjer og Baade, samt frembød et primitivt Landingssted. Det samme Øre har senere tjent til Havneanlægget og udgør den indre Del af den nordre Havnearm. Umiddelbart oven for Stranden eller paa selve Strandkanten laa en Skandse, der nævnes 1455 som «Skjolden»¹⁾. — Har den tjent som Værn for Kronens Interesser eller til at forsvare Lejet i sin Helhed mod tjendtlige Indfald fra Søen? — En anden, noget ældre Lokalitet træffe vi i et Gavebrev fra 1419, nemlig Navnet «Skalkesnæs», hvor da en Bod lige over for Peder Susts (Skomagers) Hjørnebod skænkedes til Frue Kirke i Kjøbenhavn²⁾. Om dette Steds Beliggenhed kan siges, at det maa have hørt til Kjøbenhavns Fed, da der sikkert ikke andre Steder fandtes noget Punkt, der kunde være Tale om at betegne som et «Næs», end her mellem Toldbodstræde og den senere Kjødmangergade, hvor en stærk Højning i Terrænet fandtes og ses endnu. Dette Lejets højeste Punkt tæt ved Søen kan mulig i den tidligere Hansetid have været brugt som Galge- eller Rettersted og deraf faaet Navnet Skalkenæs.

Tæt oven for «Skjolden» laa *Toldboden*, Midtpunktet i det interessante Handelsrøre, der foregik baade i Sørstranden og paa Feddene; Pladsen nærmest omkring Toldboden var formodentlig forbeholdt Lensmanden eller Kronen. De ældste Efterretninger, der haves om Toldboden og dens Beliggenhed, findes i to Gavebreve fra 1425 og 1455, hvori omtales forskellige, nærmest kjøbenhavnske Handelsboder, som laa baade ved Stranden og ved Skjolden og sønden for *Toldbodstrædet*³⁾. Deraf ses, at Toldboden laa ved Skjolden og at Toldbodstræde løb i Øst og Vest. Endvidere kan deraf sluttes, at *de kjøbenhavnske og danske Pladser* fandtes her, hvad ogsaa andre Omstændigheder bekræfte. Paa samme Sted fandtes

¹⁾ Rigsark. Top. Saml. p. Pergament 71 Sokkelund Herred Nr. 40. — Den blev først fjernet omkr. 1850. Pladsen hører nu til Matr. Nr. 2 a.

²⁾ Kbh, Dipl. II, 12.

³⁾ Kbh, Dipl. I, 155 og ff. Sted.

«der Bükirchen» eller Graabrødre Klosters «Kirke og Hus», ligesom «thet herberre» ud til Stranden og de kjøbenhavnske Kødmangeres (Slagteres) Bøder, nemlig ved «*Køtmangergaden*», som løb parallel med Toldbodstrædet og maa have ligget Syd for dette¹⁾). At kjøbenhavnske Borgere senere ogsaa besad mange Boder i *Hollænderstræde* tyder paa, at dette Stræde, der laa ved Stranden, har ført fra Kødmangergaden mod Syd, hvor de hollandske Pladser uden Tvivl har ligget. Da de hollandske Stæder sandsynligvis allerede under Erik af Pomern, da de førte blodige Kampe med Østersøstæderne har maattet opgive deres Trafik paa Dragør, synes deres Pladser efterhaanden at være gaaet over paa danske Hænder. Efter den Tid findes nemlig forskellige Skøder og Gavebreve paa Bodesteder i Hollænderstræde, som ejedes af danske Folk²⁾).

Oven for Toldboden laa *Wismar's Fed* ved Siden af Stralsunds. Disse to Fed har været adskilte af *Wismarstrædet*, der førte fra Toldboden et Stykke mod Nord og derefter mod Vest. Det ses nemlig, at to Boder tæt ved Skjolden og norden for «der bükirchen» 1493 hørte til Stralsunds Fed, men laa ved Wismarstrædet, ved Siden af det wismarske Fed³⁾). Dette strakte sig antageligt op til det preussiske og kan neppe have omfattet mere end ca. 1 Td. Land. Allerede under Kong Hans synes det at være nedlagt, i al Fald søges forgæves enhver senere Efterretning om det.

Ogsaa *Stralsunds Fed*, eller en Del deraf, synes Kong Hans at have bemægtiget sig. 1510 skødede han nemlig de to ovenfor nævnte Bodepladser til Hans Garnath, der igen 1514 solgte dem til Peter Bodeker, som samtidig skænkede dem til Nikolaj Kirke i Kjøbenhavn⁴⁾). Iøvrigt fandtes der allerede før den Tid danske Boder paa Terrænet her nærmest ved Stranden. Det ses saaledes, at en dansk Mand, Jon Pedersen, 1473 skænkede til Nikolaj Kirke Lejeindtægten

¹⁾ Kbh. Dipl. II. 236. I. 207. 218. — Langebeks Dipl. 1492—97.

²⁾ Kbh. Dipl. II. 65. IV. 117.

³⁾ Langebeks Dipl. 1492—97. Bilag XIX.

⁴⁾ Kbh. Dipl. IV. 313. 336. 339.

af en Bod i *Nyenstræde*¹⁾. Dette Stræde laa op til Stralsunds Fed, men adskiltes derfra ved en Række Bodepladser, og nævnes endnu 1561. Iøvrigt synes Nyenstræde at være en nyere Betegnelse for den Del af det gamle Wismarstræde, der løb ud til Toldbodstræde nær ved Stranden. — Stralsunds Fed var sikkert et af de største paa Dragør; det havde Plads til Udvidelse mod Nord og Vest og det har tilsidst havt et Omraade paa 2—3 Tdr. Land. Det frembyder en Mærkelighed deri, at det synes at have havt en Indsejling gennem den nuværende Løkkerende og en Fortsættelse deraf til Feddets Nordgrændse, hvor man ved Gravningen af den nu opførte Fattiggaards Brønd har fundet Rester af et Bolværk. Flere Steder i Grunden er der nylig ved Jordens Opdyrkning fundet Rester af Bygninger, baade Ler- og Murstensbrokker, samt mindre Brolægninger, ligesom det sædvanlige Affald, Bopladslag og ikke faa Mønter, særlig fra Erik af Pommerns Tid. — Under og efter Grevefejden har Feddet en Tidlang ligget øde; 1558 fik 'dog Staden atter af Kongen Ret til at benytte det imod at svare den sædvanlige «Leje» til Stedets Tolder. Men en nærmere Udvikling af dette Forhold henhører til et senere Afsnit.

Nord og Øst for Stralsunds, ud mod Stranden, laa uden al Tvivl *Stettins Fed*, eller det som Greifswald før Stettin maa have benyttet. Mærkeligt nok har der ikke kunnet findes selv den mindste Hentydning til Beliggenheden af Stettins, gennem saa lang Tid benyttede Plads. I Stadens senere omtalte Môte af 1470 synes det at skinne igennem, at dens Fed laa umiddelbart ved Stranden. Og den Omstændighed, at det paagældende Stykke Jord først 1669 toges til Indtægt af Kongen og da skænkedes til Kromanden i Dragør, tyder paa, at det var det, som Stettinerne først i Christian d. 4.s Tid forlod — som den sidste Hansetrop paa Stedet. Men forøvrigt kan Stettins Fed, som var det største og vigtigste paa Lejet, ikke have ligget andre Steder end her — paa «Løkken»²⁾. Dets Størrelse har da været ca. 3 Tdr.

¹⁾ Kbh. Dipl. IV. 116.

²⁾ Maaske af det oldn. Ord *Løkr* = Vandløb; et ved et Vandløb tildels afskaaret Jordstykke (Indlukke). Det var Løkkerenden, der benyttedes som Opsejling til Stralsunds Fed.

Land. — Grunden bærer i sig selv Vidnesbyrd om, at den har været trafikeret gennem lang Tid. Dens Overflade findes allevegne i 1 à 1½ Alens Dybde blandet med Affald og Spor fra Hansevirksomheden, saaledes Bygningsspor og Brønde. Saavel Nationalmuseet, der har ladet foretage nogle Undersøgelser og Udgravninger, som Grundens Ejer, Dyrlæge Madsen i Dragør, besidder en Række Fund fra dette Fed.

Terrænet norden for paa de saakaldte «Samsenge» (Fællesenge for de to Gaarde i Dragør) hvoraf Størstedelen nu er opdyrket, viser de samme Spor af Hansetrafik. Ogsaa her har Nationalmuseet ladet foretage Gravninger og fundet Bygningsspor og Brønde. Paa de endnu uopdyrkede Steder ses firkanterede Afsatser i Overfladen, hvor Terrænet er hævet ved Opfyldning — rimeligvis for at afgive tørre Bodepladser. Hvilke Stæder, der har benyttet dette Terræn og om dets Fed-Inddeling, haves der ingen Efterretninger. Kun ses det, at *Anklam* har haft en Plads, hvor denne Stads Kompagnihus og en Købmands Bod endnu i det 16. Aarh. har staaet, «Norden tæt op til Stralsunds Fed», 24 Favne i Øst og Vest, 15 Favne i Syd og Nord; men deraf kan der ikke drages nogen sikker Slutning om Pladsens Beliggenhed. Imidlertid turde det være selvfølgeligt, at denne ligesom de andre *pommerske* Stæder, der har drevet Trafik paa Dragør og for hvilke Stettin indtog en ledende Stilling, har haft Plads her. Disse har, foruden *Anklam*, i al Fald været *Cammin* og *Wollin*, der begge ophørte med deres Trafik under Grevefejden og søgte senere forgæves Tilladelse til at genoptage den. — Terrænet bar før det opdyrkedes Vidne om, at der ogsaa her havde været en Indsejlingskanal fra Søen og op til Feddene. —

Mod Syd paa Lejet maa de hollandske Stæders, *Zytfens* og *Kampens Fed* søges, nær op til Kjøbenhavns. Thi det er en Selvfølge, at Hollænderstræde havde Navn derefter og dette Stræde kom, som vi har set, senere ind under de kjøbenhavnske Pladser. Iøvrigt vides Intet om de hollandske Feds Omraade eller nærmere Forhold, udover det, at *Hinrik van Wezele* 1457 tog *Zytfens Fed* i Besiddelse¹⁾. Stedet,

¹⁾ Hans. Urkundenb. III. 404.

hvorpaa de har ligget, har i Aarhundreder været bebygget og utilgængeligt for stedlig Undersøgelse og desuden ligger der næsten 500 Aar mellem deres Ophør og nu.

Oven for Wismars fandtes *det preussiske Fed*, først benyttet af *Danzig*, senere af *Colberg*. Det laa ved Lergraven («den lemkulen»), senere kaldet «Badstuevælen», hvor nu Vognmandspladsen er, uden at man dog med Sikkerhed tør sige om det laa norden eller sønden for Kongevejen. Den eneste Oplysning, der haves om dets Beliggenhed, hidrører fra nedennævnte Privilegiebrev til Treptow. Dets Virksomhed synes allerede ophørt under Grevefejden eller tidligere. Pladsen er forlængst bebygget.

De pommerske Stæder *Treptow* og *Stargard* fik 1436 overdraget et Fed «by der prutzchenn vitte to den lemkulen wart», altsaa oven for de danske Pladser; men paa hvilken Side af Lergraven? Stargardmunkene fik samtidig Tilladelse til at bygge et Kapel paa Feddet til Brug for Stæderne. Ogsaa dette Fed blev ødelagt under Grevefejden og Staden fik ikke senere Ret til at genoptage Trafiken, trods gentagne Henvendelser til Kongen 20 Aar senere; sandsynligvis var da Pladsen allerede tagen i Brug af de stedlige Beboere eller af tilrejsende danske Fiskere. Det ses saaledes, at Bønderne fra Lolland tog til Fiskeriet i Øresund. Ogsaa de til Amager indkomne Hollænderbønder tog Del deri, saavel som flere af Amagers Beboere.

Mærkeligt nok har ingen af de i Hansetiden opstaaede Navne paa *Stræder* eller *Veje* holdt sig til Nutiden. Ikke engang *Nyenstræde*, der dog nævnes saa sent som 1561, da der forlængst var indtraadt fast Beboelse paa Fiskerlejet, har kunnet efterspores. Det eneste af de nuværende Navne, der mulig kan stamme fra hin interessante Fortid, er *Kongevejen*. Der gjaldt nemlig paa Lejerne en Bestemmelse om, at Fiskerne ikke maatte spærre eller indsnævre «Kongens Vej» med deres Garn under Straf med Bøder. —

I hosstaaende Oversigtsplan, som er konstrueret efter de foreliggende Oplysninger, har jeg søgt at sammenstille de omhandlede Pladser og Veje, samt andre Holdepunkter for en topografisk Bestemmelse af Lejets stedlige Forhold.

Den Tid, i hvilken Lejet benyttedes, kaldtes *Skaanetiden*, en bestemt Aarstid, som de hanseatiske Skaanefarere betragtede som deres Høsttid og fløj ud paa deres «Skaanelejer», hvorunder Dragør regnedes, for et vende hjem med en gylden Høst. Skaanetiden indtraadte oprindeligt ved Jacobi Dag, d. 25. Juli, saaledes at man kunde have Lejerne i Orden og være klar til at modtage Silden, naar den viste sig, og tage fat paa Fiskeriet nogen Tid forinden Markedet indtraadte, nemlig paa Bartholomæi Dag, d. 24. August. Som Regel regnedes selve Fisketiden til to Maaneder og skulde ophøre samtidig med Markedet, paa Dionysi Dag, d. 9. Oktober, medens Markedstiden varede sex Uger. — Den 9. Oktober var, i al Fald senere hen, alle de Forrettigheder, som Hanserne havde m. H. t. Told og andre Afgifter, uvægerligt forbi, og hvis der fiskedes eller handledes ud over denne Dag, krævedes der ny Aarsafgift af Boderne og nye Afgiftsforhold indtraadte, ja maaske konfiskeredes Fangsten; thi da maatte vore egne Fiskere have Eneret til at fiske til deres Vinterforsyning. — I den senere Hansetid blev, særligt for Dragørs Vedkommende, Fisketiden indskrænket til at skulle ophøre paa Mikkelsdag, d. 29. September, idet Kong Christiern d. 1ste forbeholdt sig Ret til i de ti saakaldte Løbedage eller Respitdage at disponere over Fiskeriet og at give Fiskerne Lov til i den Tid at salte Fangsten for egen Regning. I selve Fisketiden maatte nemlig ingen Fisker salte mere end en halv Læst (6 Tdr.).

Med Fiskeriet synes man at være gaaet i Gang uden særlig Højtidelighed, medens Markedstiden aabnedes under Iagttagelse af visse Formaliteter. Kongens Foged og Tolder gav Signalet til Aabningen ved at lade en Rytter ride omkring Feddene med den kongelige Fane. Derefter samledes man — formodentlig for hvert Feds Vedkommende — for at høre Môtebogen, som skulde oplæses baade paa Dansk — af Tolderen — og paa Tysk — af Skaanefogden. Endelig fandt der en Gudstieneste Sted, enten under aaben Himmel paa den frie Mark og ved Hjælp af et flytteligt Alter, eller i det Kirkehus eller Kapel, som vi har set, der fandtes paa Dragør.

Môtebogen var en Lovbog, der indeholdt de Regler og

Vedtægter, som Skaanetrafikken var underkastet og som var udsprungne af Overenskomster, dels mellem Stæderne indbyrdes, dels mellem disse og Kongen. Den indeholdt en Mængde detaillerede Bestemmelser om alle under Trafikken henhørende Forhold, saavel af økonomisk som af retslig Natur. Kortfattet kaldtes Môtebogen for «de moth» eller «Modt», der betyder Forsamling¹⁾. — For Dragørlejet er der bevaret to saadanne Møter, begge gældende for Stettin og maaske de i Forbund staaende pommerske Stæder. Den ene stammer fra første, den anden fra sidste Halvdel af det 15. Aarh. Ved den Omsorg, som Professor D. Schäfer i Heidelberg har vist for at faa kastet historisk Lys over Dragør som Hanseplads, er den sidste af disse Møter bleven offentliggjort i «Hansische Geschichtsblätter» for 1888 og har ydet vigtige Bidrag til Belysning af de trafikale Forhold her, hvilke senere skal omtales. Den ældste, der findes i Stettin Stadsarkiv, er af Dr. K. Kunze offentliggjort i Uddrag i «Hansische Urkundenbuch» 5. Bind, men synes ikke at indeholde Ting, der kan belyse Forholdene yderligere. —

Om *Sildefangstens Størrelse* vides der specielt for Dragørs Vedkommende saa at sige Intet. Men det synes under alle Omstændigheder givet, at Fiskeriet ogsaa for denne Plads gennem hele det 14. og Størstedelen af det 15. Aarh. har været overordentligt rigt, da det ses at have draget en Mængde Dyrkere hertil. Det tør vistnok antages, at der i Valdemar Atterdags Tid har været en tilnærmelsesvis lige saa stor Trafik paa Dragør som paa Skanør. Baade vendiske, meklenborgske, pommerske, preussiske og hollandske Stæder søgte Dragørlejet, enten for at drive Fiskeri eller Handel, og de danske Købstæder, som da havde nogen videre Handelsmagt, slog ind paa den samme Vej. — Paa Skaane fortoldedes 1368 og 1369 henholdsvis 34.000 og 33.000 Tdr. Sild²⁾. Paa Dragør har Fangsten neppe været synderlig mindre; thi dens Størrelse ahang som Regel kun af hvor mange Hænder, der fandtes til at drive den. Silden kom for det meste i

¹⁾ Se Bilag XVIII.

²⁾ D. Schäfer: Die Hansest. u. König Waldemar 213.

jevnt, rigelig Mængde gennem Sundet, ikke i saa overraskende Stimer, som undertiden viste sig ved Skanør og Falsterbo. — Efter en Indberetning fra Stettins Skaanefoged til Stadens Raad 1414, var der da ved Skanør tre Dage i Træk indtruffet saa mange Sild, at Tønden købtes for 3 à 5 Skill., medens den paa Dragør og i Malmø kostede 10 à 11 Skill. Man kunde ikke naa at faa Fangsten saltet, saa en stor Del maatte ligge Natten over uden Salt. Prisen paa en Td. Salt, som paa Dragør kostede 5 Skill., steg paa Falsterbo til 7 à 8 Skill.¹⁾ — Nogle Aar senere klages der over Sildens Udebliven; den søgte andre Veje, fangedes i Mængde ved Rügen og i Belterne; Skaanelejerne truedes med Ruin. Men i 1460^{erne} bragte den atter Liv og Røre i Sundet. Under det Sammenstød, der fandt Sted paa Dragør 1463, var der efter Skaanefagdens Beretning 20,000 Mand tilstede «paa Marken» under Skaanetraffiken, en anselig Hær, selv om den har været fordelt paa forskellige Lejer, hvad man af Beretningen ikke kan se²⁾. I 1470^{erne} var Fangsten atter slettere end den i umindelige Tider havde været, saa Fiskerne forlod undertiden Lejerne ved Mikkelsdag³⁾. Og atter i 80^{erne}, indtil Midten af 90^{erne}, fremkom Silden i overordentlig rig Mængde, ja 1492 og 93 var Fangsten saa overvældende, at det ikke var muligt at skaffe Salt og Tønder til den, saa en stor Del maatte kastes unyttet bort⁴⁾. 1494 angives Fangsten ved Skaane til 50,000 Tdr. — I Begyndelsen af det 16. Aarh. klages atter over stærk Nedgang. 1509 skriver Danzigs Gesandt hjem fra Hansemødet i Kjøbenhavn — ganske vist allerede 11. August — at Udsigterne for Skaanetraffiken var ringe, da der paa Malmø, Falsterbo og Dragør var ringe Tilgang, baade af Sild og af Fiskere⁵⁾. Senere gik det afvexlende op og ned. 1537, mens Dragørlejet laa øde, saltedes der efter Skaanefogdens Beretning 96,000 Tdr. alene paa Falsterbo og

¹⁾ Hans. Urkundenb. V. p. 594. En Skilling havde da en ikke ringe Værdi.

²⁾ Hans. Geschichtsquellen IV. XLI.

³⁾ Grautoff: Lüb. Chron. 400.

⁴⁾ C. F. Allen: De tre nord. Rigers Hist. 4. 1. 72.

⁵⁾ Hanserecense 3. Abth. V. p. 551.

han anslog den samlede Nedsaltning paa de i Brug værende 15 Lejer til 360,000 Tdr.¹⁾ — Efter en anden Beretning fra 1520^{erne} ses, at der da deltog i Fiskeriet over 7500 Baade, hver Baad med 5—6 Mand²⁾.

Paa det sidstnævnte Tidspunkt var Dragør allerede bleven en mindre søgt Plads ved Regeringens afvisende Holdning eller ligefremme Modstand. Men indtil Tiden omkring 1500 har Fiskeriet neppe været mindre her end paa de andre Skaanepladser. Sammenholde vi Kronens Toldindtægter osv. af Falsterbo og Skanør, der for 1494 beløb sig til ca. 2000 Mark, med de samme Indtægter paa Dragør for 1518, nemlig 665 Mark, og tage Hensyn til at flere Stæder i Mellemtiden havde forladt Dragør og at Markedet var ophørt, saa synes det, at Fiskeriet her gennemgaaende endnu maa have været mindst halvt saa stort, som paa Skanør og Falsterbo tilsammen. Naar dér da 1494 saltedes 50,000 Tdr., maa der for Dragørs Vedkommende kunne paaregnes mindst 25,000 Tdr. Og dette Tal vil neppe være langt fra at svare til den gennemgaaende aarlige Fangst, der tilberedtes paa Dragørlejet gennem det 14. og 15. Aarh. —

Fiskeriets Udøvere var gennem lange Tider, navnlig efter Stralsundfreden 1370, vistnok hovedsagenlig fremmede — hansiske — Fiskere, der stod i Købmændenes Tjeneste. Det ses baade af Kong Valdemars og Erik af Pommerns Privilegieindrømmelser, at disse gjaldt saavel Fiskeri som Nedsaltning og Handel. De danske Kystbeboere havde vanskeligt ved at gøre sig gældende overfor den kompakte Hansemagt, der da mødte frem under Fiskeriet, og da Handelen tilmed var i dens Hænder, havde Købmændene let ved at favorisere deres egne Fiskere. Først ved en kraftig Indgriben fra Regeringens Side med Trusler om nye Toldpaalæg og Rettighedernes Indskrænkning, lykkedes det efterhaanden at bringe Fiskeriet til dels over paa danske Hænder, lige som forøvrigt ogsaa Handelen. Efter Midten af det 15. Aarh. synes Fiskeriet at have været nogenlunde ligeligt udøvet af fremmede og danske Folk.

¹⁾ Hans. Geschichtsquellen IV. 126.

²⁾ Sst. p. XL

Da Sammenstødet paa Dragør fandt Sted, 1463, vovede Danskerne, hvoraf Hovedparten var fra Kjøbenhavn, Malmø og Landskrona, at byde de fremmede Folk Trods. — *Udbyttet* for Fiskerne var da imidlertid neppe saa rigeligt mere, som det før havde været; der strømmede for mange Dyrkere til, naar der var Haab om nogen Fangst, og ofte blev de skuffede. Gennem de lange Nedgangsperioder i Fiskeriet var Udbyttet højest tarveligt i Forhold til det Offer, som bragtes derfor: Livet i Telte og i tildels aabne Baade i 2—3 Maaneder, strængt, surt Arbejde, mest om Natten og under alle Vejrforhold; det fordrede baade Kræfter og Lyst. *Fiskeriet* foregik i store, brede Baade, «Schuten», som kunde rumme 5—6 Mand; for Hansernes Vedkommende maa de have været kraftige og sødygtige, da de benyttedes til Overrejsen. Under Opholdet brugtes Baadene til Logi. De ejedes ofte af Købmændene, der saaledes hyrede Fiskere til at bruge dem. —

Fiskeriets Udøvelse var, lige som den øvrige Trafik, underkastet en Række *Ordensregler*, som Môtebogen indeholdt, efter forudgaaende Forhandlinger mellem Stædernes Raad og Kongen, eller i al Fald vedtagne af Stæderne og sanktionerede af Kongen. Som nævnt er en Môte vedrørende Stettins Forhold paa Dragør i Tiden omkring 1470 bleven tilgængelig og skal da her fremdrages en Del af dens Bestemmelser.

Den begynder med nogle specielt Fiskeritrafiken vedrørende Punkter: Ingen Fisker maatte føre Vaaben paa Søen; kun «ein spundtbil», «einen nevinger», «ein spickerbare und einen hamer»; Baadsstagens Pig maatte kun være en Haandsbred lang; ejheller Flag maatte føres; Dræglinen maatte ikke holde mere end 12 Snore — «nein vischer schal drageboedeme setten wen twelf vademe»¹⁾ — under Straf med Tab af Liv og Gods (§§ 2 og 3). Ingen Fisker maatte fare paa Søen uden Tegn (fra Fogden eller Tolderen) og var Baaden ikke hans egen, skulde en troværdig Mand gaa i Borgen for ham. Fiskede nogen uden at have fuldt Maal paa sine Garn,

¹⁾ Denne Bestemmelse er mig iøvrigt ikke klar; mulig er min Fortolkning deraf forfejlet.

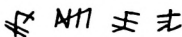
skulde han staa til Rette derfor (§§ 4 og 5). Flydereb, Garn og Maskerne skulde have deres bestemte Maal (§ 37). Saa fremt den, der havde bortfæstet sig for Fisker, være sig som Styrmand eller Roer, brød sit Fæstemaal i Utide, skulde han ikke nyde «Borgen» (som god Forbundsfaelle), men staa til Rette derfor. Dersom en Fisker afbrød Fiskeriet før Dionysi Dag imod sin Skippers Vilje og Skipperen klagede derover, skulde han staa til Ansvar overfor Fogden og Oldermændene (§§ 53 og 54). Ligeledes skulde den staa til Ansvar, der efter Fiskeriets Ophør kastede sin Ballast i Søen uden at gaa saa nær til Land som muligt dermed — for ikke at forringe Søens Dybde for Sejladsen — (§ 55).

Om *Fangstens Tilberedning* indeholder den nævnte Môte for Dragør ogsaa nogle Bestemmelser af megen Interesse. Dette Arbejde var ingenlunde det mindst vigtige og det krævede baade Kræfter og Omhu. Rensningen, Sorteringen og Nedlægningen fordrede, af Hensyn til Sildens Anvendelse som Handelsvare, paalidelige Folk og til Transporten af de pakkede svære Tønder, der hver indeholdt 16—17 Ol med tilhørende Kvantum Salt, maatte der, med Datidens primitive Hjælpemidler, gode Kræfter. Antagelig har Fiskerne maattet tage Del i dette Arbejde. Men desuden havde Købmændene til deres Raadighed forskellige Funktionærer, som anvendtes dertil, saaledes «Schutenjungen», «Wagenkerle», «Grumkerles», «Pramkerles», «Munderick» — i Christiern den 2dens Tid nævnes ogsaa «Gællekoner» og «Læggekoner» paa Kronens Salteri. — Det synes tvivlsomt, at Hanseaterne selv har medført Kvinder hertil eller at de i det Hele taget har benyttet Kvinder til Arbejdet ved Nedsaltningen. C. F. Allen omtaler derimod «varende Vrouwen», der søgte Ernæring paa Feddene som Skøger. Men i den senere Periode benyttedes sikkert danske Kvinder som Gællekoner samt til Nedlægningen. Til *Gælningen* benyttede Hanseaterne iøvrigt deres «Grumkerles», tilsyneladende helt unge Knøse; thi Môtén forbød at gøre dem Fortræd (§ 30). Affaldet («Grum») skulde føres i Stranden, dersom det ikke kunde finde Anvendelse som Svineføde. — *Nedlægningen* af Silden var, som sagt, vigtig og fordrede stræng Iagttagelse af de givne Regler. Der maatte

kun lægges ens Sild i Tønderne, de maatte ikke blandes med en tarveligere Slags, «Schalback», eller «halen», eller urensede Sild (§ 52). Silden deltes i tre Kvaliteter og Tønderne mærkedes derefter med én, to eller tre Ringe, der betegnede Varens Godhed: 1) den *fyldte* Høstsild; 2) «Matken» eller «Ma-jeckenherink», den, hvis Rogn og Mælk var blød; 3) den *tomme* Sommersild. Købmanden maatte desuden forsyne sine Tønder med sit Bomærke¹⁾. — Iøvrigt var det forbudt at nedsalte ombord i de større Skibe under Straf af 10 lødige Mark, lige som det var forbudt Engelskmænd at nedsalte, enten selv eller i Komplot med andre, under Straf af Godsets Fortabelse (§§ 11 og 12). Fiskerne maatte selv kun salte 6 Tdr. hver og først efter Mikkelsdag (§ 29). Til Transporten benyttedes Vogne og Pramme, der førte de fyldte Tønder ud til Skibene, og dertil tjente Wagenkerle og Pramkerle, samt de saakaldte Munderik eller Pramførere. —

Om *Handelen* indeholdt selvfølgelig Møten en lang Række Bestemmelser, da det var denne, der var den egentlige Drivkraft i hele Trafiken. Og det var maaske endogsaa i mindre Grad Sildehandelen, hvorom Interessen drejede sig, end om det almindelige Handelsmarked, selv efter at Markedet paa Dragør (1443) blev indskrænket ved Oprettelse af Markedet i Kjøbenhavn. Hansekøbmændene førte fremdeles deres Varer til Dragør, hvor de ombyttede og solgte dem fra deres Boder; derimod var Omladningen fra Skib til Skib i Søen vistnok ikke mere tilladt. De indførte saaledes allehaande Kramvarer, Klæde og Linned, Krydderier, Øl, Vin, Salt m. m. og opkøbte foruden Silden Korn, Kvæg, Kød, Huder, Talg osv.

¹⁾ Ved Nationalmuseets Udgravninger paa de pommerske Pladser paa Dragør er der fundet Tønder med disse Mærker:

Sildetønde fra Hansetiden funden ved Udgravning paa Dragør (Nationalmuseet).

De beherskede endnu i det 15. Aarh. hovedsagenlig Landets Handel og mødte paa dette Omraade endnu ingen særlig stærk Modstand af vore egne smaatkøbende Handelsskippere.

Efter at have været en Frihavn for Hansetrafiken gennem Hundrede Aar, var Dragør endnu gennem mindst lige saa lang Tid en Stapelplads, hvor den hansiske og den danske Handel mødtes under Sildefiskeriets vexlende, lunefulde Udfoldelse, hvor Handel og forskellige Haandværk og grovt Arbejde gik Haand i Haand og hvor et underligt blandet og broget Erhvervsliv trivedes under foreskrevne Regler. Københavns Borgere havde saaledes, lige som Hansestædernes, Ret til at skære Klæde og drive al Slags Købmandsskab, men desuden fik de 1443 Eneret til at sælge «flaaet» Kød, dog ikke fra mere end 25 Boder¹⁾. Hanserne, der saltede og udførte Kød, maatte ikke mere slagte selv, en mærkelig Ordning, som ogsaa Môten havde en Bestemmelse om: Ingen maatte sælge eller falholde Kød uden «de Knakenhauwer» under Straf af to lødige Mark til Føgden (§ 24). Handelsomsætningen foregik enten paa det aabne Marked, som holdtes dagligt, eller fra de talrige Boder, som hver Stad havde paa sit Fed. De mer eller mindre solide Boder har dog neppe kunnet tjene til Opbevaringssteder for Varerne; i dette Øjemed har man formodentlig benyttet det mere solide Kompagnihus, som Stæderne synes gennemgaaende alle at have havt paa Feddene. — At Omsætningen gik livlig fra Haanden, kan følgende Bestemmelse maaske tyde paa: Intet Skib maa ligge i Sundet paa Strømmen mere end en Nat — under Bøde af 10 lødige Mark (§ 46).

Handelen drejede sig selvfølgelig ogsaa i væsentlig Grad om Silden. Den stærke Rift, der som Regel var om Fangsten, forarsagede let Misbrug og Uenighed under Opkøbet, saa der maatte foreskrives Regler derfor. Ingen maatte ride i Stranden for at søge Forkøb paa Silden, ejheller gaa nedenunder Korset eller Pælen, som viste Grænselinjen mellem Fiskernes og Købmændenes Pladser, for at komme først. Købmændene maatte ikke indrette Styrterum (Rum, hvori Silden kunde styrtes). Paa Stettins Fed skulde findes 10 Kar, hvori

¹⁾ Kbh. Dipl. I. 163. Bilag XIV.

Fiskerne kunde styrte Silden og hvorfra den solgtes (§§ 7, 8, 31, 32 og 43). Det var strængt forbudt Pramførerne og Schutenjungen at opkøbe Sild lige som at sætte Købere ombord i Skibe, der fiskede med Dragevaad¹⁾ (§§ 33 og 34).

Som almindelige Handelsregler gjaldt, at Ingen maatte ligge som Købmand paa Feddet uden sin Oldermands Samtykke (§ 45) og at hverken Forprangere eller Mæglere havde Adkomst dertil (§§ 8 og 22). Guldpenge og mindre Mønt skulde tages til samme Værdi, som de gjaldt for paa Skaane (§ 51). Smør maatte ikke sælges paa Feddet i hele eller halve Tønder, men kun i mindre eller løs Vægt (§ 36). Handel eller Forprang med fersk Fisk, som Torsk eller Aal, maatte ikke finde Sted; kun dem, der fiskede saadan, maatte falbyde den (§ 49).

Om *Ind- og Udskibning* gav Møten ogsaa mange strænge Regler. Ingen maatte ride i Søen om Morgenen før Kurven var hejst af Tolderen som Tegn paa, at Handelen kunde begynde (§ 10). Vognkarle eller Pramførere maatte intet Gods føre paa Land efter Solens Nedgang (§ 19). Prammen maatte ikke ligge ved Skibene; dens Folk maatte ikke benyttes til at sætte Skibsfolk ombord; dertil havdes Schutenjungen. Kun Pramkarle maatte benyttes til at lægte Skibene og kun Pramførerne maatte for Betaling sætte Skibsfolk ombord, naar de fremviste et Tegn, som gav Ret dertil, fra Fogden (§§ 26 og 33). Prammen maatte ikke overlastes; skete det, var det paa Købmandens eget Ansvar. Vogne, der ikke kunde bære en Fuder Sild, skulde man brænde. Hvis en Vognfører væltede med sit Læs og ikke hjalp til at bjerge det, skulde han betale Godset (§§ 20, 21, 42). Skuderne maatte ikke ligge fastgjorte til hinanden i Søen; enhver skulde kaste sit Anker saaledes, at den ikke spærrede Passagen. De Skuder, der laa i Vejen for andre, skulde først lette (§§ 27 og 48).

Endelig gaves nogle Regler om Udskæring af Klæde og Linned, samt Udtapning af Vin. Den, der vilde udskære Klæde, skulde enes med Skræderen (Oldermanden) derom og give ham sin Rettighed derfor. Og den, der solgte Klæde,

¹⁾ Et Redskab, der benyttedes af danske Fiskere, men som de hansiske ikke havde Ret til at bruge.

maatte ikke vægre sig ved at lade det krympe; et halvt Stykke skulde indeholde 19 Alen. Kirsej, Foerdug eller Lærred, der solgtes i Stykker paa et helt, halvt eller kvart Hundrede Alen, skulde være krympet (§§ 56, 57 og 58). Rhinskvin maatte kun udtappes efter det lybske Maal, «dat quartier» ($\frac{1}{4}$ Stob) for 3 Hvid (§ 50).

Ølindførselen til Dragør, der vistnok var særlig forbeholdt Stralsund, omtales ikke i Møten; men selvfølgelig var den en vigtig Handelsfaktor. Ølaccisen spillede stadig en fremtrædende Rolle i Privilegieforhandlingerne, et Tegn paa Afsættningens Omfang. Vore egne Folk var — siger Nyerup — meget hengivent til Nydelsen af det tyske Øl; de solgte gerne Klæderne, eller Koen af Baasen, ja skulde de end tigge dertil, for at faa det. De større Hansestæder havde derfor deres egne Bryggerier og Øllet gik i Handelen under mange forskellige Navne: Sundestøl, Pryssing (preussisk Øl), Mumme (brunsvigsk), Kakebille osv.

Nogle enkelte *Varepriser* i det 15. Aarh. kan det maaske have sin Interesse at se:

1 Td. tysk Øl kostede	18 Skill. (1 Lod Sølv).
1 » Smør	6 Mark.
1 Side Flæsk	2 »
1 Oxe	2 »
1 Tdr. Rug	$\frac{1}{2}$ —1 »
Et Stk. Kirsej, 30×2 Al. 8—11	»

En Td. Sild kostede omkr. 1400 ca. $\frac{1}{2}$ Mark, omkr. 1430 var den stegen til 4 Mark dansk, 1481 var den oppe i en forbausende Pris, nemlig 17 Mark¹⁾. Men iøvrigt holdt den sig omkring 1500 og længe derefter i 5—6 Mark, en Pris, der svarede til mindst lige saa mange Tdr. Rug. At Prisen var saa høj, skyldtes væsenligst dens Efterspørgsel som Fastespise. Det var ikke underligt at forskellige Stæders Købmænd gjorde Forsøg paa at formindske Sildetønderne, saa der maatte foreskrives strænge Straffe for at bringe

¹⁾ Hirsch: Danz Handels- u. Gewerbesch. 240 ff. En Mark var omtrent en Lod Sølv.

mindre Tønder i Handelen end den fastslaaede, der maalte ca. 6 Skpr. —

Boderne eller Bodepladserne havde, som oftere berørt, særlig Inddeling for hvert Fed og paa Feddene skælnedes atter, naar den Stad, der besad Feddet, deltog i Fiskeriet, mellem Fiskernes og Købmændenes Pladser. Fiskerne havde gerne, saavidt muligt, Plads nærmest Stranden til Landing med Fangsten og til deres Redskaber. Loven gav dem Ret til Stranden saa langt op, som de kunde kaste en Aare. Ovenfor begyndte Handelsfeddene, afgrændsede med Pæle eller ved et Kors, hvorpaa Stæderne gerne anbragte deres Vaabenmærke. Da Terrænforholdene paa Dragør var smaa, maatte man selvfølgelig her indskrænke sig saavidt muligt.

Der haves en Del Enkeltheder om saadanne Handelsboders *Besiddelsesforhold*, deres Værdi og Rente. 1416 solgte en Hollænder sin Bod paa Dragør for 2 *Fuder* (Læs) og 2 *Ol Sild*¹⁾. 1425 pantsatte *Verner Byttow* for Gæld til *Jens Andersen* kaldet *Langebonde* — begge Bymænd i Kjøbenhavn — to af sine Boder op til sin «Strandbodh» for 5 *lødige Mark* (à 45 Skill.) «so danæ pennige som j Lubike oc j Wismer æræ geuæ oc gænge»²⁾. 1437 solgte *Lasse Povelsen Remesnider* sit Bodested til *Henrik Herne* for 15 *rh. Gylden*³⁾. 1473 skænkede *Jon Pedersen* Lejeindtægten af en Bod og Bygning: 2 *lødige Mark* til Nikolaj Kirke⁴⁾. Efterhaanden synes Boderne stegne i Værdi. 1493 overdrog *Clawes Puls-mann* til *Clawes Bolten*, begge af Stralsund, to Boder for 100 *Mark sundisk*⁵⁾. 1514 solgte *Hans Garnath* til *Peder Bodeker*, Kjøbenhavn, to Boder for 138 *danske Mark*⁶⁾.

Det fremgaar af disse og andre lignende Overdragelser, at Ejerne besad Ejendomsret ikke blot til Boderne, men ogsaa i adskillige Tilfælde til Pladserne, hvorpaa de stod, da de kunde sælge og overdrage dem til evindelig Arv og Eje.

¹⁾ Hans, *Geschichtsbl.* 1895. 143.

²⁾ Kbh. Dipl. I. 155. Bilag XI.

³⁾ Sst. II. 65.

⁴⁾ Sst. IV. 116.

⁵⁾ Langebeks Dipl. s. A.

⁶⁾ Kbh. Dipl. IV. 236 cfr. 339.

Men det var vistnok kun de danske Folk, der erhvervede sig Ejendomsret til deres Pladser; de hansiske synes kun at have havt en hævdvunden Brugsret, som der ikke var nogen nærliggende Fare for at miste saa længe de vedligeholdte Forbindelsen med Pladsen og svarede Jordskylden deraf. — Stæderne sikrede ogsaa deres Borgere gensidig Ret til deres tidligere Pladser. Vi se saaledes af «Wilkur der Wismarer Dragørfahrer» af 1390, optagne i det københavnske tyske Kompagni's Skraa, at den Bodeplads, en Mand tidligere havde benyttet, havde han første Ret til; men dersom en anden havde taget den i Brug og bygget derpaa, skulde den første dog erstatte ham Bygningen. Med Vold at fortrænge en Borger fra sin berettigede Plads straffedes med en Bøde af 6 Tdr. Øl, samt Ærestab¹⁾. Naar en af Stæderne af en eller anden Grund lod sine Bodepladser henligge ubenyttede, hændte det ogsaa, at en anden Stads Borgere tog nogle af dem i Brug og betragtede sig som Besiddere deraf. Saaledes sé vi 1463 at en Wismarer, Peter Langejohan, beklagede sig over, at Hans Krune af Lübeck havde taget hans bebyggede Plads paa det wismarske Fed i Besiddelse, uagtet den med Rette tilhørte Langejohan og hans Børn, hvilke han for Raadet i Lübeck paastod indsatte i deres Rettigheder igen²⁾.

Om Bodernes og Bodepladsernes Størrelse i den ældste Hansetid haves saa godt som ingen Oplysninger; kun ses, at en Plads kunde have en saa ringe Bredde som 7 Alen mod Gaden, men derimod en forholdsvis betydelig Dybde, saa der bag ved Boden fandtes et Stykke «Feld» til Udenomsbekvemmelighed. Selve Boderne synes at have været indskrænkede til det mindst mulige Omraade, naar de skulde tjene som Udsalgssted og tillige afgive Boligplads for de beskæftigede Folk. — Med Hensyn til *Byggemaaden* maa det antages, at Boderne fra Begyndelsen af — og længe — har været af let transportabelt Materiale, som Træ eller endogsaa tildels Lærred, da de maatte føres til og fra Pladserne. Omstændighederne tale dog for, at man efterhaanden har benyttet Materiale, som var mere modstandskraftigt overfor Vej og Vind,

¹⁾ Hans. Urkundenbuch IV. 459.

²⁾ Sst. IX. 1.

idet der 1436 findes nævnt en Lergrav (Lemkulen) paa Dragør og der findes Spor af Leraffald i Muldlaget paa de Steder, hvor Boderne har staaet. I sidste Halvdel af det 15. Aarh., da man fik Lov til at holde Boderne staaende fra Aar til Aar, maa der i al Fald være indtraadt en solidere Bygge- maade. — Om Bodernes Antal siger Thura i sin Beskrivelse om Amager fra Midten af det 18. Aarh., at der i sin Tid skal have været 700. Meddelelsen findes ikke bekræftet; men umuligt synes det ikke, at der under Hansetrafikens Glands- periode, i Slutningen af det 14. eller i det 15. Aarh. kan have været et saa stort Marked paa Dragør. — Som Bodernes Kendemærke var det en almindelig Skik paa Feddene, at en Figur hængtes op paa en Stang udenfor: et Negerhoved, en Fisk, et Krus, en Krands, en Sadel osv., et Slags Vaaben- mærke, hvormed Boden betegnedes i Toldregistret¹⁾.

Om *Kronens eller Kirkens Toldindtægter* af Dragørlejet, hvilke, naar undtages Valdemar Atterdags første Tid, gik ind i Kjøbenhavns Lensregnskaber, haves kun sparsomme Efter- retninger. Den ældste Afgift, der ses paalagt Sundtrafikken, var en Skibstold, hvis Oprindelse kan føres tilbage til 1251, senere kaldet Pundgæld — Spiren til Sundtolden. — Hvad den mere specielle Fiskeri- og Markedstrafik vedrører, ses det af Roekildestolens Jordebog fra det 14. Aarh., at Biskoppen da som Indkomster af Lejet og Markedet paa Dragør nød: af hver Skude 18 Grossi, af hver Vogn 6 Grossi, samt anden Indtægt. Ved Stralsundfreden 1370 fastsattes, at der paa samtlige Skaanelejer skulde svares af hver Bod og hver Vogn 1 Skill. Grot²⁾, af hver Pram 1 Mark skaansk, af hver Læg- ter 1/2 Mark skaansk, af hvert Skib 11 Skill. Grot, samt i Sildetold 20 skaanske Penning pr. Læst og iøvrigt en ringe Udførselstold. — Omtrent 1425 paalagdes *Sundtolden* med 1 Nobel (ca. 3 1/2 Mark) for hvert Skib, der *passerede* Sundet, medens der vistnok bibeholdtes en mindre Lasttold af de Skibe, der trafikerede Sundlejerne. Omtrent paa samme Tid eller noget senere indførtes *Aaretold* eller *Kongekøb* af Silde-

¹⁾ Museum 1891. I. 171.

²⁾ 1 Skill. Grot var omtrent 1/2 Mark.

fiskeriet, en aarlig Afgift paa 3 Ol Sild af hver Aare, senere af hver Fisker. Denne Rettighed udvidedes eller forandredes til, at Kongen tre Dage i Fisketiden lod opkøbe hele Fangsten til Hoffets og Kronens Fornødenhed og endelig — i al Fald paa Dragør — til, at Kongen en Dag om Ugen maatte opkøbe Fangsten til en sædvanemæssig Pris, der t. Ex. 1518 svarede til Halvdelen af Købmandsprisen¹⁾. — *Ølaccisen* paa lagdes af Christiern d. 1ste med 4 Skill. pr. Td. Øl, næsten en Fjerdedel af Øllets Værdi, ligesom *Tappepenge* og *Fenstergeld*, og disse Afgifter vedligeholdtes af Kong Hans. Foruden alle de nævnte Afgifter krævede Christiern d. 2den det bestaaende *Arv-køb* paa tre skaanske Mark (Môten § 40) forhøjet til en Tiendedel af Værdien af de Afdødes Efterladenskaber²⁾. Alt i Alt har disse gamle og nye Afgifter ikke været nogen ringe Indtægt for Kirken eller Kronen under deres vextlende Besiddelse af Dragørlejet. Det ses saaledes, at Told, Sagefald, Bodeleje m. m. 1518, skønt Trafiken da i væsentlig Grad var afbrudt, androg 665 Mark, foruden Indtægten ved Kongekøbet, som ikke var ganske ringe (se herom p. 89).

Retsmyndigheden paa Dragørlejet udøvedes for de hanske Pladsers Vedkommende af de respektive Stæders Skaanefogder eller lokale Underfogder og Oldermænd; paa dansk Omraade af Biskoppens eller Kongens Foged eller Tolder, der hørte under Lensmanden paa Kjøbenhavn. 1389 fandtes som dansk Foged paa Dragør *Andreas Holbæk*, der vistnok tillige var Foged paa Kjøbenhavns Slot; 1457³⁾ *Hans Kopmann*; 1469 *Borchart van Hamelen*⁴⁾. I den senere Hansetid synes Fogden og Tolderen paa Dragør forenede i en Person. Hvad enten de nu var en eller to, saa havde de en udstrakt Myndighed til at optræde paa Bispens eller Kronens Vegne og var lønnede med Andel i de Indtægter, der faldt af Told, Sagefald og Vrag m. m.

¹⁾ Baltische Studien XXXVII. 176 ff. Cfr. her p. 89.

²⁾ J. Marquard: De jure mercatorum & commerciorum. 243 ff.

³⁾ S. A. var *Wenzlaw Loffbergher* Tolder paa Dragør; andre Toldere fra den ældre Tid kendes ikke.

⁴⁾ *Andreas Holbæk* og *Borchart van Hamelen* blev senere Borgmestre i Kjøbenhavn.

Hansefogderne havde paa deres Side en lige saa udstrakt Myndighed i alle Sager vedrørende Stædernes Forhold og deres egne Folk. De havde Ret til at dømme i alle mindre Retssager paa deres Raads Vegne, ja overhovedet i alle Sager, som den Stæderne ved deres Privilegier givne Jurisdiktionsret omfattede, den nemlig, at deres Borgere eller Folk ikke af dansk Øvrighed kunde idømmes nogen Straf eller Bøde, undtagen for Rov eller Drab, der gjaldt Haand eller Hals.

Stædernes Vedtægter — Môtebogen — indeholdt derfor ogsaa mange Bestemmelser, som tilsigtede at holde stræng Orden og Justits paa Feddene for ikke at komme i Konflikt med den danske Øvrighed og komme udenfor Privilegiernes Rækkevidde. Det skinner igennem disse Bestemmelser, at Forholdene paa Feddene har været spændte, saa man har maattet tage strenge Forholdsregler for at hindre Udbrud af voldsom Natur. Dragørmôten af 1470 forbød at føre nogetsomhelst Vaaben, «nenen bandtstaken dregen nock andere wapene»¹⁾ (§ 1). Ingen maatte foraarsage Uro, Klammeri eller Opløb, eller tage Parti for dem, som gjorde sig skyldige deri; men skete det, skulde Enhver søge at udfinde Ophavsmændene og melde dem til Øvrigheden og iøvrigt holde sig paa sin egen eller sin Købmands Feld eller i sin Skude (§§ 13, 14 og 15). Vognførerne maatte ikke føre Kniv eller Kølle, ejheller opholde sig paa deres Købmænds Pladser uden Tilladelse (§ 17). Ingen maatte forbinde Saar uden Fogdens Vidende (§ 28); Forseelse herimod straffedes med Bøder paa indtil 10 lødige Mark — paa den Tid en anselig Sum. Fogden havde Myndighed til at *støde til Pælen og sætte i Stage*²⁾; men Ingen maatte dog stødes til Pælen uden hans Oldermænd var til Stede (§ 38). Og ingen troværdig Mand, der kunde sætte Borgen for sig, maatte sættes i Stagen (§ 16). Opsætsighed mod Øvrigheden eller mod Fogdens Tjener, der gik i Fogdens Ærinde eller paa Rettens Vegne, droges strengt til Rette. — Af andre Bestemmelser til Forebyggelse af Ufred maa nævnes: Naar Nogen fandt et Garn eller et Anker i

¹⁾ «Bandtstaken» var sikkert Hasselstokke, som bruges til Tøndebaand.

²⁾ Vistnok det samme, som at stryge til Kagen og sætte i Gabestokken.

Søen, skulde det bringes til Fogdens Feld og Fogden skulde betale Arbejdsløn derfor (§ 6). Dobbelspil maatte kun finde Sted «in dat handuth»¹⁾ (§ 25). Ingen Falskspillere («tre-ringe») maatte have Adgang til Lejet (§ 47). Ingen maatte straffes for Gæld, som gjordes paa Dragør, naar han havde lovet at betale den inden han forlod Lejet (§ 35).

Til Afgørelse af de vigtigere Sager ses det, at de forskellige Stæders Fogder og Oldermænd har dannet et lokalt Raad for Dragørlejet; dets Kendelser kunde appelleres til Skaanefogedraadet og videre til Raadet i Lübeck som højere Instans. Saaledes opstod der her i Aaret 1500 en Tvist mellem Borgerne af Colberg og Treptow om, hvilken af disse Stæder, der var den ældste (d. v. s. tidligst indtraadte) i Hanseforbundet, da deres Fogder eller Oldermænd efter denne Anciennitet skulde tage Sæde i Kompagniet, naar Raadet holdtes. Sagen verserede endnu 1502²⁾ og det ses ikke hvad Udfald den fik; men den vidner om, at et saadant Fogedraad har bestaaet paa Dragør endnu paa den Tid.

Fogdernes Lønninger bestod væsentligt i en vis Del af de Bøder og andre Indtægter af Sagefaldet og Tolden paa Lejet. I Møten hedder det saaledes ofte, hvor der er Tale om Bøders Idømmelse: «de helfft dem vagede vnd de ander helfte den olderluden». Iøvrigt modtog de Gratialer af Købmændene i Form af Nødvendighedsartikler; eksempelvis ses, at Skaanefogden for Stettin har modtaget $\frac{1}{2}$ Dusin Støvler og en anden Gang en Td. Vin til at gøre Opvartning med. — Stettin havde gerne ved Siden af sin Skaanefoged to eller tre Underfogder og flere Oldermænd paa Dragørlejet, og da denne Stads Fed her var dens anseligste og vigtigste Plads, betragtedes det som en Forfremmelse at blive forflyttet hertil fra Skaane³⁾.

De kirkelige Forhold paa Dragørlejet er for saa vidt mærkelige, som der — vistnok paa samme Tid — gaves Plads for forskellige gejstlige Ordener, hvis Præster sendtes hertil for at varetage Gudstjenesten. 1436 fik nemlig Augu-

¹⁾ Formodentlig et Samlingssted eller Marketenderi.

²⁾ Hans. Geschichtsquellen IV. 20 og 23 ff.

³⁾ Balt. Stud. XXXVII, 270 ff.

stinerordenen af Klostret Stargard i Pommern Privilegium paa Oprettelsen af et Kapel paa Staden Treptows Fed. Samtidig synes det kjøbenhavnske Domkapitel at have havt Kirkeforretninger paa Lejet, idet Bispen af Roskilde, Oluf Daa, 1449 gav det Konfirmation paa Opstillingen af et transportabelt Alter paa Markedspladserne, hvor Kapitlets Kapelaner maatte udføre Kirkeforretninger¹⁾. Endelig se vi, at Stettin selv medførte Alterkalk og Messekjole paa Dragørrejsen og det forekommer da rimeligt, at denne Stads Folk ogsaa har havt deres egen Præst med hertil under Fiskeriet.

Der har saaledes under den frodigste Trafikperiode paa Dragør været baade dansk og fremmed Kirketjeneste. Men i Slutningen af det 15. Aarh. synes Forholdene ændrede derhen, at der kun fandtes danske Kirkeindretninger. I et Overdragelsesbrev af 1488 finde vi nævnt *Sortebrødre Capelle aff Roschildt* wdj Nyennstræte og omtrent samtidig, 1493, nævnes «der Bükirchen», liggende sønden for Skjolden, ved Wismarstræde²⁾. Skønt de to nævnte Stræder har ligget i nær Forbindelse med hinanden, kan de to Kirkeindretninger neppe have været paa samme Sted. Bykirken er aabenbart den samme, der senere nævnes som et Kirkehus tilhørende Graabrødrekloster i Kjøbenhavn og som inddroges under Kronen og blev nedlagt som Kirke 1530, hvorefter Huset gaves i Privateje til Slotsfoged Peder Villadsen³⁾. Omtrent indtil den Tid havde det været brugt til Kirketjeneste og det synes tænkeligt, at der under Christiern d. 1ste kan være indtraadt den Forandring i Forholdene, at der kun maatte findes danske Kirkefilialer.

Kirkelivet greb dybt ind i selv de daglige Næringsforhold paa den Tid. Og Kirken benyttede sig deraf til at fremme sine Interesser og styrke sin Besiddelsesmagt. Det var saaledes en meget gammel og almindelig Skik, at man paa sine ældre Dage sørgede for sit aandelige Velfærd hinders ved at betænke Kirken med faste Ejendele som Sjæle-

¹⁾ Kbh. Dipl. IV. 42.

²⁾ Langebeks Dipl. s. A. og Ældste d. Arkivregistraturer IV. p. 76. Bil.

³⁾ Kbh. Dipl. II. 236. 242.

gave. Til Gengæld holdt Kirkens Tjenere hvert Aar efter Givernes Død, paa Dødsdagen, en Messe for deres Sjæle. Derved fik Kirkerne efterhaanden store Besiddelser og særlig de kjøbenhavnske Kirker fik mange Boder og Bodesteder paa Dragør, som de forpagtede bort og nød Indtægten af. — 1419 testamenteredes en Bod til Frue Kirke, hvor Giveren (Navnet ulæseligt) valgte sit Lejested. 1443 skænkede *Peder Sweye*, Raadmand i Kjøbenhavn, sin Klædebod til St. Clara Kloster i Roskilde som Sjælegave til evindeligt Eje. 1463 (læst 1474) skænkede Raadmand *Peder Unger* flere Bodesteder liggende ved Stranden, mellem det «prytzske Fyd» og Hollænderstræde, til Brandani Alter i Nikolaj Kirke; 1473 gav *Fon Pedersen* Lejeindtægten af en Bod og Bygning til Antoni Alter sst.; 1501 gav *Oleff Fönsson* en Bod og et Bodested til Helligkors Alter sst. — selv om Fiskeriet skulde aftage nogen Tid, hvad Gud forbyde, skulde Kapelnen holde Boden vedlige —; 1514 skænkede *Peter Bodeker* to Boder, af hvis Indbringende en Fjerdedel skulde anvendes til Bodernes Vedligeholdelse, til Mauritius Alter sst. og det paabødes Kapelnen strængt at vaage over denne Bestemmelse. — Endvidere skænkede *Klavs Bruse* 1481 en Bod og *Nils Andersen Guldsmed* 1496 tre Boder og et Herberg ved Stranden til Margrethe Alter i Frue Kirke¹⁾. Iøvrigt finde vi 1527 nævnt «Helligstedes Boder», ligesom Graabrødre Kloster havde Bodesteder. Imidlertid synes alle disse Kirkebesiddelser inddragne under Kronen allerede under Christiern d. 2den, der f. Ex. i Privilegiebrevet til de hollandske Bønder traf Bestemmelser om hele Lejet, «onsz en der croonen vischelege op Draker», og det ses ikke, at Kirken senere har havt nogen Rettighed til disse Pladser.

Mærkeligt nok er der paa Dragør ikke fundet Spor af nogen *Begravelsesplads*. De Døde førtes maaske til Skanør, hvor de fleste Stæder havde deres Kirkegaard, eller til deres Hjemsted. Iøvrigt laa Magleby Kirkegaard kun en Fjerdingvej fra Dragør, saa det er rimeligt, at Begravelser ogsaa kan have fundet Sted der.

¹⁾ S. R. D. VIII. 543. Kbh. Dipl. IV. 38. 116. 117. 236. 272. 339 og I. 218. Se Bilag XVII a, og XVIII a, ff.

Den principielle Grundvold, hvorpaa Trafikforholdene paa Dragørlejet hvilte, vaklede allerede gennem en stor Del af det 15. Aarh., dels paa Grund af Stædernes indre Stridigheder, men navnlig paa Grund af den Modstand, som Trafiken mødte fra den danske Befolknings og Regeringens Side. Og det synes ret naturligt, at Virksomheden ikke kunde gaa sin fredelige og rolige Gang, naar de Fremmede saa at sige tog Brødet ud af Munden paa vore egne Folk, tilmed da der ikke mere var saa rigeligt af det som før. Det vilde være formeget forlangt, at Regeringen skulde se med milde Øjne paa de stadige Bryderier, den havde med at faa de udskrevne forhøjede Afgifter inddrevne. Og da Dragørtrafiken mere og mere blev en truende Konkurrence til Kjøbenhavns Handel, kan man ikke undres over, at den vakte Modvilje og Harme, ogsaa fra den Side. I Virkeligheden stod Hansestæderne for det meste overfor os som politisk fjendtlige Smaamagter, hvis Interesser gik ud paa at tilegne sig i al Fald nogle af vore Ernæringskilder paa Søen, og som havde tilkæmpet sig Rettigheder indenfor vort Erhvervsliv Omraade. Ganske vist gennem lange Tidens surt Arbejde, men ogsaa ad krigersk Vej og med Magt.

Forholdene paa Lejet maatte under disse Omstændigheder udarte til *Strid mellem de danske og fremmede Folk* og gav sig ogsaa flere Gange Udslag i aabent Slagsmaal. Saaledes kom det ved Fiskeriets Begyndelse i August 1463 til et alvorligt Sammenstød mellem Fiskerne paa Foranledning af et Rygte, der var sat i Omløb — det viste sig senere at være falsk — gaaende ud paa, at danske Fiskere havde overfaldet to hansiske Baade, trukket Klæderne af ni ombordværende Fiskere og kastet dem i Vandet. Hanserne samlede sig i den Anledning paa Lejet og gjorde et Udfald mod Danskerne, hvorved de *slog nogle ihjel og saarede mange*, som det hedder i Skaanefogdens Indberetning derom til Raadet i Lübeck. Den næste Dag, 25. Aug., skulde Oplæsning af Môtebogen finde Sted. Efterretningen om Sammenstødet var da netop naaet til Falsterbo, just som den lybske Foged og en anden Skaanefoged stod i Begreb med at tage herover, og de havde da al mulig Anledning til at komme hurtigst

muligt. Da Forsamlingen mødte ved Korset, hvor Oplæsningen skulde foregaa, stillede Hanserne sig op paa den ene Side øjensynlig forberedte paa et Angreb og Fogderne red over til dem for at tale dem tilrette. Imidlertid kom Danskerne dragende med fem Bannere og i stort Antal forsynede med svært Værge, nogle med Spyd. Den lybske Foged red imod dem og bad dem være medgørlige. De indskrænkede sig da til at gribe to af de hansiske Folk, hvilke de antog var Ophavsmænd til den rygtede Overlast, og gik dem haardt paa Livet; den ene fik Hovedet forslaaet, den anden fik afhugget en Finger; — iøvrigt truede de med at slaa dem alle ihjæl! Det lykkedes dog Fogderne at bringe Parterne til Ro, saa videre Skade afværgedes. Møten blev oplæst og besvoret og der sluttedes Fred¹⁾.

Optrinet synes ikke at have havt nogen øjeblikkelig Hindring for Trafikens Fortsættelse til Følge — et midlertidigt Forlig med Regeringen maa være truffet —, men den fik et for Hansestæderne meget uheldigt og langvarigt Efter spil. Efter Fiskeriets Slutning, 6. Oktbr., samme Aar optoges Sagen til Behandling paa et Møde i Kjøbenhavn. Paa dansk Side var mødt Biskoppen af Roskilde, Dronningens Hovmester, flere Riddere, Borgmestre og Raadmænd, Udsendinge fra Malmø o. fl. Paa hansk Side: Skaanefogderne fra Lübeck og Stettin, Repræsentanter for Stæderne Stettin, Stralsund, Wismar, Anklam og Yijsdom. I Kongens Fraværelse indgik Dronning Dorothea et Forlig, hvorefter Stæderne inden Dionysii Dag (tre Dage senere) skulde udrede 400 rhinske Gylden i Erstatning til de skadelidte danske Folk, særlig fra Kjøbenhavn, Malmø og Landskrona, for Vold, Rov, Brand, Slag, Mord og Fangenskab. Dog forbeholdtes Kongens Ret til Sagefaldsbøde. Der kunde altsaa naarsomhelst rejses et nyt Krav og Stæderne var meget betænkelige derved; de ønskede snarest Sagen bragt ud af Verden, men Kongen lod den staa hen. Næste Aar henvendte Stæderne sig til Dronningen om Lejde under Skaanerejsen, hvilket de ogsaa fik

¹⁾ Hanserecesse 2 Abth. V. 257.

under alt Forbehold og under Paalæg om, at intet Opløb og ingen Fortræd maatte afstedkommes. Baade 1465 og 1466 gjorde de atter Forsøg paa at faa Sagen ordnet i Mindelighed, men det lykkedes endnu ikke. De fik dog stadig Lov at foretage Skaanerejsen under Kongens Beskyttelse, hvilken de nok kunde have nødig, thi Danskerne var fjendtligt stemte og fortrædigede dem, hvor de kunde¹⁾. Endnu 1469 stod «de slachtinghe to Drakor» som et uafgjort Spørgsmaal indenfor Stæderne. Imidlertid synes der da at være opnaaet en Ordning med Kongen, saavel paa denne Sag som paa andre Pengespørgsmaal — som Ølaccisen —, hvilke pludselig kom ud af Verden, saa man atter med Fortrøstning om Privilegiernes Bevarelse kunde fortsætte Trafiken og udnytte den i fuldt Maal — for denne Konges Tid.

Under Kong Hans mødte man atter stærk Modstand fra oven og Trafiken synes i flere Aar helt afbrudt af Krigsforhold, hvilke naturligvis ikke bidrog til at formilde Stemningen mellem de forskellige Landes Fiskerideltagere, og det synes, at flere af Stæderne da har opgivet deres Fed paa Dragør for bestandig. Under Christiern d. 2den spore vi heller ikke mange Livstegn fra Stædernes Virksomhed her, skønt flere af dem havde endnu deres Kompagnihuse og faste Boder staaende paa Feddene som varige Tegn paa deres Rettigheder. Stettin, Stralsund og enkelte andre i Forbund med dem synes imidlertid at have bøjet sig for denne Konges Afgiftsfordringer og ved Lejlighed at have optaget Trafiken, som just ikke var særlig lønnende og iøvrigt nu for Størstedelen var bragt over paa danske Hænder. Specielt erholdt Stettin 1516 en Stadfæstelse paa sit Fed²⁾. Men overfor de øvrige Stæder synes der ikke at være gjort nogensomhelst Indrømmelse eller endog givet Bekræftelse paa tidligere Rettigheder paa Sundlejerne, eller i al Fald ikke paa Dragør.

Kongen havde derimod søgt selv at drage Udbytte af Fiskeriet og gøre det indbringende for Kronen ved at oprette et Salteri paa Dragørlejet, *vor og Kronens Fiskeleje*, som

¹⁾ Hanserecesse 2 Abth. V. 258. 407. 450. 454. 592. 607. 624.

²⁾ Balt. Stud. XXXVII. 259 ff.

det da betegnedes. 1518 ses det nemlig, at Slotsfogden paa Kjøbenhavn paa Kronens Vegne tog Hansekøbmandens Rolle og drev Forretning med Opkøb, Nedsaltning og Forhandling af Silden i Fisketiden med udmærket Udbytte. Regnskabet stillede sig saaledes:¹⁾

UDGIFT		ℳ	—	β	—	Alb.	—	Hvid
Købt i <i>Kongekøb</i> 12 Læs 7 ¹ / ₂ Ol fuld Sild								
til 4 Alb. pr. Ol, 64 Læs 7 Ol og 2 Kast tom								
Sild til 1 Skill. pr. Ol.....	150	—	»	—	»	—	»	1
Købt i <i>Købmandskøb</i> 70 Læs 1 ¹ / ₂ Ol fuld og								
tom Sild til 7 og 8 Alb. pr. Ol.....	92	—	8	—	4	—	»	
<hr/>								
Gællekoner, Læggekoner, Bødkere, Vogn-								
mænd og Arbejdsfolk o. a. Udgifter.....								
	27	—	8	—	»	—	»	6
<hr/>								
15 Læster nye Tønder fra Vingaarden regnet								
til 4 ℳ pr. Læst.....	60	—	»	—	»	—	»	
4 Læster 3 Tdr. Oemersalt 3 ℳ pr. Td. . .	153	—	»	—	»	—	»	
Tilsammen.....	483	—	»	—	5	—	»	3

INDTÆGT.

Da Silden var saltet blev der 5 Læster fuld Sild og 10 Læster tom Sild²⁾.

Deraf solgt til Købmand *Staffen Köne* af Berlin 3¹/₂ Læst fuld Sild (+ 2 Tdr. i Tilgift) for 84 ℳ pr. Læst.....
 294 | — | » | — | » | — | » | || 1¹/₂ Læst tom Sild for..... | 36 | — | » | — | » | — | » | |

Fik unge *Hans Møller* i Stettin 16 Tdr, fuld og 12 Tdr. tom Sild til hhv. 6 ℳ og 5 ℳ pr. Td. 156 — » — » — »

Sendt til Danzig 8 Læst tom Sild, som foruden Fragt o. a. Udgifter indbragte i danske Penge (1¹/₂ preus. Mark regnet for 2¹/₂ danske Mark).....
 487 | — | 14 | — | 2 | — | » | |

Solgt i Kjøbenhavn 6 Tdr., de 2 Tdr. til 6 ℳ de 4 Tdr. til 5 ℳ pr. Td.
 32 | — | » | — | » | — | » | |

Tilsammen.....

 1005 | — | 14 | — | 2 | — | » | |

Udgift fradraget

 483 | — | » | — | 5 | — | » | 3 |

Rest... 522 — 12 — 2 — 1

¹⁾ Rigsark.: Forskellige Lensregnsk. «Register paa Amage landh» i Top. Saml. paa Papir, Amager.

²⁾ Ialt 180 Tdr. (brugt c. 50 Tdr. Salt); hver Td. holdt 16 Ol og 1¹/₂

Desuden havde Fogden endnu 20 Tdr. i Behold, som han vilde gøre Hans Naade Regnskab for i Fremtiden — altsaa en ganske rentabel Forretning, der sammen med Told, Sagefald osv. paa Dragør indbragte mere end hele Amagers Landgilde for samme Aar.

Da Kongen et Par Aar senere overdrog Øen til de hollandske Bønder, forbeholdtes Kronens Ret til Dragørlejet og Sildefiskeriet fremdeles; men der gaves Bønderne i Overdragelsen Tilladelse til at bruge Fiskeriet imod at svare en særlig Afgift deraf. Endvidere tilbødes dem Overtagelsen af Tolden paa Lejet enten i Forpagtning eller paa Regnskab, hvorhos de maatte benytte Kronens fire Bygninger paa Lejet, den ene til Toldsted, de tre andre til offentlige Herberg, og der tillagdes dem derfor en Del Eng, som tildels omfattede tidligere Hansepladser («Samsengene»). — Dette Forhold tyder paa en — i al Fald midlertidig — Tilbagegang i økonomisk Betydning for Dragørlejet, hvad vistnok skyldtes Fiskeriets mere og mere usikre og nedadgaaende Udbytte.

Samtidig med Frederik d. 1stes Regering synes igen at være indtraadt bedre Fiskeriforhold; thi Stæderne benyttede da strax Lejligheden til at søge alle deres gamle Privilegier, ogsaa paa Dragør, genoprettede. De fik saaledes 1524 en næsten ubetinget Konfirmation paa alle deres tidligere Pladser og Rettigheder, ikke blot paa Skaane og Dragør, men ogsaa paa Møen og Lolland, kun indskrænkede ved de Handelsrettigheder, som Adelen da efterhaanden havde tilegnet sig. Told og Jordskyld skulde opkræves efter gammel Sædvane, Fenstergeld og Arvkøb («den 10. Pfenning» af fremmede Arvparter) skulde bortfalde, hvorimod Ølaccisen og Kongekøbet blev staaende efter tidligere Regler; saaledes maatte ingen Købmand salte under Kongekøbet, den Dag ugentlig, da Kongen alene havde Ret til at opkøbe Fangsten.

Trafiken paa Dragør fortsatte da vistnok i sit gamle Løb; thi det ses, at forskellige, baade pommerske, preussiske og vendiske Stæder har vedligeholdt deres Kompagnibygninger

Kast (Snes?) Sild. — Der kan saaledes kun have været gennemsnitlig knap en Td. i hvert Læs.

og Fed. De hollandske Bønder kom ikke til at overtage Tolden og heller ikke de fire Bygninger, som Kronen ejede. Imidlertid varede det kun faa Aar inden *Grevefejden* indtraadte, og da Hansestæderne ogsaa ved denne Lejlighed søgte at fremme deres Magtinteresser i Sundet, blev Lejet fuldstændig ødelagt ved Brand og henlaa en Tidlang som Ruin, ubenyttet og opgivet af de hansiske Folk.

Enkelte Stæder genoptog atter Trafiken paa Dragør under Christian d. 3die, først og fremmest *Stettin*, som vedligeholdte Forbindelsen gennem hele det 16. og et Stykke ind i det 17. Aarh. Ogsaa *Treptow* synes at have benyttet sit Fed uden dog at kunne erholde nogen Konfirmation paa Rettigheden dertil. Endelig fik *Stralsund* 1558 Tilladelse til at overtage Stadens gamle Fed, som i 20 Aar havde ligget ubenyttet; Stadens Borgere havde staaet til Restance med Jordskyld deraf, men nu var de endelig enedes med Kongen om denne Sag; fremtidig skulde de fornøje Tolderen paa Dragør med den sædvanlige Leje og Afgift. — Dragørlejet havde saaledes ikke ganske udspillet sin Rolle. Til Tider kunde Fiskeriet endnu give ret rigeligt Udbytte; dets gamle Tiltrækningskraft virkede da paany paa mange andre end de to—tre favoriserede Stæder. Men Regeringen viste sig ubønhørlig overfor alle de andres Andragender og Forestillinger om bestaaende ældgamle Rettigheder; de maatte nu betragtes som døde og magtesløse. Kun *Stettin* og *Stralsund* vedligeholdte Forbindelsen med Lejet indtil Christian d. 4des Tid.

IV. AMAGER UNDER KRONENS MYNDIGHED.

(1416—1520).

Kronen tilegner sig Besiddelsesmyndigheden. — Retsstrid mellem Kronen og Kirken. — Øens Beboelse og Opdyrkning omkring 1500. — Byer. — Den Kgl. Ladegaard. — Større Gaarde (Skelgaardene, Wiberup, Raagaard). — Retsforhold (Amager Birk). — Kirkeforhold. — Kronens Skatter, Rettigheder og Herligheder (Fagt, Fuglefangst, Fiskeri).

Ikke længe efter Dronning Margrethes Død forblev *Besiddelsesmyndigheden* over Kjøbenhavns Len og derunder Amager hos Roskildesædet. Da den gamle Biskop Peder Jensen Lodehat, som stod Tronen nær, nogle Aar senere afgik ved Døden, benyttede Kong Erik af Pommern Lejligheden til ved Valget af hans Eftermand at sikre sig dennes Tilsagn om ikke at ville modsætte sig Kronens Erhvervelse af Lenet. Og Kongen lod da strax nedsætte en verdslig Ret eller et Nævn paa 12 Dannemænd til at afsige en Dom i Sagen. Dommen lød paa, at Godset, der i sin Tid var skænket til Absalon som en personlig Forlening, nu med Rette burde falde tilbage til Kronen. Denne satte sig derefter 1416 i Besiddelse af Kjøbenhavns Slot med Magt og tilegnede sig Lenet som sin lovlige og rette Besiddelse¹).

¹) Helveg: Den danske Kirkes Hist. til Reformationen 269 ff.

At Kronen handlede saaledes, havde sin Grund i, at den ikke rolig kunde se dette befæstede Punkt og vigtige Handelscentrum som et stedse mægtigere Vaaben i Kirkens Hænder. Kannikerne i Roskilde nedlagde strax Protest mod Kongens Handlemaade; men Kongen truede dem med at ville inddrage alle Kapitlets og Bispesædets andre Jordbesiddelser, dersom de ikke faldt tilføje. Sagen faldt derefter en Tidlang til Ro; men den ulmede stadig som en Glød under Asken, kun ventende paa Luft for at bryde ud i Flamme. Flere efterfølgende Bisper gjorde Indsigelse og krævede Kirkens Ret til Godset fastholdt ved det næste Kongeskifte. Der skete imidlertid ingen Forandring. Christiern d. 1. maatte forinden sit Valg til Konge love at bringe Sagen for Rigsraadet til Paakendelse. Hvorvidt dette skete ses ikke. Bispestolen synes at være bleven holdt hen med Indrømmelser og Løfter for at forhale en retslig Afgørelse. Der er en Mulighed for, at den har havt Strandretten paa Kysten; thi Erke diakonen af Roskilde var, sammen med Amtmanden og dennes Kansler, tilstede i Warnemünde ved Salget af et Skib, der var fundet som Vrag ved Kastrup Knæ i Øresund og ved Salget indbragte 40 Mark danske¹⁾.

Endelig opstod den *Retsstrid mellem Kronen og Kirken*, som gjorde en Ende paa Spørgsmaalet om hvem Lenet skulde tilhøre, paa Foranledning af Kong Hans. I Novbr. 1493 lod Kongen for Støffuens (nu Sokkelund) Herredsting og i Januar n. A. tillige for Sjællands Landsting optage Thingsvidne af 12 Mænd om, at Kronens Ret til Kjøbenhavns Slot og «Amage byrket» med Tilliggende ikke i 60 Aar havde været paaanket paa Thinge af Kirken, samt om, at der i sin Tid var gaet Nævn mellem Kirken og Kronen om denne Sag og at dette Nævn havde svoret Godset til Kronen. Ved dette Skridt vakt Kirkemyndighedernes Harm; Gløden, der længe havde ulmet, fik Luft. For Landstinget fremstod en af Roskildestolens Kanniker og vidnede, at Kong Erik af Pommern ved Biskop Peders Død uden Lov og Dom, men med Voldsmagt, havde taget Lenet i Besiddelse og at Kronen

¹⁾ Bilag XVII.

ikke senere havde villet afstaa det, trods gentagne Fordringer derpaa fra Kirkens Side, hvorfor han stadig paastod Kirkens Ret dertil. To Aar senere lod Biskop Niels Skave paa Landsthinget optage Thingsvidne om, at han krævede godkendt Roskilde Kirkes og Bispesædes Ret til Godset. Og 1497 nedlagde han paa et Møde paa Bispegaarden i Kjøbenhavn Protest imod, at Rigets Kansler Jørgen Marsvin, som var udnævnt af Kongen, optraadte som Dommer, da han var Lægmand og iøvrigt maatte anses for «mistænkelig» i denne Sag, hvorhos han fordrede Sagen paakendt af Erkebispens i Lund eller af en anden *gejstlig* Domstol¹⁾.

Striden fandt neppe nogen retslig Afgørelse. Kronen beholdt Godset og den fik snart andre Ting udestaaende med den katolske Kirke, hvorved dette Tvistemaal traadte i Baggrunden. Under Christiern d. 2den nyttede det ikke at føre Spørgsmaalet frem. Reformationen gjorde brat en Ende derpaa ved langt større Inddragelser af Kirkens Gods.

Øens Beboelse og Opdyrkning skred rask fremad i det 15. Aarh., da de evindelige Krigsoprør havde lagt sig og der var blevet Ro til borgerlige Erhverv og Almuens økonomiske Udvikling. Den nyere Kultur havde vundet Rodfæste og Statens Værn var blevet stærkere. Men Bønderne var tillige blevne afhængige af de raadende og beskyttende Magter: Kronen, Kirken og Adelen, der havde tilegnet sig Højhedsretten over Jorden, indført Fæste og for en stor Del paalagt dem faste Byrder, ja visse personlige Indskrænkninger som indrullerede Undersaatter og Skatteydere.

Saaledes var Bønderne paa Amager først Kirkens og derefter Kronens faste Skattebønder eller Fæstere, som vel havde Livsfæste paa deres Gaarde, men ikke fulde borgerlige Rettigheder. En Fæster kunde t. Ex. ikke være Nævning og i det Hele ikke tage Del i Statslivet, saaledes ejheller udnævnes til Thing- eller Birkefoged; dertil fordredes Selvejerbønder. Derimod paalagdes dem Hoveriarbejde og Ægtkørsel; og naar Skatteudskrivningen faldt skulde man nok finde dem.

Ejendomsfordelingen paa Amager var allerede ved

¹⁾ Kbh. Dipl. I. 184. 218. 226. 228. 231. 247.

Slutningen af det 15. Aarh. gaaet over fra den oprindelige Bol-Inddeling til Gaardbrug; idet Bolene da findes udstykkede i 2 à 3 Gaarde. De enkelte hele Bol, der endnu fandtes, var større Gaarde, som svarede en særlig Landgildeafgift, idet al Jorden nu var taget i Betragtning ved Ydelsens Fastsættelse. Et helt Bols Jordareal, eller 8 Ottingers Jord, har oprindeligt svaret til en Gaard, som efter Chr. d. 5. Matrikel taxeredes til 14 til 20 Tdr. Hartkorn. Næsten alle Gaarde paa Amager svarede paa Christiern d. 2. Tid til tidligere Halvbol (8—10 Td. Hk.). Ikke destomindre var Landgilden bleven større af de nye Bol end den var af de gamle. I det Hele taget gjorde der sig en Tendens gældende til at formindske Bolene, men fastholde Afgiftens Størrelse, i al Fald Naturalydelse, hvad der vel var en Følge af Jordens større kulturelle Brug. Ja mange Gaarde var gaaet ned til Smaabol paa en Fjerdedel af den Jord, man tidligere regnede til et Bol.

Gaardsæder var et heller ikke ualmindeligt Jordbrugsforhold. Et saadant bestod af indtil $\frac{1}{8}$ Bol eller en Øre Jord, som dreves af en anden end den der stod for Gaarden, hvortil Jorden hørte, imod at yde Vederlag i Arbejde eller anden Afgift, samt tage Del i Hoveri eller Ugedagsgerning til Hovedgaarden (her Ladegaarden). Her paa Amager ses saadanne Jordbrug paa Chr. d. 2. Tid at have svaret til omtrent en Femtedel af de almindelige Gaardbrug. Senere gik Gaardsidderne ned til at blive Inderster eller Husmænd og «Ugedagsmænd» paa mindre Husmandslokker.

Omkring 1520, altsaa før Hollænderne indførtes, fandtes paa Amager 115 Gaarde, 21 Gaardsæder, samt 18 ufæstede eller «øde» Jorder¹⁾. — Antallet af Beboelser var da siden Bispestolens Besiddelse — efter dens Jordebog fra Tiden før 1400 — steget til det tredobbelte Antal. Og Indbyggerantallet har da formodentlig været 8—900 Mennesker. Til Gaardenes Fordeling og de forskellige Byer skal vi senere komme tilbage.

Om Jordens Brug ved vi kun hvad der var almindeligt gældende for Kronens Fæstegods. Af den Jord, der anvendtes

¹⁾ Bilag XXI.

til Dyrkning, selv om denne var tiltagen stærkt i det 15. Aarh., laa den langt overvejende Del til Græs og Høslæt. Kornavlén var kun ringe, Kreaturholdet Hovedsagen. Iøvrigt afgav Vildt og Fisk endnu et stort Bidrag til Folkets Ernæring.

Jordfællesskabet vedvarede stadigt og «Trevangsbruget» var vistnok nu almindeligt gennemført. I hver af Landsbyens tre Vange, hvoraf en tilsaaedes hvert tredie Aar, havde hver Gaard eller Bol sine Lodder, ikke samlet, men paa mange forskellige Steder. Vangen var inddelt i flere eller færre «Aase», «Skifter» eller «Holme» efter Jordens Beskaffenhed og Godhed. Følgelig maatte hver Bonde efterhaanden, som stærkere Udskiftning fandt Sted, faa spredt liggende Agre i hver Vang. I Engene havde hver Mand ligeledes sin Part af Kløver — eller Kær — og Maenge (Mareng), ansat efter Tallet af de Læs Hø de kunde give og svarende til hans Del i Bymarken. — Særeje var kun Hustofter og Haver eller særlige Jordstykker, som Enkeltmand ved Køb eller Opdyrkning havde erhvervet sig Ret over. — Kornvangene hegnes med Gærdsel, Jordvolde eller levende Hegn, ligesom Vejen til Græsgangen, «Fægdyden», maatte hegnes.

Driften af Bymarken foregik under Oldermændens Ansørsel eller efter Byens Vedtægter, som vedtoges paa Bystævnet. I Almindingen eller Overdrevet havde alle fælles Græsning for det Antal Høveder de kunde holde paa deres Del i Bymarken¹⁾. Paa Amager var Overdrevet fælles for flere Byer og skiftedes først efter Midten af det 18. Aarh. efter det Antal Høveder Byerne havde at græsse.

Byerne paa Amager var ret anelige paa Christiern d. 2.'s Tid, før Hollænderne indførtes. Magleby søndre var den største med 22 à 23 Gaarde, omtrent det samme Antal, som begge Sundbyerne tilsammen havde. Derefter fulgte Magleby litle med omkring 15 Gaarde. Sundby østre havde ligeledes 14 à 15 Gaarde, Sundby vestre derimod kun 10—12 Gaarde. Temeroppe havde ogsaa omkring 12 Gaarde foruden Skelgordt, der bestod af 2, som holdtes udenfor denne

¹⁾ C. Christensen (Hørsholm): Agrarhist. Stud. I. 26 ff.

By. Tornby havde omkring 10 Gaarde foruden Ladegaarden, som hørte til Slottet. *Castrop* har neppe havt mere end 8 Gaarde og *Wilderop* neppe mere end 3 à 4. Dertil kom, at 12 Bønder, som hørte under Ladegaarden, ikke synes medregnede; de har sikkert boet paa Ladegaardens Grund. Hvorledes derimod de 21 Gaardsæder og de 18 øde Jorder fordelte sig paa de forskellige Byer lader sig ikke se af Skatte-registret¹⁾. Byernes Udstrækning har da været omtrent den samme som ved Svenskekrigens Tid, kun var maaske enkelte Huse komne til. I en Del af Gaardene var der nok kommen en Medbesidder til, saaledes at der rummedes ikke faa flere Familier i nogle af Byerne, da Enevoldstiden indtraadte, end paa Christiern d. 2.s Tid.

Af *større Gaarde* har Øen ikke beholdt mange. Den eneste Hovedgaard, der fandtes omkring 1500, var *Ladegaarden*, som vi skal omtale nærmere. Dens Tilblivelse skriver sig fra Absalons Tid, idet han, som før nævnt, af de Jorder han fik skænket af Valdemar den store, dannede en hel ny By, *Burgby*, som hørte under denne Hovedgaard af samme Navn. En Del af Taarnby, samt Viberup, Ullerup, Raagaard m. m. hørte oprindelig derunder; men allerede 1370, da Kronen længe havde havt Besiddelsen, se vi, at disse Udflyttere var fraskildte og henlagte under Lenet som selvstændige Byer eller Fæsteejendomme, medens Hovedgaardens eller «Bispens Gaard» dog endnu omfattede betydelige Jordstrækninger.

Med Hensyn til Hovedgaardens *Burgbys* Beliggenhed er der ingen Tvivl om, at den har ligget tæt syd for Taarnby Kirkegaard, hvor den saakaldte «Gamle Ladegaard» endnu ligger. Ejeren af denne paastaar, at han i sin Gaardtoft har fundet Spor af en gammel Borgplads, som har været omgivet med Voldgrave, ja endogsaa Rester af en Borgmur, og at der stadig forekommer Brokker af Mursten og Tagsten fra Middelalderen, som tyde paa Levninger fra denne gamle historiske Borggaard fra Absalons Tid. Mulig kan ogsaa det Udkikstaarn, som har staaet her før Absalons Tid, være at spore i Grunden.

¹⁾ Bilag XXI.

At denne af Kirken ret stort anlagte Hovedgaard senere, under Kronens Besiddelsesmyndighed, er bleven indskrænket til en større Avlsgaard eller Ladegaard, lader sig forklare derved, at man vistnok havde større Fordel af at fæste Jorderne bort end ved selv at drive eller udnytte dem. Under alle Omstændigheder finde vi 1518 «Lagorden» som en almindelig Avlsgaard under Kjøbenhavns Slot. Den havde da endnu 12 Bønder som Tilliggende og alle Bønder paa Amager gjorde en ugentlig Arbejdsdag til den. Dens Driftsudgifter kan derfor ikke have været store. Skatter svarede den ikke. Gaarden, «som ingen wiiss rentthe pleger at gange aff, wden allt samen her till slottz, som ther wort berget», bestyredes af en Lade- eller Ridefoged under Slottet¹).

Skelgaarde synes, som foran nævnt (S. 17) at være af meget gammel Oprindelse; men der haves iøvrigt kun faa Detailler om deres Fortid. 1496 finde vi Oluff Persson, Skelgor, som Stokkemand. Endnu 1518 var de to hele Bol-Gaarde og svarede hver kun 2 Pund (6 Tdr.) Byg og 1 Td. Havre i Landgilde, samt hver 1 Gaas og 4 Høns. Gæsterifgiften synes afløst med Penge og regnet sammen med Skatten for Tømmerup.

Wiberup, der nævnes allerede 1370, var endnu 1518 et helt Bol; som ialt svarede 3 Lødemark, da regnet til 6—7 Mark danske, eller Værdien af ca. 12 Tdr. Korn.

Raagaard, som synes fremstaaet i det 15. Aarh., svarede ligeledes 3 Lødemark. Denne Gaard havde, ligesom Wiberup 150 à 160 Tdr. Land. Skelgaardene havde noget mere; de maa have haft 170 à 180 Tdr. Land hver.

Retsforholdene paa Amager hørte indtil 1416, da Kronen overtog Øen, under Kirkens Love. Øens Værning var Kjøbenhavns Bything, som ogsaa hørte under Bispestolen. Det ses, at et Afkaldsdokument, hvorved Arvingerne efter en

¹) Det ses, at Lenets Indtægter af Gaarden 1611/12 var: 7 Læster 2 Pund (342 Tdr.) Byg, 116 Tdr. Havre, 2½ Fj. Smør, 6 Kalve, 34 Grise og 80 Surost. (Kbh. Lensregnsk.). Desuden maa der vistnok være taget Stude og Heste derfra. Dens Jordtilliggende var da ca 300 Tdr. Land, Ager og Eng, foruden Fælledgræsning til 50 Høveder.

Søn af *Mathæus* i Taarnby solgte deres Arv, 1406 blev thinglæst af Stadens Borgmester og Raad¹⁾). Men efter at Kronen havde overtaget Øen, og hele Statsordningen var begyndt at antage fastere Form, opstod der ogsaa her et særligt Birkething.

Hvornaar Amager Birk er oprettet lader sig ikke paa- vise; mulig er det først sket under Kong Hans. Vi finde det først nævnt 1493, da Kongen her lod optage Thingsvidne om Kronens Ret til Øen. 1496 nævnes det «Amage landtzt- ting», som da forestodes af Anders Ipsen, Syndre Sundby (Frederikssund?) som Thingfoged, mulig tillige Herredsfoged for Sokkelunds Herred²⁾). Thinget havde «fjire Thingstokke», holdt af 4 Meddomsmænd, der repræsenterede Øens samtlige Byer, indenfor hvilke det holdtes; det dannedes desuden af 12 Stokkemænd, eller et Stokkevidne, som det hed, 12 af Øens gode Mænd, der gav Retsafgørelsen deres Sanktion og vidnede paa dens Lovgyldighed³⁾).

Thingstedet har sikkert været paa selve Øen; men hvor? Senere var Taarnby Rettens Ræde. Thingfogden havde gerne en Gaard i Birket afgiftsfri. Han var som Regel ikke nogen almindelig Fæstebonde, men enten en dygtig Selvejrbonde eller en Adelsmand. Den, der beskikkedes, kunde ikke undslaa sig; derved forbrød han sin halve Bols- lod; men han kunde heller ikke afsættes, saa længe han skik- kede hver Mand Lov og Ret uden Vild. Da der fra Begyn- delsen af ikke fandtes Selvejrbønder paa Amager, har man mulig af den Grund taget en Mand udefra. Men længe va- rede det ikke inden man fandt paa Raad herfor ved at skænke den Mand, der paatog sig Rettens Pleje, sin Gaard kvit og fri.

Kirkeforholdene undergik ikke nogen væsentlig Foran- dring ved Kronens Besiddelsestagen af Øen. Begge Kirker

¹⁾ Kbh. Dipl. II. 41.

²⁾ Den samme Mand havde Handelsboder paa Dragør under Silde- fiskeriet.

³⁾ Ved Thinglæsningen af en Ejendomsoverdragelse paa Dragør 1496 nævnes de 4 Meddommere og 12 Stokkemænd; se Bilag XX.

hørte fremdeles under Frue Kirkes Domkapitel, der beholdt Kaldsretten til dem; og Vikarer eller Kanniker derfra blev ansatte som Præster paa Amager. 1417 var Johannes Hemingsen Præst, vistnok ved begge Kirker (presbiter ecclesiarum in Amaghe) og er da maaske flyttet herud; thi han skænkede en Grund i Klosterstræde i Kjøbenhavn til Stadens Skolemestre. Senere nævnes han imidlertid som Vikar ved Frue Kirke. Som Præst i Taarnby finde vi 1444 Peder Unger, formodentlig den samme, der 1450 nævnes som Klerk i Roskilde. Noget senere udtraadte han af Kirkens Tjeneste for at indgaa Ægteskab. Derefter kom han i Kongens Tjeneste som Skriver og blev Notar og Raadmand i Kjøbenhavn. Han havde da Handelsboder paa Dragør. 1463 skænkede han for sin Hustrus Sjølefred et Alter, kaldet Sct. Brandani, til Nikolaj Kirke og henlagde dertil bl. a. Indtægter, Lejen af sine Boder paa Dragør, som han her ses at have besiddet allerede 1456. Endelig træffe vi 1477 *Jacobus Kaare* som Vikar (curatus eccl. parochialis) i Taarnby¹⁾.

Taarnby Kirke synes da at være traadt i Forgrunden for Magleby. Den var baade af Bygning og ved Tilliggende den største og betydeligste, formodentlig ikke mindst af den Grund at Burgby var bleven underlagt den. Iøvrigt gik Grænsen mellem de to Sogne sikkert ikke efter de samme Linjer som nu. Maglebylille har uden Tvivl oprindeligt hørt til Magleby Sogn, men er fraskilt ved Indskrænkningen af det Areal, som Hollænderne fik overdraget.

Kronens Skatter og dens Rettigheder og Herligheder af Øen var, allerede inden Hollænderne kom hertil, ganske betydelige. Vi skal her søge at samle en Oversigt over de forskellige Indtægter og Herligheder, som Kronen har havt, og hvorom det «Register paa Amage landh» (Bilag XXI), der blev affattet nylig før Hollænderne indførtes, giver vigtige Oplysninger, baade om de direkte Skatter og andre Forhold.

Landgilden var gennemsnitlig 2 Pund Korn og 2 Tdr. Havre, samt — vistnok nærmest en Slags Ledingsafløsning

¹⁾ H. Fr. Rørdam: Kbh. Kirker og Klostre 259—60 og Till. 26, 73. cfr. Kbh. Dipl. IV. 42. 117.

— 1 Gaas og 4 Høns af hver Gaard. For enkelte Gaarde var Landgildeydelsen afløst med Penge, men der ses ikke nogen bestemt Regel for Afløsningens Størrelse. Gæsteri svarede byvis, idet hver By var paalignet en bestemt Andel efter sin Størrelse. Denne svarede til $\frac{1}{4}$ Ko eller Nød, $\frac{1}{4}$ Svin, $\frac{1}{4}$ Faar og $\frac{1}{2}$ Lam samt 2 Mark i Penge af hver Gaard. Ydelserne fordele sig som omstaaende Tabel viser.

Innæ, eller Hoveri og Ægt, det Arbejde i Form af «wgedagsgierning» og «langicht», som var paalagt enhver Bonde, var ogsaa en direkte Indtægt for Kronen. Det blev ogsaa undertiden afløst med Penge. Arbejdet præsteredes til Ladegaarden, hvoraf Kronen nød Indtægten. Hver Gaard var pligtig at udføre en Dags Pløje-, Saa- eller Høstarbejde ugentlig og Husmændene Tærskearbejde efter Fogdens Tilsigelse. Kørselen udførtes ved Hoffets Flytninger og andre Rejser, vel ogsaa undertiden i militære Øjemed.

Endelig nævner Registret uvisse Indtægter «met anden redtsle, som fogeden pleiger at aname». Hertil maa regnes Fæstemaal, den Afgift, som enhver Indfæstning gav og som neppe har været ganske ringe; i Begyndelsen af det 17. Aarh. var den 5 à 10 Dlr. af hver Gaard, der skiftede Fæster, i Reglen 3—4 hvert Aar. Til de uvisse Indtægter hørte ogsaa Sagefald, de Retsbøder, som Domsafsigelser osv. indbragte, f. Ex. af Lejermaal; endvidere Strandrettigheden, Forløf o. a. At Strandinger ogsaa paa den Tid kunde give Indtægt ses af et Slotsregnskab for 1493, idet Kongen «annamid aff bønderne paa Amagi for vod ruff (Rug) thi finge oc skulli giffue min Herre bygg igien 6 $\frac{1}{2}$ Lester 4 $\frac{1}{2}$ Pud (ca. 325 Tdr.). Der er ingen Tvivl om, at den vaade Rug var bjerget ved en Stranding. Ogsaa *Skovret* havde Kronen mærkeligt nok paa Amager, skønt her ikke fandtes megen Skovvæxt. Men det ses, at Hollænderne senere maatte aflægge Regnskab for de «Windfelder» (omblæste Træer) der fandtes i Dragør Lund.

Dertil kom saadanne Herligheder som Jagten, hvortil Kronen stadig havde Ret, for Harer, Svaner, Vildgæs, samt Sælhunde, og *Fiskeriet*, som var meget indbringende, især naar Silden indfandt sig. Iøvrigt var Støren og Marsvinet

1518 svarede af:	Landgilde							Gæsteri							Regnet tilsammen i Penge					
	Byg	Havre Td.	Gæs	Høns	Penge			Køer	Nød	Svin	Faar	Lam	Penge							
					ℳ	ß	Hvid						ℳ	ß	Alb.	Hvid				
Sundbywestre	20	31	9	36	14	5½	3	} 7	—	6	5	10	20	2	—	—	269½	—	—	5
Sundbyøstre	30	29	14	56	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tornby	15½	10	10	36	—	—	—	3	—	3	—	6	20	7	—	—	89½	5	—	—
Castrop	15½	14	7	30	—	—	—	3	—	3	3	6	19½	3	—	—	99½	1	—	—
Magleby litle	30½	25	14	56	—	—	—	4	—	4	4	8	20½	2	—	—	160	2	2	—
Magleby søndre	41½	56	21	84	—	—	—	—	7	9	7	14	53	7	—	—	269½	1½	—	—
Temeroppe	23½	12	10	40	—	—	—	3	—	3	3	6	24½	3	—	—	} 142	5	—	2
Skelgordt	4	2	2	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—
Widerop	6	3	3	12	—	—	—	1	—	1	1	2	7	7	—	—	36½	7	—	—
Wiberop } Raagordt }	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13 ¹⁾	—	—	—
	186½	182	90	358	14	5½	3	21	7	29	23	52	166½	—	—	1	1080½	6½	—	3

¹⁾ De svarede hver 3 Lødemark.

Værdiforholdene var: 1 Oxe 3 ℳ, 1 Ko 1½ à 2 ℳ, 1 Svin 1 ℳ, 1 Td. Korn ½ ℳ, 1 Td. Smør 6 ℳ, 1 Td. Honning 7 ℳ.

Kronen forbeholdt og, som det senere viser sig, ogsaa Aalen, der blev et ikke ringe Aktiv.

Skulde vi efter de foreliggende Oplysninger kalkulere Kronens Indkomster af Øen før Hollænderne indførtes, vilde Regnskabet se omtrent saaledes ud:

Landgilde og Gæsteri.....	1086	Mark.
Overskud af Ladegaarden, samt Hoveri og Ægt....	500	»
Uvisse Indtægter.....	200	»
Overskud, Told, Sagefald m. m. af Dragør Fiskerleje.....	524	»
Jagten.....	40	»
	<hr/>	
	Ialt	2350 »

En Sum der svarede til Værdien af ca. 5000 Tdr. Byg.

Lensmanden synes dog ikke fornøjet med denne Indkomst, eftersom han sammen med Registret tilstillede Kongen et Forslag om at afløse hele Øens Landgilde, Gæsteri og Hoveri med en fast Pengeafgift paa 5 Gylden af hver Gaard og 1 Gylden af hver Gaardsæde og hver øde Jord¹⁾. Derved, mente han, vilde Kronens Indtægter blive 614 Gylden eller over 1500 Mark aarligt, altsaa ikke saa lidt mere end hidtil²⁾. Hver Gaard vilde derved komme til at svare godt 12 Mark. Denne Sum ses ogsaa lagt til Grund for Afgiften paa 300 Mark, som paalagdes Hollænderne af deres 24 Gaarde, der ganske vist blev overdragne dem som Selvejendom. For den øvrige Del af Øen blev Afløsningen ikke gennemført og de tilbageblivende Bønder kom efterhaanden til at bære langt større Byrder.

En anden Byrde, som fra gammel Tid hvilte paa Øen,

¹⁾ En Gylden svarede i Værdi til 5 Tdr. Korn, eller ca. 2¹/₂ Mark. Den gamle store Mark brugtes ikke mere som Møntenhed; en mindre Mark, omtrent paa den tidligere Øres Størrelse, var traadt i Stedet, medens Stormønten var Gylden og Skillemonterne var: Skilling (¹/₁₆ Mark) Album (¹/₃ Skill.) og Pending eller Hvid (¹/₃ Alb.)

²⁾ C. F. Allen: De tre nord. Rigers Hist. IV. 1. 43.

men som ganske vist ikke var nogen Indtægt for Kronen, var Landeværnet. Hertil har Øen, maaske allerede fra Absalons Tid, stillet et Lægd eller et «Skipæn» ca. 20 Mand til Kongens Flaade, «naar Fjenden kom for Landet og Vidie Brand ginge og Almuen skulde til Strande». Det var en ofte ikke ringe Byrde, som var knyttet til Jorden. Bønderne maatte selv bære alle Omkostninger ved Udrustningen, selv holde sig med Kost i Ledingstiden, indtil 16 Uger og end-ogsaa undertiden lønne Styresmanden. Men under Fredsforhold var Bønderne paa Amager ret godt stillede, som Kro- nens beskyttede Fæstere, forholdsvis frie imod Adelsbonden, hvem Ridefogden turde traktere med Pisken, naar han ikke lystrede eller svarede sine Afgifter uden Forsømmelse eller Opsætsighed.

V. HANSETRAFIKENS EFTERHØST OG AFSLUTNING PAA DRAGØR.

(Fra Christiern d. 2.s til Christian d. 4.s Tid).

Fortsatte Rettigheder paa Dragør efter Grevefejden. — Trafikens Omfang. — Fiskeriets Ustædighed. — Handelens Indskrænkning. — Jurisdiktionsretten fortabes. — Stigende og nye Afgifter (Søtønderne, Blusseriet). — Inddragelse af Stædernes tidligere Pladser. — De pommerske Stæders Masseandragender om Fornyelse af deres gamle Rettigheder. Regeringens Modstand. — De danske Folks Indgreb i Trafikken. — Strids- og Klagepunkter (Odenserecessen 1560 og Skanderborgmødet 1571). — Stettins og Stralsunds Efterhøst paa Dragør. — Trafikens Afslutning.

Hansestædernes fortsatte Rettigheder paa Dragør efter Grevefejden var ikke mange eller betydelige. Størstedelen af de Indrømmelser, som Frederik d. 1. havde gjort de østersøiske Stæder til at fiske og handle i Øresund og paa dets Kyster, var atter tabte. Da Hanseforbundets Flaade under Fejden 1536 forlod Sundet i havareret og ramponeret Tilstand, som en slaæet Fjende, var i Virkeligheden det 300-aarige Fodfæste, Stæderne havde havt i Nordens Handelsliv, for bestandig tabt. Det fjendtlige Forhold til Kongemagten, som de herved paadrog dem, gjorde deres Stilling endnu mere uholdbar. De fleste af Stæderne havde tilmed forsømt

hos de tidligere Konger at skaffe sig udtrykkelige skriftlige Stadfæstelser paa deres Rettigheder, der nu blev betragtede som tvivlsomme og helst ønskedes undgaaede. Trafiken paa deres Pladser havde, paa Grund af Fejden og Fiskeriets Ugunst, i længere Tid været afbrudt. Paa Dragør var deres Pladser ødelagte; Kompagnihuse og andet, som var bygget derpaa, var jævnet med Jorden. Under disse Omstændigheder var det vanskeligt for Stæderne, at gøre deres Retskrav tilstrækkelig stærkt gældende; og Kongen vilde paa ingen Maade indrømme dem Rettigheder, som de ikke havde utvivlsomme og gyldige Privilegier paa.

Og ganske særlig for Dragør havde Kongen sine Betænkeligheder ved at gøre nogensomhelst Indrømmelse, da Hanse-trafiken her rummede en Fare for at skade Hovedstadens Handelsinteresser og mødte stærk Modstand hos Adelen og Borgerne. Kongen kunde dog ikke gøre Brud paa de af den tidligere Regering indgaaede Forpligtelser, men maatte fordre Beviser for, at der forelaa saadanne. Ved en Reces i Malmö strax efter Freden (April 1536) indtog Kongen det Standpunkt, at der kun gaves Stædernes Købmænd Ret til at bruge Salteri paa de Pladser «paa Skaane», som deres Privilegier udtrykkelig hjemlede dem Ret til¹⁾. Og ved den derefter afsluttede Fredstraktat maatte Stæderne indgaa paa denne Ordning uden at erholde nogen egentlig Stadfæstelse paa deres Privilegier. Af Stædernes Udkast til Traktatens Bestemmelse herom fremgaar imidlertid af følgende Klavsul, at deres Fordringer ogsaa angik Dragør: «De Boder, Kompagni og Fogedindretninger paa Feddene paa Dragør og Falsterbo, som er frakomne Stæderne, dels nedbrudte og dels bortsolgte, skal Kongen være behjælpelig med atter at skaffe til Veje og tilbagekøbe Pladserne. Og de Bygninger, søm staar paa Feddene maa ikke nedbrydes»²⁾.

Skønt disse Fordringer naturligvis ikke blev efterkomne, fik dog en enkelt af Stæderne, nemlig Stettin, der vistnok havde holdt sig neutral under Fejden, Ret til at genoptage

¹⁾ Danske Kancellireg. 1535 — 50. 16.

²⁾ Rigsark. Reg. 90 Lübeck, Pk. 81.

sin Virksomhed paa Dragør. Udelukket er det iøvrigt ikke, at denne Stad, der stod udenfor det Forbund, som under Lübecks Førerskab søgte at knække Kjøbenhavns Magt, ogsaa under Fejden har brugt Trafiken i Sundet. Vi se, at den ogsaa medens Fejden stod paa kompletterede sine Oldermænd for Dragørfarerne¹⁾. Mærkeligt nok er det derimod, at den hollandske Stad Deventer, som forlængst havde opgivet sin Trafik her, atter træffes²⁾. Mulig har det kun været paa et kortere Besøg for at drive Handel med de danske og stettinske Købmænd.

Selvfølgelig har Kjøbenhavns Borgere og andre danske Købmænd uhindret benyttet deres Pladser paa Dragør. Det fremgaar allerede af Christian d. 3. Privilegier 1536 til Kjøbenhavn, at Stadens Borgere stadig søgte deres Næring paa Fiskerlejerne, som deres Rettigheder fra gammel Tid hjemlede dem Ret til³⁾.

Af de østersøiske Stæder synes i lang Tid kun Stettin at være indtraadt i sine Rettigheder. Det varede længe inden de andre Stæder mødte nogen Tilnærmelse hos Kongen om Privilegiefornyelser. Først 1553 indrømmedes dem «en Forlængelse» af alle de «gyldige» Privilegier, de havde i Danmark, dog uden Forbindende⁴⁾. Men man kunde ikke fremvise saadanne for Dragørs Vedkommende, naar undtages Stettin og mulig Stralsund. Den sidste vovede dog endnu ikke at bringe de Ofre, som det kostede at sætte dens Pladser i Stand. Tilmed var de fremmede Købmænd og Fiskere ildesete af vore Folk; vore Embedsmænd viste dem Haan og Uvilje. Endelig paa en Samlingsdag i Kjøbenhavn 1555 forlangte Stædernes Udsendinge ren Besked paa hvad de havde at rette sig efter og spurgte om deres ældgamle Friheder og Rettigheder ikke mere skulde respekteres. Kongen og Rigsraadet svarede, at en saadan Besked kunde ikke gives, da man ikke kendte deres Privilegiers Ordlyd og Rækkevidden

¹⁾ Bilag L.

²⁾ Hans. Geschichtsq. IV. LXV og 50.

³⁾ Kbh. Dipl. I. 389.

⁴⁾ Balt. Stud. XXXVII. 154 ff.

af de gamle Rettigheder, som de paaberaabte sig og som skrev sig fra Aarhundreder tilbage i Tiden. Det blev da bestemt at Stæderne til en fastsat Tid skulde fremlægge Privilegierne i Lübeck, hvor Kongen skulde indtræffe og undersøge dem. Et saadant Møde fandt ogsaa Sted men den forventede Konfirmation udeblev, i al Fald saa længe Christian d. 2. levede¹⁾. Og ved Frederik d. 2.s Regeringstiltrædelse opnaaedes ligeledes kun en betinget Sanktion paa de bestaaende Rettigheder. Paa en gentagen lang Række skriftlige Henvendelser fik man knap et Svar. Endelig paa en samlet Henvendelse (1575) svarede Kongen, at det stod Enhver frit for, at drive Handel i hans Riger, naar de gældende Love og Toldforskrifter iagttoges; men passede disse dem ikke, maatte de helst holde sig borte.

Stralsund havde imidlertid opnaaet en Konfirmation paa sine Privilegier paa Dragør, efter mange forgæves Mæglingsforsøg, fordi denne Stad kunde fremlægge Konfirmationer baade fra Christiern d. 2. og Frederik d. 1. Dens Fed paa Dragør havde ligget ubenyttet siden Grevefejden og Borgerne stod til Restance med Jordskylden deraf, vistnok fra endnu længere Tid tilbage. Denne Sag havde Kongen villet have ordnet, da den indeholdt et Principspørgsmaal om hvorvidt Kronen kunde forlange Jordskyld deraf eller ikke. Staden mente sig fritaget for denne Afgift, som ikke var nævnt i den ældste Privilegium af 1342²⁾ og heller ikke i senere Stadfæstelser; at den senere var bleven betalt, betragtede Staden som en Imødekommenhed for Opholdelsen af den Ret, den havde havt til at fastsætte Môtebogen; men da nu ogsaa denne Ret blev afskaaret, mente man, at Afgiften var urimelig. Dertil kom, at de Boder og Bygninger, som havde staaet paa Feddet, var brændte og nedrevne under Krigen, hvorfor man fandt, at det Erstatningskrav, som man her havde, kunde opveje Restancen af Jordskylden. Paa forskellige Samlingsdage, saaledes i Kjøbenhavn 1553 og senere i Odense, var Sagen Genstand for Forhandling, men ingen af

¹⁾ Nyerup: Danmark i ældre og nyere Tid I 356.

²⁾ Bilag VII.

Parterne vilde bøje sig. Imidlertid havde Feddet ligget unyttet hen i over 20 Aar og Kronen havde ingen Jordskyld faaet deraf i den Tid, hvorfor Kongen 1558 skænkede det til Kjøbenhavns Borgere med det Forbehold, at de atter skulde afstaa det, dersom Stralsund gjorde Fordring paa det og betalte den resterende Afgift. Det hjalp. Samme Aar traf Stralsund en Overenskomst med Kongen og fik Feddet overdraget imod fremtidig at fornøje Tolderen paa Dragør med den sædvanlige Afgift og Jordskyld deraf¹⁾. Dermed var ogsaa denne Stad endelig indtraadt i en Del af sine gamle Rettigheder og genoptog sin Trafik paa Dragørlejet, dog neppe i det Maal som tidligere.

Trafikens Omfang paa dette Leje blev i det Hele taget efter Grevefejden mindre betydelig end før. Dels var Silden stadig i stærk Aftagen, idet den søgte sig andre Veje end gennem Sundet, dels var Handelen efterhaanden gaaet over paa mange andre Hænder end Hansekøbmændenes, hovedsagelig kjøbenhavnske Borgeres, og banede sig nye Veje.

Endnu umiddelbart før og efter Grevefejden beskæftigedes ved Skaanefiskeriet 7 à 8000 Baade med omkring 37,000 Mand, hvoraf maaske kun en Tiendedel paa Dragørlejet. Det ses af en Indberetning 1537 fra Tolderen paa Falsterbo, Franz Trebbow, til Kongen, at den gennemsnitlige aarlige Sildefangst eller Nedsaltning paa Skanør-Falsterbo da regnedes til 8,000 Læster (96,000 Tdr.), medens der paa samtlige Lejer paa Skaane, samt Dragør, Bornholm, Møen og Aalborg fiskedes og nedsaltedes over 30,000 Læster (360,000 Tdr.²⁾. Trafiken fordelte sig altsaa paa alle disse Pladser. Det egentlige Skaanefiskeri omfattede kun en Fjerdedel af den Sild der fangedes og opkøbtes af Hansestæderne og deraf har Dragør naturligvis kun havt en Mindrepart.

Sildefiskeriets Ustadighed og successive Nedgang gennem den første Trediedel af det 16. Aarh. virkede selvfølgelig nedslaaende paa Trafiken. Dertil kom Krigens Afbrydelser og Magtforholdenes Mødstand, saa den korte Opblussen af Silde-

¹⁾ Kbh. Dipl. I. 429 og IV. 559.

²⁾ Hans. Geschichtsq. IV. 126.

stimerne under og efter Grevefejden bragte ingen nævneværdig Fordel. I 1540^{erne} holdt Nedgangen atter ved; og selv om der i 50^{erne} og 60^{erne} som oftest var ret rigeligt Fiskeri, saa virkede Usikkerheden og Modstanden langt fra oplivende. Og efter den Tid lyder der stadige Klager over, at Silden helt havde forladt Sundet og lagt sin Vej gennem Belterne, saa den maatte opsøges andre Steder; særlig ved Bergen var der rig Fangst. Man levede dog endnu i Haabet om bedre Tider for Sundfiskeriet og Trafiken paa de gamle Skaaneplasser og søgte at vedligeholde Forbindelsen med dem. Men omtrent gennem hele Resten af det 16. Aarh. vedholde Klagerne over, at den før saa rige Erhvervskilde «ved Guds Fortørnelse» over den udskejende Levemaade, som Tidsaanden medførte, var gaaet tabt. Ved en Sendedag paa Frederiksborg 1576/77 fremkomme Beklagelserne mere resigneret over, at den skaanske Sild af Guds Forsyn ikke gaar saa rundelig til som før. Man maatte finde sig deri, skønt saare nødig; thi Silden var og blev det Ledemotiv, som drog og opretholdt Livet paa Fiskerpladserne og dermed Handelsinteresserne og hele Trafikens Betydning.

Handelens Indskrænkning var paa den ene Side en Følge af Fiskeriets Nedgang, paa den anden Side Indskrænkninger i Handelsrettighederne, Afgiftsforhøjelser og effektiv Modstand, baade af Regeringen og Folket. Alle disse Forhold gav sig særlig stærkt Udslag paa Dragør. Silden naaede neppe at komme saa langt ind i Sundet inden den blev fanget. Kjøbenhavns nære Handelsinteresser skabte Uvilje mod de fremmede; vore Folk og Embedsmænd gjorde dem allehaande Bryderier under Udøvelsen af deres Gerning, paalagde dem opskruede Afgifter, ja lagde endogsaa Beslag paa deres Varer i Mangel af Betaling. Nogen synderlig Udførsel af Landets Produkter maatte ikke mere finde Sted fra Fiskerlejerne. Handelsomsætningen var nærmest indskrænket til de Varer, der brugtes paa Feddene, samt Opkøb af Silden og enkelte Raavarer, som Huder og Skind, Talg osv. Endogsaa Udførsel af saltet Kød var forbudt. Stæderne maatte for hver Rejse søge Kongens Tilladelse til at udføre visse Kvanta til

eget Forbrug, imod at erlægge den almindelige Told¹⁾. Landets Adel havde nemlig ved Kongens Haandfæstning sikret sig Ret til Udførsel, baade af Øxen, Korn, Smør, Sild, altsaa Landets væsentlige Produkter²⁾.

Hvad Indførselen angaar, var de vigtigste Artikler nu Salt, Øl, Humle, Mel, Brød, Krydderier, Frugt, samt Lærred og Klæde. Paa Dragør maatte dog Klæde ikke mere udskæres og sælges i mindre Maal end hele og halve Stykker. — Baade Ind- og Udførsel var iøvrigt underkastet de samme Toldbestemmelser, som Handelen i Købstæderne, saa de saakaldte «Privilegier», som Stæderne nu havde, var egentlig kun Tilladelse til at opholde sig paa Feddene og drive en begrændset Handel, samt Nedsaltning i Fiskeritiden under Kronens delvise Beskyttelse.

Endogsaa *Jurisdiktionsretten fortæbes* efter Grevefejden, idet vore Myndigheder miskende den Ret, som Stædernes Fogder havde havt til paa egen Haand og efter deres egne Love at afgøre de Retssager og Stridsspørgsmaal, der forefaldt indenfor deres Virkeomraade. Heller ikke synes det, at den Stæderne tidligere indrømmede Strandret og Retten til selv at bjerge deres Skibe, naar de kom paa Grund, respekteredes mere, ligesom Oplæsning og Fastsættelse af Môtebogen hvert Aar forinden Trafikens Begyndelse var en gammel Ret, der nu nægtes anerkendt.

Hvor vilkaarlige Retsforholdene var, se vi af en Sag der opstod 1561 mellem Kronens Tolder paa Dragør, Oluf Hanszen, og Stralsunds Borgere, fordi to af disse var komne i Klammeri og «for sett seg amodth szoren fred oeh modtt bogen».

Cosymus Smedth, der havde slaget Dauett Holttunck «bloo och blödygh», anklagedes for kgl. Maj. Tolder, der ved de kgl. Tolder Suende vilde sætte Cosymus «y Hecte». Dette vilde imidlertid Stadens Oldermænd og de andre Borgere ikke tillade, hvorfor Tolderen fastholdt, at de forgreb sig mod Kongens Ret og Øvrighed, lod strax de to Ophavsmænd slaa i Jærn og sammen med Oldermændene transportere til

¹⁾ Kanc. Brevb. 1551—55. 9. 188.

²⁾ V. A. Secher: Forordn. Recesser osv. I 68 cfr. 177.

Kjøbenhavn. Lensmanden Herluf Trolle indfandt sig derefter paa Lejet og lod samtlige stralsundske Købmænd, Salttere og Fiskere sætte i Arrest, hvorhos alt det Gods, som de havde paa Lejet, blev beslaglagt. Oldermænd Hans Pultrian og fire andre Borgere: Bramth Weste, Claus Fricke, Claus Folck og Claus Wtecke maatte, som Kaution, ved aabent Brev love og tilsige, at Sagen skulde blive ordnet med Kongen inden næste Sct. Hansdag. Dette skete ogsaa. Fredag før Pinse næste Aar sendte Staden sin Gesandt til Kongen for at bringe Sagen ud af Verden og med Anmodning om, at lade Amtmanden og Tolderen paa Dragør tilflyde Underretning derom, at man uhindret kunde indtræde i sine Rettigheder paany.

Saadanne Myndighedsindgreb i Stædernes gamle Retsforhold i Forbindelse med de *stigende Afgifter*, der fordredes, Indskrænkninger i Fiskeritiden og Handelstrafiken, var egnede til at bringe Ufred og Misfornøjelse med Forholdene paa Dragørlejet, hvad vi atter senere skal berøre. Ogsaa helt nye Afgifter kom til. Saaledes blev der strax efter Grevefejden truffet Foranstaltninger til Farvandets Afmærkning, hvortil de søfarende selvfølgelig maatte bidrage. 1537, 19. Okt. gav Kongen Bevilling til Kjøbenhavns Magistrat paa Indtægten af *Søtønderne*, som var udlagte i Sundet, imod at holde Opsyn med dem¹⁾. Endvidere maatte der svares en *Blusseriafgift* under Fiskeriet. 1558, 16. Marts, fik en Borger i Kjøbenhavn, Rasmus Olsen, Kongebrev paa «Blusseriet» paa Dragør med Rettighed til at opkræve en Afgift derfor i Sild eller Penge imod at blusse for Fiskerne under Høstfiskeriet, dog at en vis Del af Indtægten skulde afstaa til Kronens Toldbod paa Kjøbenhavns Slot. 1560 ses det, at en anden kjøbenhavnsk Borger, Hans Lauritzen, overtog Bestillingen²⁾.

Kronen foretog stadig en Del *Inddragelser af Stædernes tidligere Pladser* paa Dragør og overdrog dem paa danske

¹⁾ Kbh. Dipl. I. 394. Senere ses det, at et Skib svarede 24 Skill. i Tøndepenge.

²⁾ Kbh. Dipl. II. 310. Kanc. Brevb. 1556—60. 413.

Hænder. Det ses, at Kongen allerede 1527 tillod en Borger i Kjøbenhavn, Berthell Meyer, at opføre en Bygning paa «et bostedt», som var anvist ham, Vest op til den lybske Mands Bod og mod Øst op til Helliggejstes Boder¹⁾. Her er sikkert Tale om en Del af Wismars, allerede da inddragne, Fed. Efter Grevefejden finde vi flere tilstødende Pladser paa danske Folks Hænder, som Hans Frandsen Kældersvends, endogsaa Amageres, som Poul Smed i Taarnby og Mads Fynbo i Maglebylille. Da der endnu 1561 laa mange øde «Fed» og Byggesteder, som Kronens Skyld og Rettighed ikke blev svaret af, fik Slotsskriveren og Tolderen Tilladelse af Kongen til at overdrage Slotsfogden, Kristoffer Mogenssen, tre Pladser mellem Nyenstræde og Stralsund Fed, sikkert ogsaa Rester af Wismars Fed. S. A. blev en af «Kronens Jorder», hvorpaa det anklamske Kompagnihus og en Købmandsbod havde staaet, overdraget en kjøbenhavnsk Borger, Poul Nielsen, mod Jordskyld, Told og anden Rettighed til Kronens Tolder inden Dionysi Dag²⁾.

At disse Overdragelser skete i Fiskerøjemed, ses af Betalingsterminen. Omkring 1560 indtraadte en Opgangsperiode i Fiskeriet, som fremkaldte et kortvarigt Liv i Trafiken paa Dragørlejet, baade hos de danske og de fremmede Folk. Der vakte Haab om bedre Tider; og da der var indtraadt et nyt Tronskifte, øjnede særlig de pommerske Stæder en Udsigt til at genvinde og genoprette deres gamle Pladser, som de under Krigen og ved Tidernes Ugunst havde mistet, saameget mere som Stettin og Stralsund stadig opretholdt deres Forbindelser og Privilegier, saavel paa Dragør, som paa Skaane.

Medens en enkelt af de *pommerske* Stæder tidligere havde gjort et ret energisk Forsøg paa, at generholde sit Fed paa Dragør, fulgte strax efter Tronskiftet fra dem alle *Masseandragender om Fornyelse af deres gamle Rettigheder* baade paa denne og hin Side af Sundet; Virkningen af dem alle blev kun Slag i Luften. Staden Treptow mødte allerede

¹⁾ Kbh. Dipl. II. 225.

²⁾ Kbh. Dipl. II, 314.

1556 med et langt Andragende til Christian d. 3. ledsaget af Skrivelser baade fra den pommerske Hertug og Dr. Johannes Bugenhagen om at erholde sit Fed paa Dragør tilbage, beklagende at Stadens Privilegium¹⁾ ved Forholdenes Ugunst ikke var blevet konfirmeret; men da en Konfirmation nu fandtes fornøden, søgte man om en naadig Indrømmelse deraf. Kongens Svar, der ogsaa foreligger, lød paa, at Regeringen endnu ikke havde fundet nogen Løsning paa Spørgsmaalet om en tilfredsstillende Ordning med Hansestæderne om Rækkevidden af deres Privilegier, hvorfor en Konfirmation ikke kunde meddeles²⁾. Strax efter Tronskiftet forsøgte Staden atter en Henvendelse gennem Fyrst Bugislaf og refererende til Kongens Broder, Prins Magnus til Øsel og Kurland, samt overrakt af Mag. Johan Pomer (Bugenhagen). I et Svar fra Kongens tyske Kancelli af 1. Sept. 1559 meddeles, at Hs. Maj. paa Grund af Travlhed med Kroningen ikke havde kunnet beskæftige sig med Sagen og Staden henviste til det næste Sct. Hansdag berammede Sendemøde i Odense, hvor samtlige Stæders Privilegieforhold vilde komme til Forhandling³⁾.

Da Odensemødet imidlertid ikke som vi senere skal se, bragte nogen afgørende Løsning paa Spørgsmaalet, hverken om Dragørlejet eller Skaanelejerne i det Hele, mødte Treptow atter om Foraaret 1561 med Andragende gennem Hertug Barnim til Kongen om en Stadfæstelse af sine gamle Privilegier «der Vittenn vnd Fischlagenn vff Drakern vedrørende. Og atter i Juni 1563 fremkom en omtrent ligelydende Henvendelse, uden at nogen af dem bar Frugt⁴⁾.

Andre pommerske Stæder fulgte Trop med lignende Andragender om deres Fed og Rettigheder paa Dragør, som de under Fejden havde mistet osv. Staden Ancklam klager 1561 over, at dens Fed og Kompagni, baade her og paa Falsterbo, siden Fejden ikke havde kunnet benyttes paa Grund af Brand og Ødelæggelse, saa Skaanerejsen en Tidlang

¹⁾ Givet af Erik af Pommern. Se Bilag XXIII og XXIV.

²⁾ Bilag XXV.

³⁾ Bilag XXIX.

⁴⁾ Bilag XXXVI og XXXXIII.

havde maattet indstilles, fordi man ikke havde kunnet oprette Skaden. Men nu ønskede man at sætte Feddene i Stand og genoptage Trafiken, hvortil man udbad sig Kongens Sanktion. Men Feddet paa Dragør var netop samme Aar (se Pag. 113) overdraget en Borger i Kjøbenhavn, da det havde staaet øde i over 20 Aar, saa alene af den Grund var det ikke til at faa. Alligevel gentoges Henvendelsen efter næste Regerings-skifte, 1590, da Silden igen indfandt sig rigelig. Men trods Anbefalinger baade fra den pommerske og den mechlenborgske Hertug, var den danske Regering ubønhørlig¹⁾.

Endvidere søgte ogsaa 1561 Stæderne Cammin og Wollin, ligeledes med Anbefalingsskrivelser baade fra Hertug Barnim og Fyrst Bugislaf, at bevæge Kongen til at lade dem genoptage deres gennem «viel hundertt jhar» benyttede Trafikpladser. Aaret i Forvejen havde Borgere fra Cammin henvendt sig paa Dragør for at tage Stadens gamle Fed i Besiddelse; men de blev afviste af Kongens Statholder paa Kjøbenhavns Slot og Tolderen paa Lejet, der forlangte at se Stadens forseglede Privilegiebrev. Dette var imidlertid brændt sammen med Stadens Raadhus 1535; men man nærede ingen Tro til, at Kongen derfor vilde nægte Borgerne at genindtræde i deres i umindelige Tider brugte Rettigheder²⁾. Det vilde Kongen dog ikke. Og Andragendet gentoges 1571 med det samme frugtløse Resultat³⁾.

Staden Wollin gjorde i en Skrivelse, der fulgte med Andragendet, gældende, at Stadens gamle Rettigheder og dens Kompagni paa Dragør vilde fremgaa af det kgl. Toldregister, hvor Borgernes Afgifter Aar for Aar maatte findes indførte. Ved et Ulykkestilfælde var nemlig Statens Privilegiebreve bortkomne, idet Tolderen paa Dragør, Jønns Martessen, havde forlangt Brevene forevist og de var da 1529 eller 30 sendte hertil med en af Stadens Borgere ved Navn Wrucgow, som paa Rejsen var forlist med Mand og Mus⁴⁾. Stolende paa deres gode Forbønner og paa Kongens Mildhed

1) Bilag XXXXVI ff.

2) Bilag XXX ff.

3) Rigsark. Reg. 22 Pommern Pk. 6.

4) Bilag XXXIII.

og Naade, haabede man at turde indtræde i sine Rettigheder igen. Men Kongen og Rigsraadet var ubevægelige og vilde ikke laane Øre til Stædernes Masseandragender og Rettighedskrav. De en Gang ophørte Rettigheder paa Dragør maatte betragtes som tabte for stedse.

Regeringens Modstand mod de fremmede gav sig ogsaa følelige Udslag paa den Trafik, der fandt Sted paa Dragørlejet, navnlig gennem den Vilkaarlighed, som dens Embedsmænd udfoldede overfor dem. Saaledes klager Stettin omkring 1550 over, at det tillodes danske Fartøjer at salte Silden ombord, uden at den bragtes i Land, hvad der var forment de fremmede og hvad baade Kronen og Købmændene led Skade ved¹⁾. Endvidere klagedes der 1555 over, at den Ret, der tidligere var tilstaaet Stettins Borgere til at udføre saltet Kød fra Dragør i mindre Kvanta til eget Forbrug nu var afskaaret dem af den kgl. Befalingsmand, hvorfor de anmodede Kongen om Stadfæstelse paa denne Frihed²⁾. Den tilstodes dem ogsaa vedblivende; men der paalagdes en ublu Told paa Udførselen, nemlig 4 Mark for en Oxe eller en Ko, hvad der svarede til det halve af Værdien³⁾. Det varede dog ikke længe inden Udførselen helt blev forbudt.

Baade fra Stettins og Stralsunds Side føres der 1562 højlydte Klager over, at Regeringens Embedsmænd gjorde Borgerne grove Forurettelser, saavel ved ganske vilkaarlige Forhøjelser af de hidtil svarede Afgifter, som ved Indskrænkning af deres Fogders Retsmyndighed, navnlig i Henseende til Fastsættelse og Haandhævelse af Môtebogens Retsbestemmelser, saaledes at Borgerne derved led Tab i deres Næring, ja endogsaa var udsatte for Tab af Liv og Gods⁴⁾. Kontroversen fra 1560 mellem Stralsund og Regeringen bringes aabenbart her for Øje; og mulig har lignende Exesser gentaget sig. Sagen var den, at de mange nye Lovbestemmelser, som Regeringen nu indførte, kom, og skulde komme

¹⁾ Rigsark.: Hansestæderne, Pk. 4 b. (1545—51).

²⁾ Bilag XXII.

³⁾ Balt. Stud. XXXVII. 159.

⁴⁾ Bilag XXXX og XXXXI.

Hansetrafiken stærkt paa Tværs og vakte idelig Strid, sigtende, som de gjorde, til at hindre den og tilintetgøre den.

De danske Folks Indgreb i Trafiken favoriseredes paa forskellige Maader af de Autoriteter og Myndigheder, som Feddene var underlagt, baade paa Fiskeriets og paa Handels Omraade. Det tillodes saaledes vore Fiskere at benytte Drivgarn til Fiskeriet; hvilket var forment de fremmede, og dette Redskab anvendtes særligt i Sundløbet, hvor Dragørfiskerne laa. Frederik d. 2. forbød endogsaa i sin Søret 1561 Skibene at passere Sundet om Natten medens Sildefiskeriet stod paa af Hensyn til «Driverne» eller «Vragerne», for at deres Garn ikke skulde lide Skade. Det tillodes Drivgarnsfartøjerne at salte Silden ombord og udføre den uden de hansiske Købmænds Mellekomst. Stæderne mente, at dette var stridende mod al Lov og Orden, ligesom Brugen af Drivgarn; men Tolderen paa Dragør gjorde gældende, at det ikke kunde forhindres uden at træde Kongens Ret for nær. Formodentlig lejedes disse Rettigheder af Kronen og gav saaledes Myndighederne en velkommen Anledning til at staa de fremmede i Vejen. Ogsaa ved Handelen fandtes Midler til at gøre dem Skade. Saaledes ved at hejse og nedfire Signalet til Sildehandelens Begyndelse og Afslutning før Tiden. Der klages ogsaa over, at de danske Købmænd overbød den Pris for Silden, som de hansiske havde akkorderet med Fiskerne om. Som Regel stod de fremmede temmelig magtesløse overfor den Slags Misbrug. Thi Tolderen og Øvrigheden fandt sjældent Anledning til at skride ind, naar Forurettelserne gjaldt de fremmede Konkurrenter til Landets Brød.

En lang Række *Strids- og Klagepunkter* vedrørende Dragørlejet hobede sig efterhaanden op, især efter at Odense-recessen af 1560 var vedtagen. Denne Reces, der iøvrigt undgaar helt at nævne Dragørlejet, giver kun ganske almindelige og i alt væsentligt indførte Regler for Hansetrafiken. Denne maatte kun drives paa de saakaldte frie Høstmarkeder og iøvrigt hvor udtrykkelige og gyldige Privilegier hjemlede Retten dertil. Men da Dragør, som vi senere se, ikke mere kunde henregnes til de frie Høstmarkeder og saaledes, hvad

Hansetrafikken angik, stod helt udenfor Lov og Ret, maatte Regeringen her have frie Hænder til at foreskrive og indføre de Regler, som den fandt passende.

Det var Stettin, der nu førte an i Klagernes Række. Denne Stad synes indrømmet Friheder, som Stralsund ikke havde, saaledes Fritagelse for Jordskyld og Styrterumafgift. 1562 fremkom Staden gennem den pommerske Hertug og ved de forenede Stæders Gesandt fra Lübeck med en stærk Klage over «tragek vnd beschwerunge», som var tilføjet dens Borgere i deres gamle Trafik og Rettigheder paa Malmø og Dragør. Medens de hidtil havde været fri for at betale Jordskyld, Styrterumafgift og Ølaccise af det Øl, som udskænkedes i dens Kompagni, var nu disse Afgifter blevne afkrævede. Endvidere var det blevet forment Stadens Fogder at foretage den aarlige Oplæsning af Môtebogen og at holde Justits paa deres Fed. Kongens Statholder havde givet Tolderen Ordre til, at kun han skulde oplæse og fastslaa Môtebogen, først paa Tysk og derefter paa Dansk. Tolderen havde endogsaa ladet sig forstaa med, at kun han vidste hvad der var gældende Ret; han handlede selvfølgelig i Overensstemmelse med sin Øvrighed. — Samtidig klagede Stralsund over, at der ogsaa af denne Stads Borgere var krævet Ølaccise af det Øl, som Stadens Borgere udtappede i deres Kompagni.

Forholdene blev ikke bedre i den følgende Tid. Under den 7-aarige Krig med Sverig (1563—70) synes Dragørlejet tildels ødelagt¹⁾. Stæderne drev vel Handel og Opkøb i Sundet, skønt de hvert Aar maatte søge Kongens Beskyttelse og Værn for deres Skibe, og vi finde under alle Omstændigheder Stettin og Stralsund i Besiddelse af deres Pladser paa Dragør igen efter Krigens Ophør. Det ses nemlig, at der allerede under Fredsforhandlingerne i Stettin 1570 fremførtes Klager fra denne Stads Borgere over Misligholdelse af deres vante Ret, navnlig med Hensyn til Terminen for Fiskeriets Ophør. Tolderen paa Dragør havde pludselig afskaaret Fiskeriet ved Mikkelsdag (29. Sept.) istedetfor Dionysi Dag (9.

¹⁾ Händelmann: Die letzte Zeiten Hans. Uebermacht im Norden.

Okt.) og uden videre kastet Købmændenes Varer ud af deres Boder, da de protesterede. Og mod de Folk, der gjorde Modstand, brugte man Spyd og forfulgte dem; nogle maatte flygte ud i Vandet. Det forbødes Fragtmændene, at tilføre Købmændene deres Varer, eller føre dem ombord i deres Skibe¹⁾. Paa en Kongres i Kjøbenhavn næste Aar søgte Stadens Gesandt at faa Fiskeritiden forlænget igen til Dionysi Dag, men uden Held. Tvertimod klagedes der fra vor Side over, at Jurisdiktionsretten var bleven tilsidesat paa Dragør, idet to af Stettins Borgere, som havde været i Slagsmaal med hinanden, var bleven dømt af Stadens Oldermænd og den skyldige havde maattet betale en Bøde paa 12 Thlr. og en Td. lüneburger Salt uden at Kongens Tolder var bleven forelagt Sagen til Afgørelse²⁾.

Saaledes henstod der stadig en Række Stridspunkter, som dels ingen Afgørelse havde fundet ved Odenserecessen, dels var opstaaet senere. Det besluttedes derfor, at afholde en Sendedag eller Kongres i Skanderborg i September 1571 for at alle Divergenser her kunde forelægges Kongen og Rigsraadet. Fra Stettin fremkom, vistnok tillige paa Stralsunds Vegne, i et saakaldt «Abschied» en Mængde Tvistepunkter «jn schonischen gebrechen», vedrørende baade Falsterbo, Malmø og Dragør. Selve Stettins Borgmester, Greigerenn Bruckman og Raadmand Peder Framholtz var Stadens Afsendinge. Besværingerne, der gjaldt baade økonomiske og retslige Spørgsmaal, berørte saa at sige alle de Punkter, som Stædernes Privilegier indeholdt, eller de sørgelige Rester af svunden Herlighed.

Først erindredes om den Frihed for Læsteafgiften, som Stæderne havde i Sundet og som ellers opkrævedes med en Rosenobel af hvert Skib. Angaaende Ølaccisen, der nu ellers var 8 Skill. pr. Td., lød Stadens Privilegier paa, at der skulde svares 4 Skill. pr. Læst (12 Tdr.). Men da Privilegierne lød «paa Skaane» og ikke nævnte Dragør, var Myndighederne i Tvivl om, at Privilegierne ogsaa gjaldt her.

¹⁾ Balt. Stud. XXXVII. 161—62.

²⁾ Balt. Stud. XXXVII. 151.

Man haabede dog, at den gamle Afgift paa 4 Skill. pr. Læst, indtil nærmere Oplysning om Privilegiet tilvejebragtes, maatte gælde for det Øl, der indførtes til Dragør til eget Brug i Kompagniet. Om Fisketiden, 3: Tiden for Fiskeriets Ophør, fortolkedes Odenserecessen saaledes, at Fiskeritrafiken paa Dragør skulde sluttes til Mikkelsdag (29. Sept.); men Kongen havde gerne indrømmet ni Respitdage, indtil Dionysi Dag (9. Okt.). Nu vilde Myndighederne afskære denne Respit, hvad man da i Guds Navn maatte finde sig i. Ogsaa Fisketidens Begyndelse, der oprindelig var Jacobi Dag (25. Juli), rykkedes nu frem til Marie Himmelfartsdag (15. Aug.); men dette havde mindre Betydning, da Fiskeriet sjældent indtraadte før. Jurisdiktionsretten paa Dragør maatte man finde sig i at afstaa, da dette Leje — efter den Fortolkning, som Odenserecessen gaves — ikke mere regnedes til de saakaldte Høstmarkeder, men maatte høre under Kjøbenhavn. Derefter klagedes der over Handelstiden om Morgenens, den «verfrugliche geschwindigkeit», hvormed Signalkurven hejstes og firedes ned, hvilket skadede de fremmede Købmænd og favoriserede de danske. Tilbørlig Forordning udbades om dette Punkt. Udskæring og Forhandling af Klæde i Alenvis var af Tolderen paa Dragør bleven forbudt, fordi Kongens Told derved forkortedes. Staden resignerede da ogsaa paa dette Punkt og gik ind paa kun at sælge hele og halve Stykker mod Erlæggelse af den Told, som dens Privilegier foreskrev og indtil Kongen anderledes forordnede. Endelig anmodede Stadens Udsendinge om, at Kongen vilde billige den mellem Tolderen og de hansiske Købmænd paa Dragør ved Môtebogen trufne mindelige Overenskomst om Erlæggelse af Prampenge og Vognhyre. Og til Slut udtales Ønsket om at de fremmede «Gewerbsleute» i alle Forhold maatte enes med Kongens Undersaatter paa en endrægtig og venlig Maade under deres Gerning, samt Haabet om, at Stadens Købmænd til Befordring af deres redelige Næring uhindret maatte benytte de ved Odenserecessen og af denne Forsamling givne Friheder osv.¹⁾;

¹⁾ Bilag XXXXIV.

Hvilke Afgørelser Skanderborgmødet saa end førte til, blev Klager over Forurettelser, særlig paa Dragør, ved at lyde. Ølaccisen krævedes med en «ublu» Afgift paa 2 Thlr. pr. Læst. Stettin ansøgte Regeringen om, at maatte indføre til Dragør 3 Læster til eget Brug cisebrit, imod at der skænkedes 1 Td. til Tolderen; men det ses ikke om Indrømmelsen blev given. Fremdeles klages der over stærk Stigning i Pram- og Vognhyren, samt Arbejdslønnen til de paa Feddene benyttede Folk.

At Stridspunkterne stadig gjorde sig gældende paa Dragørlejet, skyldtes selvfølgelig for en væsentlig Del kjøbenhavnske Interesser. Dertil kom det gamle uheldige Forhold, at dette Leje fra gammel Tid af Stæderne regnedes under Skaane og, som de mente, var indbefattet i deres Skaaneprivilegier, medens Regeringen netop havde Interesser i at holde det udenfor. Det udtaltes endelig under Raadsforhandlinger i Stettin 1599, at man resigneret maatte bøje sig for den Kendsgærning, at man ikke havde sine Privilegier for Dragør i Orden. Naar Stadens Borgere saaledes ikke ved Odenserecessen var indrømmet den samme Lettelse i Ølaccisen paa Dragør som paa Skaane, maatte man finde sig i, at svare den Told der forlangtes og helst undlade at røre ved det Saar, der stod aabent fra gammel Tid¹⁾.

Stettins og Stralsunds Efterhøst paa Dragør var neppe, i al Fald paa den senere Tid, hverken indbringende eller let, nedslaaet, som den var, paa alle Felter. Regeringens Tjenere viste en stadig og ivrig Omsorg for at bringe Kronens Part ind deraf. Ogsaa Sildetolden, som mærkeligt nok ikke før er nævnt, forhøjedes. 1573 klages der over at den var stegen fra 3 til 10 Hvid pr. Læst, neppe en urimelig, men dog en fordoblet Afgift. Og baade halve, kvart og ottendedels Tønder regnedes for hele. At der ogsaa laa en personlig Interesse i Tolderens Omsorg for at bringe Kronens Indtægter tilvejs, forklarer den noget; hans Lønning bestod i en vis Del deraf. Paa forskellige andre Maader vidste han at skabe sig økonomisk Fordel ved at gribe hindrende ind i Trafiken.

¹⁾ Balt. Stud. XXXVII. 110—111.

Saaledes var Fiskeriets Ophør til Mikkelsdag en betydelig Fordel for Tolderen, idet han saa efter den Tid havde Lov til at lade fiske for egen Regning og da kunde opnaa ret høje Priser for Silden. Det ses af en Beretning fra 1570, at tre stettinske Købmænd, der havde købt Sild Dagen efter Mikkelsdag tiltaltes for ulovlig Handel. Hvor nødvendigt det var at staa sig godt med Tolderen fremgaar af, at Stettin paa den senere Tid brugte den Skik aarligt at forære Tolderne paa Stadens tre Fed (Falsterbo, Malmø og Dragør) Gaver, f. Ex. til Deling 4 Tdr. Øl, Mel eller Tvebakker, ledsaget af Lykønskninger.

Stralsund der dog ikke synes at have benyttet sit Fed paa Dragør særlig stærkt i den senere Del af det 16. Aarh. til den almindelige Trafik, havde vistnok for det meste Leverancen af Øl til de danske Købmænd og Folk paa Lejet. Derpaa tyder den Omstændighed, at Staden længe efter Hanse- trafikens Afslutning paa Dragør indførte meget Øl (Sundestøl) baade til Kjøbenhavn og til Amager. At Feddet henlaa temmelig ubenyttet se vi deraf at Kjøbenhavns Borgere i For- sommeren 1589 havde taget det i Besiddelse og gjort Brug af baade de bebyggede og ubebyggede Pladser; det var omgivet med Pæle, mærkede med en Ørn. Først i Sommeren 1590 se vi Stadens Raad klage for Regeringen over, at dens urgamle Rettigheder saaledes paa det groveste var krænkede og dens Borgere trængt ud af deres Fed, som man haabede uden Regeringens Vidende og Vilje. Raadet anmodede om, at Borgerne maatte faa deres Rettigheder tilbage, skønt man ikke havde kunnet erholde nogen Konfirmation derpaa. I August s. A. gav Regeringen Befaling til Borgmester og Raad i Kjøbenhavn om at lade Klagen undersøge¹⁾. Hvorvidt Staden nogensinde fik Feddet tilbage derom haves ingen Efterretning; men det maa anses for tvivlsomt, at den har udfoldet nogen fast Trafik paa Dragør efter den Tid.

Stettin vedligeholdt derimod Forbindelsen endnu en Del Aar, ligesom Staden bevarede sin Trafik paa Skaane. Det ses, at der saa sent som 1592 affattedes en Vedtægt «Der

¹⁾ Bilag XXXV. Kbh. Dipl. IV. 695.

Schonenfahrer Beliebung und Rolle», som gjaldt baade for Falsterbo, Malmø og Dragør. Paa den Tid underholdt Stettin endnu en Prædikant paa Falsterbo; enhver Skaanefarer skulde yde et Gebyr til ham. Der fandtes ogsaa her en Begravelsesplads, købt af Brødrene af det stettinske Skaanefarerkompagni og et Kapel, som de i Tilfælde af Sygdom og Svaghed skulde betænke med milde Gaver¹⁾. Hertil førtes og jordedes sandsynligvis ogsaa de Døde fra Dragør.

Trafikens Afslutning nærmede sig med Christian d. 4.s Regeringstiltrædelse. Endnu se vi dog Staden Ancklam 1590 meget indtrængende, baade gennem den pommerske Hertug og gennem det mechlenborgske Fyrstehus, søgte at generholde sine Borgeres «urgamle» Rettigheder paa Skaane og Dragør²⁾. Forsøget viste sig ligesaa frugtesløst som de mange tidligere. Selv Stettin søgte strax efter Kroningen om en Fornyelse af sine Rettigheder; men, skønt Stadens Raad havde været saa forsigtig i Forvejen at sende betydelige Gaver til Kroningsfesten: et Guldbæger til 1900 Fl. og et Par Rideheste med kostbart guldbroderet og sølvbeslaet Ridetøj, saa nyttede det intet. I Ansøgningen bemærkedes, at der m. H. t. Rettigheden paa Dragør vel ikke fandtes nogen udtrykkelig Navngivelse af dette Leje i den ved Odense-recessen meddelte Stadfæstelse og man havde forgæves søgt at finde saadanne Breve, som kunde bevise Stadens Rettigheder her; saa snart saadanne fandtes, skulde de blive eftersendte. Nogen Konfirmation erholdtes som sagt ikke; men Staden fortsatte uhindret sin Trafik. Først efter mange Aars Forløb, mange skriftlige og personlige Henvendelser, opnaaedes 1606 et reserveret Tilsagn om Beskyttelse under Trafikens Udøvelse. Kongen betonedes deri, at den Frihed, han indrømmede Stadens Borgere, ikke maatte betragtes som en vedvarende Ret, men som en Naadebevisning, der til enhver Tid kunde ophæves. Det var ikke hans Agt at forbyde Hansesæderne eller andre at drive Handel i hans Riger, men han fordrerede, at de underkastede sig Landets Love og Forordninger.

¹⁾ Balt. Stud. XXXVII. 283—88.

²⁾ Bilag XXXVII.

Dragørlejet havde altsaa endnu i det 17de Aarh.s første Fjerdedel en ringe Betydning som Hanseplads, alene for Stettin. Det ses, at Staden 1599 nylig havde istandsat sit anselige Kompagnihus her og ført Boder hertil fra Falsterbo. Paa Falsterbo fandtes vel nu dens Hovedfed, men det gamle Dragørfarerkompagni, som var det ældste og rigeste af dens tre Skaanefarerkompagnier, bestod fremdeles; det gik senere over i Stadens Skipperlav. En Liste over dets Oldermænd eller Underfogder paa Dragør ses Bilag L.

Trafiken havde dog ikke mere nogen synderlig Tilløkkelse for Stæderne. Silden, der i 1590^{erne} indfandt sig i ret rigelig Mængde, gav atter et ringe Udbytte; og med den som den vigtigste Handelsvare stod og faldt hele Trafiken. Endnu synes Ølindførselen at spille nogen Rolle, ligesom Hollænderne paa Amager udførte en Del Heste efter kongelig Tilladelse¹⁾. Toldafgifterne var atter bleven betydeligt forhøjede; af Silden svarede 12 Skill. pr. Td. og Ølaccisen var 9 Rdlr. pr. Læst, saaledes som Toldrullen forordnede. Læstepenge, Tøndepenge osv. skulde svares af hvert Skib efter almindelig Taxt. Hanseprivilegiernes Tid var endelig forbi.

Med Et afbrødes, da Christianshavn var anlagt som Stæplads, al Hansetrafik paa Dragør. Ved en Forordning frabødes 1622 al Handel paa Landet af fremmede Købmænd og Kræmmere og i Byerne af alle, som ikke havde Borgerret²⁾. Og da de stettinske Købmænd 1623 vilde opstille deres Boder paa Dragør, som sædvanlig, nedlagde Tolderen bestemt Forbud derimod. Stettinernes Oldermænd, *Hans Mencke*, gjorde gældende, at han havde Ret til at aabne Kompagniets Udsalg af Brød og Udsækning af Øl til Stadens Folk; men da han intet særligt Privilegium kunde fremvise forelagdes Sagen formodentlig Kongen. Næste Aar førte Kompagniet alligevel 1/2 Læst Øl til Dragør til Udsækning «da Sædvaneretten ikke brødes derved» og Oldermænden medbragte

¹⁾ Kbhvns Toldregnskaber viser, at der 1615/16 indførtes til Kbhvn ca. 2000 Læster Øl. Og 1623/24, da Tolden paa Dragør findes indført her, se vi, at der udførtes 700 Tdr. Sild og 3 à 400 Heste fra Amager.

²⁾ Nyerup: Danmark i ældre og nyere Tid I. 409.

en Skrivelse fra Hertugen af Pommern til Kongen, der dog ikke lod sig bevæge deraf, men befalede Oldermændene noteret af «betænkelige Aarsager».

Dermed var den hanseatiske Efterhøst paa Dragør endelig forbi, dette Hanseleje, der havde bestaaet i 3—400 Aar, forsvinder ganske og der fremtræder en fastboende Fiskeribefolkning. Da Sildefiskeriet 1665 atter havde tiltaget stærkt, søgte det stettinske Skaanefarerkompagni, som stadig bestod, endnu en Gang om, at faa sit Fed paa Dragør tilbage; men der blev svaret, at Kongen selv vilde gøre Brug deraf. 1669 blev det skænket til Kromanden paa Dragør, Svend Hansen Gyngge, der vistnok tidligere havde været i Kronens Tjeneste som Bødker.

Toldstedet paa Dragør, som hidtil havde været underlagt Kjøbenhavns Len, var allerede fra omkring 1600 blevet underlagt Kjøbenhavns Toldsted og Schouten i Hollænderbyen havde Opsigt med og oppebar Tolden, der ikke var ganske ringe; alene for Udførsel af Heste indkasseredes indtil 3—400 Rdlr. aarlig. Ogsaa Ølindførselen til Amager gav endnu en Del Indtægter. Det ses endogsaa, at der 1626 blev indsmuglet Øl fra Stralsund til Dragør af en Mand fra Hollænderbyen, som maatte betale 2 Kurantdlr. i Bøde.

Som Toldere paa Dragør finde vi nævnt i det 16. Aarh.: 1524 og 1535 Jønns Martessen, 1552 Peder Andersen, 1561 Oluf Hanszen.

BILAG

BREVE OG AKTSTYKKER VEDRØRENDE AMAGERS HISTORIE

I. DEL

I.

1085. 21. Maj. *Knud den hellige* skænker til Kirken i Lund bl. a. 5 Bol i *Sundbyvester* (in insula Amacum, Sundby occidentali).

Tr. S. R. D. III. 425—27.

II.

1135. 6. Jan. *Erik Emun* skænker til Kirken i Lund bl. a. 2 Bol i *Tømmerup* og samtlige Bol i *Taarnby* (insula Amacum in villa Tummethorp duo mansi, Thornby mansus).

Tr. Dipl. Svec. I. Nr. 33.

III.

1135 (udat.). *Erik Emun* skænker til Kirken i Roskilde bl. a. 2 frie eller øde Bol paa *Amager* (duos nihilo minus mansis in Amaca), hvis Indtægt skal tilfalde Klostret i Ringsted.

Tr. Thorkelius Dipl. I. 4.

IV.

1186. 21. Okt. *Pave Urban III* giver Stadfæstelse paa Erkebisp Absalons Gave til Roskilde Bispestol bl. a. af *Burgby* paa Amager.

Tr. Kbh. Dipl. I. 1.

V.

1230. 1. Aug. *Valdemar Sejf* skænker Biskop Niels i Roskilde Øen *Saltholmen*.

Tr. Kbh. Dipl. I. 6.

VI.

1280. Dagen e. St. Mathiæ Dag. *Biskop Stig* i Roskilde giver Kjøbenhavns Borgere Ret til at bryde Kalksten paa *Saltholmen* uden Told eller anden Betaling

Fr. Kbh. Dipl. I. 29.

VII.

1342. 10. Aug. (Kalundborg.) Waldemar IV. skænker *Stralsunds* Borgere ved Stadfæstelse af deres Rettigheder i Danmark (1340, 20 Maj) en lavere Jurisdiktionsret paa *Skånør* og *Dragør*.

Waldemarus Dei gracia Danorum Slavorumqve rex et dux Estonie omnibus presens scriptum cernentibus salutem in Domino sempiternam.

(1) Noverint universi tam posteri quam presentes, quod nos exhibitores presencium nobiles viros et honestos omnes et singulos cives in civitate Sundis constitutos una cum bonis suis sub nostra pace et protectione suscipimus specialiter defendendos demittentes illis omnia jura et libertates, quas a progenitoribus nostris regibus Dacie liberius dinoscuntur habuisse, super addentes illis gratiam specialem, quod in *Skånør* vel *Drakoørn* proprium habeant advocatum omnes causas videlicet verba (verbera), vulnera, ictus, percussiones et contentiones universas causis illis dumtaxet exceptis, pro quibus si quis ad collum vel ad manum convictus fuerit, que ad jus specialiter nostrum spectant, coram se totaliter terminando.

(2) Thelonium, prout ab antiquo est consuetum, videlicet oram d(e)nariorum (danariorum), Skaniensium de qualibet scuta piscatoria et *duos solidos* ejusdem monete de qualibet lesta exsolvere teneantur.

(3) In propriis residen(c)iis scilicet in suis *vittis linum*, *pulchrum panum scindere* et *vendere cum ulnis*, ac *alia mercimonia* ibidem vendendi et exercendi liberam habeant facultatem.

(4) Ceterum si que naves civibus memoratis attinentes in nostro dominio, quod Deus avertat, destruentur sive periclitentur, omibus bonis suis et navibus ab impetitione quorum-

cumque uti debeant et gaudere pro usibus suis libere disponendis, quamdiu per se ipsos vel cum adiutoribus suis laborare valeant pro eisdem, inhibentes sub optentu gratie nostre firmiter et districte, ne quis advocatorum nostrorum, eorundem officialium seu quisquam alius, cujus cumque conditionis aut status existat, ipsos contra hujusmodi gratiam specialem a nobis indultam aliquoaliter audeat molestare.

In cujus rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus apponendum. Datum ante castrum Kalnoeborgh, anno Domini 1342, die beati Laurentii martiris, presentibus dominis Frederico de Lochen nostro mar(s)calco et Ottone de Schenchendorb militibus fidelibus nostris predilectis ac aliis pluribus fide dignis.

Tr. Hans. Urkundenb. II. 307—08.

VIII.

1342. 15. Aug. (*Kalundborg*). Waldemar IV tilstoder Staden *Kampen* den samme Ret, som den havde i hans Forgængers Tid, samt en lignende Jurisdiktionsret i *Kjøbenhavn*, *Dragør* og *Revshale*, som den har paa Skaane.

Tr. i Kbh. Dipl. I. 80.

IX.

1346. 10. Oktb. (*Roskilde*). Waldemar IV anviser Borgerne af *Zytpfen* et Fed paa *Amager* i Lighed med det, som de har paa Skaane.

Omnibus presens scriptum cernentibus Waldemarus Dei gracia Danorum Sclavorumque rex et dux Estonie salutem in Domino sempiternam. Tenore precencium constare volumus universis, quod viris discretis burgensibus de Suthfene spacium quoddam terre, quod vulgariter dicitur vitthe, in insula nostra *Amåke* assignavimus sub propriis distinctionibus, crusibus sive palis cum omnibus juribus, privilegiis et legibus, secut in Skanør a nostris progenitoribus consimile terre spacium retroactis temporibus habuerunt, inhibentes districte omnibus officialibus et advocatis nostris, ne ipsos contra tenorem privilegiorum nostrorum inpedire quoquo modo presumant, prout indignacionem nostram et ulcionem regiam voluerint evitare.

In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus apponendum. Datum Roskildis, anno Domini 1346, die beatorum Gereonis et Cassii martirum.

Tr. Hans, Urkundenb. III. 47.

X.

1419. 4. Juni. . . . (Navnet ulæseligt) skænker sin Bod paa *Dragør*, paa *Skalkenæs*, ligeoverfor Peder Susts Bod, kaldet Hjørnebod, med Tilliggende til Vor Frue Kirke, hvor han havde udvalgt sit Lejested.

Tr. paa Latin i S. R. D. VIII. 543.

XI.

1425. 13. Decbr. *Verner Byttow* pantsætter to Boder paa *Dragør* til Jens Andersen Langebonde, Bymand i Kjøbenhavn, for 5 lødige Mark Sølv, 5 Skill. grot i hver lød-Mark, 9 Skill. lybsk i hver Skill. grot, saadanne Peninge som «j Lubike oc j Wismer æræ geuæ oc gænge». Boderne ligge ved Siden af den Strandbod, hvori han selv bor om Høsten.

Tr. Kbh. Dipl. I. 155—56.

XII.

1436. 7. Septb. *Erik af Pommern* giver Privilegium til Klostret og Staden *Stargard* samt *Treptow* paa et Fed paa *Dragør*.

Wy Eryke vonn godes gnadenn tho Dennemarckenn Sweden, Norwegenn der Wende vnnnd Gotthen Konningk vnnnd hertoge tho Pomern don wittlick vnd bekennen vor als-wemhe de thasteite vnnnd thokamen werden in vnnnd myt dessen vnsen apenen breue dat wy vnsen leuen borgern vnd vndersaten vnnnd vnsen kopstedern tho Pomern also Stargarde vnnnd Treptowe hebben ann vns wernen latenn vnd vns gebedenn vmb eyne vitte s en thogunnende vppe vnser vyscherie tho Drakor by der prutzchenn vitte to den lemkulen wart vnd dat de brodere vonn Sunte Augustins ordhe tho Stargarde mogen bwenn dar eyne capelle vp der-szuluen vitte dat hebbe wy en thugundth vnd tolaten na vnsere sthede radt de nw by vns wern & vnmehr eres trwes

dinstes willen, also se vns vnnnd vnser riken hir thogedann hebben vnnnd wy vnd vnse nakomelinge konninge vnnnd denn riken thom intokamende tidenn vns vorseen datt se trwlikenn doen vnnnd bowysen scholenn. Ock gunne wi en thohebbende vnd zubrukende szodann priuilegia vnd vrihedhe vp vnse vorbenomede vischerie vnd haruest markett also de von Lubeke vnnnd dhe andern hense stede darszalues hebben vnd genetenn. Doch zu szodane mate dat se vns vnd vnse nakomeligen konningen don daruon szodane rente vnnnd rechticheit also andere stедderne lude vppe ther szaluen vischerie dar von geuen, vnnnd don von erer vitthe vnd bodestedenn. Ock likerwisz vmb tollenn vnnnd andere rechticheit, darumme vorbidhe wy allhe man vnnnd tho szunderen vnseren vogede vnnnd amptlude en hir ane thohindrende. In sulker mate also vorgeroret is by vnser konnekliken hulde vnd gnade.

Datum in castro nostro Calmarn osv.

Afskr. Rigsark.: Reg. 22, Pommern Pk. 2.

XII a.

1437. 1. Maj. *Lasse Povelsen Remesnider* skøder til Henrik Herne et Bodested i Hollænderstræde paa *Dragør* for 15 rhinske Gylden.

Tr. Kbh. Dipl. II. 65.

XIII.

1443. 15. Juni. Raadmand i Kjøbenhavn *Per Sweye* skænker sin Rettighed i en Klædebod paa *Dragør* til Clare Kloster i Roskilde.

Tr. Kbh. Dipl. IV. 38.

XIV.

1443. 3. Juli. *Christoffer af Bayern* giver Privilegium til Kødmanagerne i Kjøbenhavn paa 25 Kødmanagerboder paa *Dragør*, hvor de har Eneret til at sælge flaaet Kød om Høsten.

Tr. Kbh. Dipl. I. 163.

XV.

1449. 28. Aug. *Oluf Daa*, udvalgt Biskop i Roskilde giver Kjøbenhavns Kapitel Tilladelse til at have et flytteligt Alter paa Markederne paa *Dragør*.

Tr. paa Latin i Kbh. Dipl. IV. 42.

XVI.

1455. 6. Maj. *Andres Koch* overdrager til *Skelm Perssøn* sine Boder paa *Dragør*.

Allæ men thete bref see eller høræ lesses helser jek Andres Koch evenneligh meth vor Herre & kungør oc kennes jek mek met thette mit opne breff at jek aff berad hugh oc god vilæ hauer solt velboren sven Skelm Perssøn minæ boder paa *Dragør* ligend vid Skjolden alder synen vid tolbodestrædit som æræ siv alnæ i bredden fra syner oc till nöör oc siv oc tivæ fagnæ fra gaden och neder till stranden med hws oc jord bygd oc vbygd som the nv æræ till evendeligh eyæ, oc kener jek mek at hauæ opbaret fult verd aff forⁿ Skelm Perssøn effte minæ fulkomeligæ nøgæ thij tiilbiuder jek mek oc minæ arffuingæ at frij oc hemlæ han^m oc hans arffuingæ forⁿ bodæstædæ for hver mantz hensigelsæ till evinneligh eyæ etc.

5 Segl hænge under.

Rigsark.: Top. Saml. Pergament 71. Sokkel. Herred No. 40.

XVII.

1456. 15. Marts. (Warnemünde). Skødebrev paa et Vrag, som er fundet i Øresund — paa Kastrup Knæ — og solgt til Ridder *Egert Frillen* for 40 Mark.

Wy *Otte Nielsson* Ritter unde Amptman mines gnedigen heren Koningh Christierns to Dennemarcken vppe Kalffø, Tetze Ertzediaken to Roschilde vnde dessulven mines gnedigen heren Kentzeler, vnde Werner Petterson, Bekennen vnde betugen openbare mit desseme vnseren openen breue vor alsvene, dat Hans Dene vnde Clawes Stoltreuoet in unser eigenwardicheit deme Erborne gestrengen Ritter Heren Egerd Frillen eyn Schip also in deme Oersunde vpp *Kastorpp Kne* vor en wrak gevunden wart, vor vertich mark densches geldes vorkofft hebben na vthwisinge enes openen breues dar vp vorsegelt. Dar meðe se sik vullenkomen hebben nogen laten. Des to groterer technisse osv.

Bagpaa Skibets Navn: *Lilien*. Afskr. i Langebeks Dipl. 30.

XVII a.

1456. *Christian I* giver Peder Unger «wor scriffuer oc thiener» Frihed for Jordskyld, Fenstergeld og Tappepenge, samt andre kongelige Tynger af hans Boder paa *Dragør*. 1463 skænkedes de til Nikolaj Kirke.

Tr. Danske Mag. I. 206. 207.

XVIII.

c. 1470 (udat.). *Môte vedrørende Stettinernes Forhold paa Dragørlejet.*

Me schal hir de moth don van unses leven herren Gades wegen unde van siner benedigeden moder wegen unde van alle Gades hilligen wegen und van unses gnedigen herren koenungk Christernen wegen und van unser gnedigen frowen koniginne Dorothien wegen und van des rikes rades wegen und van der gemeinen hensestede wegen. Alle degennen, de dit holden willen, de holden up.

Dat is de moth und eyndracht des gemeinen copmanns van Stettin und der gemeinen hensestede; de schalmen alle jar verkundigen.

1. Thom ersten schalme nenen bandstaken dregen noch andere wapene by drenn Marck Schons.

2. Vorthmehr so schal nein vischer wapene voeren in de see mer wen ein spundtbil unde einen nevinger unde ein spickerbare und einen hamer unde ock nene peke butenn deme staken lenger den eine handebreit, by sines sulvest live unde gude.

3. Vorthmehr schal nein vischer flögele voeren in de sehe unde nein vischer schal drageboeddeme setten wen twelff vademe by live unde gude.

4. Vorthmehr so schal nein vischer in de sehe vahren, he hebbe ein teicken; und hefft he neine egene bode, so mach einen loffwerdigen man tho börgen setten. (§ 10).

5. Vorthmehr schal nein vischer in de sehe varen tho vischende, he hebbe denne sine vullen garne; were idt sake dat jemandt det dede, dat schal stan tho dem vagede unde tho den olderluden, wo se dat richten willen.

6. Vorthmehr were idt dat jemand ein garne effte ein ancker funde, de schal dat bringen up des vagedes velt unde deme schalme arbeydes lon geven.

7. Vorthmehr so schal nein vorkoper riden in den strandt den heringk thovoerne tho kopende by twen lodigen marcken, de eine schal de vaget hebben und de andern de olderlude.

8. Vorthmehr schal nemandt den andern voerkop don by demsulven vorgeschreven broeke.

9. Vorthmehr so schal ock nemandt in de see riden buten dat crutze heringk tho koepende by twen loedigen marcken, de helfft dem vagede und de ander helffte den olderluden.

10. Vorthmehr schal nemandt in den strandt riden, ehr de korff uppe is, by twen loedige marcken, dem vagede de helffte unde den olderluden de helffte.

11. Vorthmehr schal nemandt beringk solten in den groten schepen by tein loedige märcke.

12. Vorthmehr so schoelen nene Engelschen heringk solten noch nemand mit ehreme gelde by verlust des gudes.

13. Vorthmehr were id sake, dat dar jemandt geruchte makede, dat schal de vaget richten und de olderlude ann sin hoegeste und wat darby wanet edder dat geruchte horet und sturet dat nicht, de schal na dem male nicht so lofwerdich wesen, alse he thovoerne was.

14. Vorthmehr were id sake, dat jemand angegrepen wurde edder dar gerichtet were vortiden, edder so dar jemand were, de dar up saken wolde und wolde dar jemande umme drouwen, wor men de uthfragen edder uthforschen kan, de schal me richten an ehre hoegeste.

15. Vorthmehr were idt sake, dat jennich geruchte geschege, dar schal nemand tho lopen tho groter vermehringe edder verirringe, men ein jewelick schal bliven up sinem velde edder up sines kopmans velde edder in siner schuten. Wurde dar jemand mede begrepen, de dar tholepe, den schal me antasten und richten daraver.

16. Vorthmehr schal me nenen lofwerdigen man in den staken warpen, de dar borgen mach setten.

17. Vorthmehr so scholen nene wagenkerles metzer dragen effte kulen, noch vor des kopmans velde holden wedder des kopmans wille, by twen loedigen marcken, halff den vagede unde halff den olderluden; ock scholen sie nene verbindinge maken.

18. Vorthmehr schalme ock nemande sinen budel nemen.

19. Vorthmehr schal nen wagenkerle edder munderck gudt van dem lande voren na der sonnen, by twen loedigen marcken, halff dem vagede und halff den olderluden; up mach men wol schepen und voren.

20. Vorthmehr were dar jennich wagenkerle, des sin wagen neen voder heringes voren konde edder mochte, de wagen schalme bernen.

21. Vorthmehr were dar jennich wagenkerle, de des kopmans gut umme wurpe unde dar nicht by en bleve und hulpe dat bergen, de schal dat gut betalen.

22. Vorthmehr so schal hir nein mekeler wesen by live und by gude.

23. Vorthmehr so mach kannefas ein jewelick verkopen.

24. Vorthmehr so schal hir ock nemand fleisch verkopen edder veyele hebben sonder de knakenhauwer; wurde dar jemand mede begrepen, de schal deme vagede geven twe lodige marck.

25. Vorthmehr wer dobbelen wil, de schal gan in dat handuth(?) und anders nirgends.

26. Vorthmehr schal ock nene schute manck den pramen liggen, und ock scholen nene schuten leichten sonder de pramkerles, by einer lodigen marck.

27. Vorthmehr so schal nene schute gevestet werden an de andere, averst ein jeder schal sulven sin ancker setten; ock scholen se nene wege tholeggen edder beslan.

28. Vorthmehr so schal nemand wunden verbinden, he schal idt deme vagede ersten seggen bi dren loedigen marcken.

29. Vorthmehr so schal nein vischer hering sollten vor S. Michaelis dage, de sulven in de see varth, mehr van eine halve last.

30. Vorthmehr schalme nenen grumkerles verdreth don by einer loedigen marck.

31. Vorthmehr so schal dar nemand buten den palen tho der seewart riden heringk tho koepende by twen loedigen marcken, und hedde he hering gekofft, den schal he nichtht beholden averst einn ander, de dar negest is bynnen den palen, de mach de heringk wol beholden. De helffte disse brokes schal hebben de vageth unde de ander helfft de olderlude.

32. Vorthmehr so scholen dar teyen karynen wesen unde scholen nicht tho hope dregen, me schal den heringk erst verkopen.

33. Vorthmehr so schal nein munderck heringk kopen in dem strande by sofs loedigen marcken, de helffte dem vagede und de andere helffte den olderluden. Also dicke he dat deit, so schal he verlesen heringk unde both tho des vagedes behoff. Men allene schutenjungen scholen de lude up unde in de schipe voren, und se scholen neinen herinck kopen by dem sulven broke. Unde ock schal nein munderick umme gelt voren, he hebbe denne ein teicken van dem vagede.

34. Vorthmehr so schal sick nein kopman mit munderken lathen an schuten setten effte droges votes heringk kopen; he schal riden edder waden, by teyen loedigen marcken, halff den vagede und halff den olderluden. Und ein jeder mach wol in sine eigene schute varen.

35. Vorthmehr schal men nemande leyden vor schulde, de to Draker gemaket is, effte de uppe Drakere gelovet is tho bethalende, idt si kort edder langk.

36. Vorthmehr so schal nemand botter verkopen an helen tunnen effte an halven, sonder men wege se denne, by verlust der botter unde des geldes.

37. Vorthmehr de vlotrep, garne unde symme scholen ehre lenge hebben.

38. Vorthmehr wen men de palen stoten schal, dar scholen de olderlude bi wesen.

39. Vorthmehr were dar jennich man, de den anderen

tho rechte broechte vor den vaget, den schal de vaget nicht vorlathen, de hovetman si denne darby jegenwerdich.

40. Vorthmehr were idt, dat hir jennich man sturve unde sine frunde jegenwardich weren; de mothen sick des godes underwinden und don dem vagede sin recht darvan, dat is drey Schonsche marck.

41. Vorthmehr so schal nen vischer sinen heringk veilen edder verkopen anders wan sinen rechten schiphern und sinen rechten Copmanne; were idt, dat wer anders dede, dat schal stan tho deme vagede unde tho den olderluden, wo se dath richten willen.

42. Vorthmehr so schal nen munderick in dat landt vahren und halen mehr als dre tunnen swar; were idt sake, dat he anders dede, dar schal de kopman sin guth nicht umme verbraken hebben.

43. Vorthmehr so schal nen Kopmann ligen by dem strande unde ock neine stortherum maken, he schal ligen up siner vitten; were id sake, dat he des nicht enhelde, so schal he verbraken hebben tein lodige marck, de helffte dem vagede, de helffte den olderluden.

44. Vorthmehr so des vagedes knecht wor gesandt edder gehalet wurde uppe den vitten edder uppe den strandt van des vagedes wegen edder von der koplude wegen edder van jemandes wegen, deme se rechtes behelpen scholden, were idt dat em jemandt verdreth dede, dat schal stan tho dem vagede und tho den olderluden, wo se dath richten willen.

45. Vorthmehr so schal nemand ligen uppe dissem lagher vor kopman, he hebbe denn olderlude, dar he an hovenen mach, by teinn marck, de helffte dem vagede und de helffte den olderluden.

46. Vorthmehr so schal nen schip lenger ligen in deme Sunde in der driff als eine nacht, by tein lodige marcken.

47. Vorthmehr so scholen hir neine treringe geleide hebben.

48. Vorthmehr de de wege vorbuweth hefft, de schal he upbreken thovorne in den strandt, by sinem broke; de

broke schal stan tho dem vagede unde tho den olderluden.
(Se § 27).

49. Vorthmehr so schal nein vorkoper grone vische veile hebben, dorsch effte ael, men de jennen de ene sulven vangen iffte sin gesinde, bi verlust des gudes.

50. Vorthmehr so schal nemand Rinschen win tappen anders den Lubesche mathe, dat quartir umme dre witten.

51. Vorthmehr dat goldt und pagament, also dat de gemenen vogede hir setten uppe Schone, also schal me dat nemen.

52. Vorthmehr so schal nemand anders heringk solten anders, wen vor beyden boddemen unde middeweges alleins, ahne ingestortet, ahne schalback unde ahne halen heringk; wurde jemandt begrepen, de id also nicht helde, de schal dat gudt verbraken hebben. Unde dat schal stan tho deme vagede unde tho den olderluden, wo se dath vordan richten willen.

53. Vorthmehr welck man sick bestediget to deme andern to vischende, he si sturman edder rodersman, he schal mit em vischen also lange, also he em ersten gelavet hefft; unde wurde jemand darmede begrepen, dat he des nicht dede, de schal nener borgen geneten. Unde dat schal tho deme vagede und tho den olderluden stan, wo se dat richten willen.

54. Vorthmehr so schal nen vischer upsiden vor S. Dinnies dage (9. Okt.), id si den sines schipheren wille; dede idt averst einer wedder des schipheren wille und de schipher dat clagede, dat schal stan tho deme vagede und tho den olderluden, wo se dath richten willen.

55. Vorthmehr welck vischer de upsiden wil, wen de vischerye gedan is, unde wil sine ballast werpen, de schal sine schute leggen an dath landt, also na also he vleten kan, und werpen dan de ballast uth. Wer dat so nicht holdt unde wurde daraver begrepen, dat schal stan tho deme vagede und tho den olderluden, wo se dath richten willen.

56. Vorthmehr wer dar wil wandt sniden, de schal den wantsnideren ersten don also vele also recht is, so ere gerechticheit uthwiset.

57. Vorthmehr wer wanth kofft unde wil dat hir gestreken hebben, des schal sich de kopman nicht wegern, de dat wanth verkofft. Unde dat halve laken schal hebben negenteyen ellen.

58. Vorthmehr wer dar verkofft Kirsey edder voderdock iffte linnwant by hunderdenn, by halven hunderden edder by quartiren, de schal dat striken laten.

XVIII a.

1473 (udat). Jon Pedersen og Hustru skænke for deres Sjæles Salighed Indtægten af en Bod i Nyenstræde paa *Dragør*, som Nickels Bager har havt i Leje og giver 2 lødige Mark af i aarlig Rente, til Sct. Antonii Alter i Nicolaj Kirke.

Tr. Kbh. Dipl. IV. 116.

XVIII b.

1473. 11. Septbr. Frits Paris, Væbner i Kongens Lyngby, skøder til Klavs Bruse i Kjøbenhavn en Bod sønden ved Køtmangergaden paa *Dragør*.

Tr. Kbh. Dipl. I. 207.

XVIII c.

1474. 28. Novbr. Peder Unger, Raadmand i Kjøbenhavn, og Hustru skøder til Brandani Alter i Nikolaj Kirke deres Bodesteder i Hollenderstræde ved Stranden paa *Dragør*.

Tr. Kbh. Dipl. IV. 117.

XVIII d.

1476. 8. Janr. Raadmand Nils Andersen i Kjøbenhavn skøder paa Peder Hansens Vegne til Borgmester Jeip Claussøn Rettigheden af 3 Boder paa *Dragør*.

Tr. Kbh. Dipl. I. 210.

XVIII e.

1481. 26. Juli. Karine, Klaus Bruses Enke, skænker til Frue Kirke for sin Husbondes og deres Arvingers Sjælemesse en Bod i Kødhangherstrædhet paa *Dragør*.

Tr. Kbh. Dipl. I. 218.

XIX.

1493. 1. Marts. *Clawes Pulsman* af Stralsund overdrager til *Clawes Bolten* sst. sine to Boder paa *Dragør*.

Ick Clawes Pulsman borger tome *Sunde* myt mynne eruen bokenne vnde betughe openbare vor alles weme in desseme breue dat ick rechte vnde reddelyken hebben vorkoft vnde vorlaten vorkope vnde vorlate to eneme ervygen steden vasten kosten kope yegenwardygen in kraft desser breues deme ersamen manne *Clawes Bolten* borgere tome *Sunde* vnde synen eruen myne twe boden vppe *Drakør* belegen vppe deme schylde an der wysmerchen strate nort wart van der bükercken myt alle eren to behoringen vor hundred marck sundis dede my to vuller moghe van em volle dancke vornoget vnde betalt synt vor der makynghes desseme breues so qwynt vnde so vryg alzo ick de suluen beyden erbenomeden boden myt eren to behoryngen gehat gebrucket vnde boseten hebbe vnde my vnde mynen eruen myt alle nychtesnich an den twen vorbenomeden boden tobeholdende vnde vorlate so *Clawes Bolten* vnde synen eruen to der hant vnde my vnde mynen eruen van der hant vnde en wyllen dar nymmermer in nenem tyden vpsaken. Dyt allent vorscreuen laue ick *Clawes Pulsman* myt mynen eruen *Clawes Bolten* vnde synen eruen in guden truwen vnde sekeren louen stede vnde vast wol to holdende sunder alle arch vnde argelyst. Des to groter vnde vaster vorwaringe hebbe ick *Clawes Pulsman* vor my vnde myne eruen myn ingesegel wytlyken gehenget vor dessen breff, den mede tor wytlycheyt vmme meynes bede wyllen alze mechtighe tughe vorsegelt hebben de ersammen manne alze her *Johan Bolkow* ratman tome *Sunde* vnde *Peter Jorden* en ersseten borger darsulues geuen vnde screuen na gadis bort 1400 vnde dre vnde negentych yar des vrygdages vor *Sunte Adryanns* dage des hylgen martelers.

Afskr. i Langebeks Dipl. 1492—97 efter Orig. i Nikolaj Kirkes Arkiv.

XX.

1496. 9. Marts. *Niels Audersen Guldsmid* skøder til *Sct. Margrethe* Alter i *Frue Kirke* tre Boder med et *Herberg* paa *Dragør*.

Anders Ipsen i Syndre Swndby oc tingfogit paa Amageland, Oluff Persson i Skelgaar, I. Ipsen i Tymbrop, Jep Falster i Sundbywestre og Aage Is i Catstrop osv. kundgjøre osv. paa *Amage landzting*: wor skicked erlig oc forsinlig mand Niels Andersen guldsmed, borger vdi Køpenhaffn med lowlig tijnglijd vdi hans frij velmagt med hans gode frij velge oc berad hw oc oc med hans kiere husfrwes raad oc samticke, med mwld oc tree skøte osv. the tree boder med thet herberre, som op til thagen bigt er vd til Stranden, med forscreffne boders bodestede, ligende paa Dragöör, sinden næst Anders Ipsens boder ther sammesteds osv.

Ther vppa beddis forscreffne Niels Guldsmed eth uwilligt stockewitne.

Tha melte fogeden these efterscreffne dandemen aft alle fyre tingstocke, som wore Hans Matzssen i Swndbyøstre, Jørgen Olssen *ibid.*, Niels Jonssen *ibid.*, Jørgen Michelssen *ibid.*, Michel Olssen i Catstrop, Laas Ipsen i Tymbrop, Peder Henningsen i Tornby, Jes Geldssen *ibid.*, Josep i Swndbyøstre, Nis Kempe i Tornby, Oluff Issen i Magleby oc Jep Laurissen *ibid.* . . .

Tr. i Kbh. Dipl. IV. 236.

Brevet er stadfæstet af Kong Hans 1496, 27. Juni. Se Rørdam: Kbhvns. Kirker og Klostre. Till. 120.

XXI.

1518. Register paa Amage landh.

Sundby vestre xx pund biug xxxj tønner haffuer, xxxvj høns ix geess, xv marck vj β iij ℥.

Sundby østre xxx pund biug xxix tønner haffuer, lvj høns xiiij geess.

Tissze two forscreffne byyer giffue tilhobe vij køør vj swyn v foer x lamb, xx marck ij β.

Tissze two for^a byyer regnit thirs affgiffit wdj penninge er suma iij^cxjx marck v ℥.

Tornby xvj pund biug x tønner haffuer, xxxvj høns x geess iij køør vj lamb iij swijn xx marck vij β.

Aff Tornby regnet altt wtj penninge er tilhobe summa lxxxx m. v β.

Castrop xvj pund biug xiiij tønner haffuer xxx hønss vij geess iij kør iij swijn iij foer vj lamb xx marck iij β.

Aff *Castrop* regnet allt wtj penninge er summa lxxxxjx marck j β.

Magleby litle xxxj pund biug xxv tønner haftuer, lvj hønss xiiij geess iij swijn iij kør iij foer viij lamb xxj marck ij β.

Aff *Magleby litle* regnet wtj penninge er summa ilx marck ij β ij alb.

Raagordt giffuer iij lode marck.

Widerop giffuer oc iij lode marck.

Magleby søndre xlij pund biug lvj tønner haffuer, lxxxiiij hønss xxj geess vij nødt ix swijn vij foer xiiij lamb liij marck vij β vj Δ.

All *Magleby søndre* regnet wtj penninge er summa iilxxjx marck ij β.

Temeroppe xxiiij pund biug xij tønner haftuer xl hønss x geess xxv marck iij β ij Δ.

Skelgordt iij pund biug ij tønner haffuer, viij hønss ij geess.

Tissze two forscrefne byer regnet wtj penninge tilhobe er summa j^cxlij marck v β ij Δ.

Wlderop vj pund biug iij tønner haffuer, xij hønss ij geess j kov j swijn j foer ij lamb vij marck vij β.

Allt aff *Wlderop* regnet wtj penninge er suma xxxvij vij β.

Summa paa allt forscrefne aff *Amage* landh er mlxxxj marck vij β ij Δ.

Ther forwden er *Lagorden*, som ingen wiiss rentthe pleger at gange aff, wden allt samen her till slottz, som ther wort berget.

Saltholmen oc ther forwden som giffuer vj marck ij β som pleiger at were regnet till *Amage*.

Tesligest *langicht wgedags gierning* oc andet som fogden weidt beskiedt paa.

Dragør toldh anno etc. mdxviiij løber *Dragør* toldh oc *Callebo* met bodeleye sagesaldt oc andet som ieg anamet ther wtj høst nest forgangen eftther myt regenskaffs lydelssze summa vj^clxv marck iij β ij alb. j Δ.

Lodt jegh saltte paa Dragøør wtj Konings Køp:

Item kiøpte jeg xij less oc viij woll fuld sild, wollen for iij alb. oc lxxv less vij wolle oc ij kast tom sild, wollen for i β. Summa i^el marck i Ɔ.

Ther jeg kunde icke fange sild nog wtj konings køp, tha kiøpte jeg siden oc betal den, som køpmend køpten wtj køpmandtz køp.

Kiøpte jeg lxx liss oc x woll sild, fuld oc thom tilsamen, somme wolle gaff jeg viij alb. fore oc for some vij alb. mijnder oc mere som kiøpmend kiøpten oc mijt reginskaff wd-wissze, summa lxxxxij marck viij β iij alb.

Finge gelnekonner, leggekonner, bøtker, wogenmend, arbeidzfolck met anden wngieltt, summa xxviij marck vj Ɔ.

Kom ther xv lester nyy tønner til, som wor nadige herres bøtker giorde paa *Wyngorden*, haffde jeg skullit køpt thenom, tha skulde jeg giffuit paa then tiid iij marck for huer list wilde the xv lister standit tilhobe lx marck.

Kom ther iij lister oc iij tønner oemersaltt till at saltte samme sildh met, haffde jeg skullet køpt same salt, tønner for iij marck, tha haffde thet løbet j^elij marck.

Thend tiid thenne forscrefne sild wor salttit wor thet tilhobe xv lester sild, the v lester wor fuld sild oc the x lester wor thom sild, oc thr kom xvj wolle oc ij kast wtj huer tønne, oc standir samme sild tilhobe summa wden saltt oc trææ ii^elxxj marck v alb. iij Ɔ.

Summa offuer altt med saltt oc tønner iij^elxxxiiij marck v alb. iij Ɔ.

Haffuer jegh soldt same xv lester sildh.

Item fick en køpmand *Staffen Kone* aff *Berlijn* iii¹/₂ lest fuld sild, lesten for lxxxiiij marck oc ¹/₂ lest tom sild for xxxvj marck, ther offuer fick hand ij tønner at forhøgen met, som hand gaff indthet fore, men hand gaff tess mere for then annen, er summa iij^elxxx marck.

Fick wnge *Hans Møller*, som boer wtj *Stetin* xvj tønner fuld sild, huer tønne for vj marck, oc j lest thom sild, tønner for v marck, summa i^elvj marck.

Sende jeg till *Dantsken* viij lester tom sild oc fick jeg for same sild foruden fracht oc wmgieltt ij^elxxxxij marck xvij β

prydske oc xij schott, regnet wtj danske penninge $1\frac{1}{2}$ marck prydske for $2\frac{1}{2}$ marck danske, er tilhobe summa iiij^olxxxvij marck vj β ij alb.

Solde jeg her wtj byen vj tønner, for ij tønner $6\frac{1}{2}$ marck oc for the andre iiij tønner huer tønne v marck, summa xxxij marck.

Summa paa forscrefne sild, som jeg haffuer sold samme sild fore er j^m vj marck vj β ij alb.

Szo haffuer mynd herris nade wondet paa forscrefne sildh for wden altt thet som jeg haffue wdlagt paa hans nadis wegne v^oxxiiij marck iiij β ij alb. 1 \mathcal{L} .

Oc forwden hues hans nade wynder fremdelis paa warene, som jeg kiøpt haffuer for samme penge, som jeg will met gudss hielp giøre hans nade rede oc regenscaff fore i fremtiiden.

Rigsark.: Forskj. Lensregnsk. eller Jordbøger fra Chr. d. 2.s og Fredr. d. 1.s Tid. Top. Saml. Papir. Amager.

Der er udeladt enkelte halve Tal i Summerne, uden at disse derved undergaa nogen væsentlig Forandring.

XXII.

1555. Mand. e. vincula petri. Staden *Stettin* besværer sig over Forulempelser fra de Befalingshavendes Side paa *Dragør* o. a. St. i Borgernes Sildesalteri og Handel, navnlig Kødudførselen.

Durchl. grosmachtigster khoningk gnedigster herre vermittelst vnser alwegen mit hogsten vleiss gantzwilliger dienste. Neben ewer Khon. mayst. wir demutiglich en zuerkennen, das wir vom vnnsern mitburgern jn gemein, sonderlich die sich dess hering saltzenns vnnnd handels of den vischlager zu Drakør vnnnd andern vischlegen jnn ewer k. m. reiche gebrauchenn, das sie wider altherkommen vnd vnser von Stettin habende gerechtikeit durch etliche derselbenn beuelhaben beschweret, vnnnd jn jrer befreiunge vervnuiget werdenn sollen, clagende herichtet, auch wegenn dess gentzlichenn vorrpatz der vleisch ausfüre vmb furschrift an ewer k. m. ersucht werdenn.

Weill wir vnns aberr jm wenigsten versehen müssen, dass ewer k. m. hochmildes angepornne khunigliche gutigst gennite sonderlich vber ewer k. m. vor zwei jarn zu Coppenhagen vnnd vornn jar zu Odennsche vnsern gesant gnedigste geschene vortrostunge jemand's der vnnserrn wider althergebrachtl. gebrauch oder befreiunge zubelestigenn, oder daran zuhindern. Ihr gemeint, oder noch sein wolten, sonndern denn kaufman von Stettin mit allengnaden durch dorseiben beuelhabere mehr zubeforden dann zuerhindern gnedigst gneigt, — wollen wir dennach hirmit ganntz hoher vleiss gebeten habenn, ewer kh. m. wolltenn bei derselbenn vnderthanen vnnd beuelhabern vf Draker vnnd an andern ortenn vf der vnnserrn demuttigg ersuchen, gnedigst jnnsehenn thun vnd befragen, die vnsern hinfure bei alten hergebrachten gebrauch vnd befreiunge zulassenn vnnd die vnnserrn darin nicht zuhinderrn, — vnnd ewer k. m. auch denn vnnserrn weiter gnedigst gestatenn, allein doch zu jren eigen notwendigen bedürff vnnd hausshaltunge gesaltzen vleisch auss zufüren, jnn gnedigster erwegninge.

Dass wir derselben reichs vnderthanenn jnn dem wess sie des alh. bedurfflich, vf jre begerrn, auch vngesehenn vnnd hindan gesetzt, welches oft denn vnsern auss zufüren verboten, gern nachgegeben vnd damit wilfartt, — wollenn solchs auch hinfurt vmb ewer k. m. vnnd deren vnderthanen, jnn demuttigenn hohen vleiss vndwillikeit zuerdienen, vnnd sampt denn vnnserrn dieselbe ewer k. m. dem almechtigen got zu langen lebenn vnnd jn glückseligen friedlichen regiment zuerhalten, mit ennigen gebete zubeuelen geflissen sein.

Datum Stettin montage nach vincula petri LV.

E. kh. mäyt. demuttigen altzeitgeflossenen
burgemeister vnd rathmanne
der stadt Altenn Stettin.

Orig. Rigsark.: Hansestæderne Pk. 24 b.

XXIII.

1556. 31. Juli. *Hertug Barnim* af Pommern ansøger Kongen af Danmark paa Staden *Treptows* Vegne om Fornyelse og Stadfæstelse paa Brugen af dens Fed paa *Dragør*.

Durchlauchtigster groszmachtiger kuning unszer freuntlich dinst vnnd was wir sonst liebe vnnd gutes vermügen seint ew. Kö. W. allezeit voran, hochgebornter furst freuntlicher lieber her. oheim vnd schwager, das durch ew. Kö. W. vnnd vorfarn ihr zur zeit könnige zu Denmarcken vnse er geliebte hern vnd freunde, hochstlicher vnnd milder gedachtung die ersamen vnser vnderthanen burgermeister rath vnnd gemeine kauffman vnser stadt *Treptow a. d. R.* mit den fischhering lagen oder vitte zu *Draker* in ew. kö. m. kuningreichen über menschen gedachtung bisz daher ausz kuniglicher freywilliger gasteliger miltigkeit, begnadet, begabet, im brauch alter befreihung desselben fischlagern, gnadiglichst erhalten gehandthabe vnnd gelossen, vnnd darüber auch sonderliche gnedigste vertrøstung von e. k. w. obgedachte begnadung, durch schriftlich vrkund gnadigst zubestattigen vnnd zu confirmiren, empfangen, wir dan vorgemelte unserer vnderthanen in beiligender supplication schrift an vnse gelangen lass.; thun wir obgedachter gnadigster entzeigung kuniglicher mildigkeit, handthabung vnnd conseruation derselben, kegen den unsern e. k. w. vnnd der loblichen cron Danmarck, dienstlich, freuntlich vnnd gunstiglich bedancken, mügen auch es vnderthanig such der vnseren zu Trepto nit vnderlassen nach dem sie in alle wege sich gantz treulich vnnd gehorsamblich zu allen vnsern wolgefallen is zuer zeit verhalten ew. kö. w. fleissiglich vnnd freuntlich zubitten, als wir dan auch hirmit nwe, das dieselbe vorangenegte gnadigste vertrøstung, den unsern die erlangte befreibung des fischlagers, dauon obgemelt, zu ewiger gedachtung der sachen gnadiglichst mit schriftlicher vrkund zubestattigen, vnserer vnderthanen sich gnadiglichst bevohlen sein lassen vnd zu entschutzung vnnd handthabung denselben e. k. w. mildigkeit gnedigst mitteilen zulassen. Das werden sie, souiel an ihnen ist, mit aller vnderthanigster ehr erbietung, treue und reuerentz e. k. m. neben der vorgebrung der almeithigen, vnnd menigliche rhum zuuerdienen beflissen sein wir wollen auch nit vnderlassen souiel an vnse ist, widerumbkes ew. kö. w. dienstlich, vnnd den verwandten e. k. w. kunigreich vnnd landen, gunstiglich vnd gnediglich mit aller befrunderung in vnseren landen vnnd furstenthumben, vnd son-

sten mit aller freuntlichen wilfharung, keg. e. k. w. zu jeder zeit zuentzeigen.

Don vf vnseren hausz Wollin den letzern juli anno & c. LVj.

Von gotes gnaden Barnim zu Stettin Pommern der Casulen vnd Wenden hertzog furst zu Rhugen vnnd graff zu Gutzkou.

Rigsark.: Reg. 22 Pommern Pk. 2.

XXIV.

1556 (udat.). Borgmester og Raad for Staden *Trep-tow* ansøger gennem Hertugen af Pommern Kongen af Danmark om Fornyelse og Stadfæstelse paa Brugen af sit gamle Fed paa *Dragør*.

Durchlauchtiger hochgeborener fürst gnediger herr. e. f. g. geben wir in aller vnterthenigkeit vnd demoth zuwissen: das e. f. g. stadt *Nowen Treptow* wir gemeine ihnwhoner vnd kauffleute, sich gemeinlich der seefart gepriesen vnd furnemlichen vnser schiffart in die königreiche Dennemarck in die hauenen vnd heringsfang lagen ihr vnd alwege gerichtet haben. Darumb wir auch bey hochloblichen konigen in sonderheit konig Erichen eine begnadunge vff dem lager *Drakør* vnd eine besondere vitte daselbst erlanget vnd von der zeit bisanher von dar zu darin besacht erbauvet vnd besessen haben vnd noch besitzen.

In dem aller gnediger furst vnd herr., nach hochszeligen koningk Erichen regieringe viele kreigs handelungen hin vnd widder in den konigreichen Dennemarck entstanden, haben wir von den nachuolgenden auch hochszeligen loblichen konigen vmb Vornwerrunge vnd Confirmation vnser priulegien vff der vitten zu *Drakør*, nicht ansuchen beweiben oder fördern können, — sondern seind ahn vnserm fridlichem gehalten vnd nach habenden besitz vnd possessorio geneigt vnd zu friden gewesen, — itziger zeit aber weil wir erwegenn, das nhun, vnd kunfftiglich viel mehr geschwindigkeiten in der welt zu besharem vnd jedermale ihrer gute vorwarnsam hoch von nöten ist, so befinden wir, das vns gleich woll der kö-

niglichen maiestat, gnedigste confirmation vff der vittle *Drakør*, vns vnd vnsern nachkomligen fruchtbarlich vnd vast nutze sein mogen. Darumb auch, als der durchlauchtigster groszmachtigster fürst vnd herr., hrr. Christian, koning zu Danemarck (osv.) & vnse gnedigster herr., der konigreich Denemarck durch gotte gnade regieringe entfangen, haben wir nicht vnterlassen. vnd bey irer ko. mat. in aller vnterthenigkeit, durch den ehrwürdigen herrn doctorem Johan Bugenhagen pomeranum vnd erliche vnser mittels, ersucht, vnd dienstliches vleises bitten lasse ire ko. mat. vns damaln den gnedigsten bescheid lassen gehen, das ire ko. mat. mit den stedten vnd den von Lubeck irlicher ingefallenen sachen zwistig stunden, — vor derselbigen vorrichtinge, heiten ire konigliche majestatt allerley hochbedenken, vns in vnsern vnterthenigenn bitten begnadunge zu erseigen. Doch wolten ire ko. mat. vns bey unserm altem possessorio und rausamen besitze, vffs gnedigste handt haben vnd scutzen. Vnd wen aber die vorgleichunge mit den andern stedten, geschehen, muchten wir widderumb anregnunge thuen. Demnach gnediger fürst vnd herr. ob wol, solche irer ko. mat., gnedigste gethane vorheisthunge, vnd vertrostunge, vns in allervnterthenigkeit zum hohesten dancke angenehme ist, vnd derselbigen auch volgents also fruchtbarlich genossen haben, so vormercken wir doch, aus unserer mitburgere bericht das vns e. f. g. stadt Treptow, solch langzeitige vorbleibunge mit der hense stedte handelungen muchte beschwerlich werden dadurch vns auch etwas behinderung oder bekummern, in vnserm alten gehabten vnd noch habenden possessorio konte furfallen so dauern wir gerne in aller vntherthenigen demuth wolten furkommen vnd forbitten.

Derhalben gnediger fürst vnd herr., gelanget an e. f. g. vnser vnterthenige bitte e. f. g. wollen vns e. f. g. gehorsamen vnterthanen eine furbittliche forderinge schriffte an ko. mat. zu Dennemarchen mittheilen vnd ire ko. mat. bitten das ire ko. mat. e. f. g. stadt Treptow die alte begnadungen vff der vitten *Drakør* gnediglichen erneuern vnd confirmiren wollen, vnd vns in irer k. m. gnedigsten scutz lassen beholen sein. Auch gnedigste vorsehunge lassen

thuen bey irer k. m. tolner zu Drakør das wir von niemands interturbiret, sondern vormuge vnserm habenden begnadunge, auch irer ko. mat. gnedigster verheisthunge in vnserm alten wolhergebrachten possessorio, nach wie vor, friedlichen gelassen mugen werden, wie wir danne vngezweuelter zuorsteht seind. Ire ko. mat. aus angeborner koniglicher tugendt, gute vnd miltigkeit, vff gnediglichen thuen werden — solche vmb ire ko. mat. vnd e. f. g. jeder zeit zuordienen seind wir ungespartis vleises leibes vnd gutes alwege schuldig vnd willigk.

E. f. g. vnterthenige gehorsame burgermeister rath vnd gemeine kauffmann e. f. g. stadt Newen Treptow ahn der Rheyen.

Orig. Rigsark.: Reg. 22 Pommern Pk. 2.

XXV.

1556. 31. Aug. *Christian III's* Missive til Hertug Barnim angaaende den forlangte Konfirmation af Staden *Treptows* Privilegier paa *Dragør*, hvilken Kongen paa Grund af de indtraadte Forhold til Hansestæderne og Forhandlinger derom for Tiden ikke har set sig i Stand til at give.

Christian der dritt. (osv.). Vnser freuntsckafft vnd was wir jed zeit liebs vnd guedes vormugen zuor. Hochgeborner furst freuntlicher lieber oheim vnd schwager, wir haben e. l. schrieben vnd suchung confirmation e. l. vnterthan der von *Treptow* angegebn preuilegia betreffen, freuntlichen empfangen vnd vornommen, — vnd wollen e. l. darvff freuntlich nit vorhalten, das wir e. l. souill jimmer gelegen zuwilfharn nit vngenegtt, es seind aber mit den ansehe stedten jrer befreiunge vnd priuilegia halben vff vnser fischlagen *Drakoer* vnd anderen jringen jngefurt, die anher vf vilfaltig guetlich handlung nicht mugen erledigtt werden, — vnd seind aber doch furschlege zu ausstreglich mitlen angestallt dadurch solch jrs . . . mit gotlicher hulff rechtlich zuerledigen, weil dan vor ausstrag solcher gebrechen, wir nicht vorwiss . . . wie weit der ansehe stedt priuilegia zuerstrecken, haben wir fueglich e. l. vnterthan der von Treptow die gefurderte confirma-

tion nicht thun mugen. — Vnd wollen vns e. l. jn dem nicht anders dan freuntlich bedencken, wir wollen auch e. l. zu freuntlicher wilfarung den von Treptow mit gnaden begegnen lassen, das wir e. l. zu freuntlicher antwortt nicht vnangezeittt wollen lassen. Vnd seind e. l. also vnserm besonderen lieben ohmen vnd schwageren mit besonder freundschaft, vnd allen guethen zuwilfaren jederzeit freuntlich geneget vnd willich.

Dat. jn vnser jacht zu Sorstmarck zu Lalandt den letzten monatstage augusti anno etc. jm 56.

Christian.

Dem hochgeb. fursten (osv.) hern Barnim zue Stettin Pommern (osv.).

Kopi. Rigsark.: Reg. 22 Pommern Pk. 2.

XXVI.

1556. Fred. e Trin. *Johannes Bugenhagen* gaar i Forbøn til Kongen for Borgerne af *Treptow* om Stadfæstelse af deres Rettigheder paa *Dragør*.

Durchlauchtigster grosmachtiger konningk hochgebornen furst, gnedigster herr. e. konnigliche maiestadt swy gottes gnade vnnnd frede nebenst meinen demutigen gebett vnnnd vnderthanigen diensten zuorn. Gnedigster herr. kunnigk e. k. m. gebe ich vnderthanigk zuerkennen, das meine lieben landtleutt vnnnd freunde ein ersamen rath der stadt *Newen Treptow a. d. R.* im Pommern gelegen, mich vmb ein funderungsschrieft ahn e. k. m. bittlich ersucht haben, wegen ihren alte wollhergebrachtten begnadungen auff dem fischlagen zu Drako das solchs durch e. k. m. gnediglichen renomert vnnnd confirmirt muht werden. — Dieweill dan g. h. k. ich mich etwas zuerinnern weisz welcher gestalt ich vormhals derselbigen sachen bey e. k. m. mundtlichen gedacht, vnd von e. k. m. die gnedigste furtrostinge erlangt, das e. k. m. meine liebe landtleutt meiner vnderthaniger furbitte gnediglichen vnd fruchtbarlichen wolten gniessen lassen. So ist demnach itziger zeit mein vnderthenige gehorsame gebitt e. k. m. wolten ihrer konniglichen gnedigen furtrostinge in

gnaden euige denck sein vnnnd solche gnedige kunnigliche confirmatio der vitten zu Dracko den von Treptow in aller vndertheniger gehorsamer dienstbarkeytt vmb e. k. m. werden verdienen vnd ich wils mit meinen demutigen gebett, zu gott den almechtigen vmb e. k. m. gesuntheit, gluckseliges regiment seliges leben, vndertheniglich furbitten. Deuiell e. k. m. in gottes gnedigen schutz vnd schirm zw vrkunt mit meiner eigener handt. In diesem meinem alter vnd schwachheit vnterscrieben, gegeben zu Wittemberg vrigtags nach trinitatis anno MVLVI.

E. k. m. vnterteniger diener
Johannes Bugenhagen
Pomer d.

Rigsark.: Reg. 22 Pommern Pk. 2.

XXVII

1558. Juni. Staden *Stralsund's* Affærdigelsesbrev for Raadsmedlem Johann Senckestackenn, der i Odense skal underhandle med Kongen om den uberigtigede Jordskyld af Stadens Fed paa *Dragør*.

Durchlauchtigster grossmechtigster hoichgeborner konig e. ko. mat. seind vnser vnderthenigste dienste yeder zeit zuoor, gnedigster herr. Ob wol anno 53 zu Copenhagen des nicht vndrichtedenn erdtgeldes vff *Drakor* eine bescheit gegeben, so ist doch inn dem verdrage anno 56 zu Hamburgk vffgerichtet verleibt, das e. kö. mt. vnns bey altenn vnd yedernn priuilegien vnnnd freyheytenn, so was konig Johannes, konig Christiern vnnnd konig Friderich confirmiret vnnnd gegebenⁿ, schutzenn vnd handthaltⁿ woltenn, — was auch beschwerlicher weise dawider vorgenommenn were, dasselb abgeschaffet werdenn solte, konig Friderich hochloblicher gedechtnusz aber hat vns gnedigst befrihet, das die vnsernn vonn ihren boden wor sie die vff vnsernn vittenn habenn, nitches alleinn wo wir woltenn, das die vogte die boden und was darinne, das gantze jar wartedenn, als dan einn schilling grosz gebenn soltenn.^a

Nhun zweiffeln wir gar nit e. ko. mt. werde solchenn

priuilegienn vnnd vertregenn noch zusetzenn vnnd vns bey inhalt derselbⁿ zuerhaltenn, gnedigst gemeint seinn, — dar umb wir auch vnderthenigst wollenn gebetenn vnnd darnebⁿ erbottenn habenn, vns wiederumb gegenn e. ko. mt. vnnd derselbenn jungenn herschafft, jnn vnderthenigstcr trew, jeder zeit vnserm konnenn noch zuertzeigenn, --- wo es dann gleichwoll des zu Copenhagen anno 53 gegebenenn abscheits halbⁿ, noch yewarann mangeln solte, habenn wir briefszeigern denn ersamen vnd vorsichtigenn ernn Johann Senckestackenn, vnsern radesfrundt deshalb endtlich zuhandeln, mit vollenkommenn beuhelich ann e. ko. mt. abgefertigt, vnderthenigst bittentd, denselbⁿ vann vnsernt wegenn gnedigst zuhoren, jme inn seinenn werbenn vollenkommenn glaubenn zutustellenn, vnnd darauff sich gnedigst zuertzeigenn, — das seinn wir vmb e. ko. mt. vnderthenigst zuuerdienenn geflissenn, dem almechtigenn godt e. ko. mt. jnn langzeitiger gesuntheit, vnnd glückseliger friedtsamer regierunge gnediglich zuerhaltenn, beuhelentd.

Datum vnter vnsernn secret denn sambstag nach Johannis anno d. 58.

E. k. m.

vnderthenigste

burgermeister vnd radtman der stadt Stralssundt.

Bag paa: Die von Stralssundt credentz vf Johan Senckestacken neben vnd thenigstⁿ bittⁿ sie bey priuilegien zuerltⁿ.

Product^m Odensee d. 6. July a. 58.

Orig. Rigsark.: Hansestæderne Pk. 25, Stralssund. No. 4.

XXVIII.

1559 (udat.). Staden *Treptow* ansøger gennem Hertugen af Pommern gentagende om Fornylse af sine Priuilegier paa *Dragør* og ønsker at vide om saadanne virkelig ikke kan generholdes.

Durchl. hochgeb. furst. gnediger herr. Nach erbietunge vnser vnterthenigen gehorsamen dienste seind wir vnterthe-

niger zuvorsicht e. f. g. haben sich gnediglich zuerjnnern welcher gestalt wir vorruckter zeit durch e. f. g. gnedige furstliche beforderunge schriftⁿ bei dem durchl. grossm. fursten vnd hern her. Christian koninge zu Dennemarcken & hochstloblichster seliger gedachtnusse auch folgens bei dem auch durchl. grossm. fursten vndd hern her. Friderich seiner ko. mat, hern goen. (?) jtzigen regierende koninge vnterthenigst vmb confirmation vnser alten priuilegien vnd wolhergebrachter stets continuiren gebrauchs vnser gerechticheit einer vitten auff dem fischlager zu *Drakoer* jhn j, k. m. konigreiche gnedigst ferner begnadet muchten werden angesucht, aber doch ob gleich vnss derwegen gnedigste vortrostunge geschehen, wie auss bis vomherten vrkundtlichen schein zuornehmen, solches wirchlich nicht erhaltⁿ können, wan wir aber nachmals zu e. f. g. die vnterthenige zuvorsicht tragen, das e. f. g. gnedige beforderunge jn dieser sachen. Da wir nicht vnzimlichs bitten, bei hochgedachter ko. mat. zu Dennemarck vnse fruchtbarlich erspriessen könne, vnd auch itziger zeit der hochwirdigster durchl. hochgeb. furst vnd her her Magnus erbnhame zu Norwegen, hertzogk zu Schlesweigk (osv.) bischoff zu Curlandt vndd Osoll vnser g. h. e. f. g. durchzugk jn e. f. g. landen nhemen, vngezwuelte das j. h. f. g. auch ahn e. f. g. personlich gelangⁿ werden. Das vns auch durch j. h. f. g. gnedigste furbitte bei j. h. f. g. hern bruderen der ko. mat. muchte mehr gnade widderfahren. -- Derhalben gnediger furst vnd her bitten e. f. g. wir mit demutiger furssfelliger vnterthenigkeit e. f. g. wollen vnss so gnedich erscheinen vndd nachmals ahn hochgedachter ko. mat. zu Denemarck vnss furbitlich vorschrieben, damit jre ko. mat. vnss e. f. g. arme vnterthanen, gemeine jnwhoneren e. f. g. stadt Treptow mit der confirmation der vitten auff *Drakoer* begnaden, vnd bei vnser wolhergebrachten posses gnedigst erhaltⁿ mugen. Gleichfals e. f. g. dieser vnser nottorfft mit auch hochgedachtem her hertzog Magns gnediglich wollen bereden, das dieselbige jre h. f. g. vnss auch hirjn gnedigste beforderunge erzeigen wolten, der zuorlessiger trostlicher vntertheniger zuvorsucht e. f. g. werden vnser demutige bitten gnedig erhoren. Vnd dhe ko. mat. zu Dennemarcken

& werden vnss der selbigen gnedigst geniessen lassen e. f. g. widderumb mit leib vnd gute zuuordienen seind wir schuldig vnd willig.

E. f. g. gehorsame vnterthane burgermeister rath vnd gemeine kauffman e. f. g. stadt Treptow a. d. R.

(Til Fyrst Bugislaf Hertug af Pommern osv.)

Kopi. Rigsark.; Reg. 22. Pommern Pk. 4.

XXIX.

1559. 1. Septb. Missive fra Fredrik II's tyske Kancelli til Hertugen af Pommern i Anledning af dennes Andragende fra Staden *Treptow* om Konfirmation af Stadens Privilegier; Sagen er henvist til den næste Aar forestaaende Forhandling i Odense om Hanseprivilegierne.

Dem durchl. grosm. hochgeb. fursten vnd hern, hern Friderichen den anden zu Dennemarcken (osv.) vnser aldergn. her, hat der erbar vnd wolgelarte magister Johan Pomer syndicus der stadt Treptow a. d. R. ein schreiben von dem durchl. hochgeb. fursten vnd hern her, Philippen zu Stettin Pommern etc. aussgeben, der von Treptow priuilegien, wie angetzogenn vnd der selben confirmation belangen vberantwortt. Weilen aber der ko. mat. hochster meldt vnser aller gnedigster herr, durch jre konigliche cronunge, vnd dabei anhangenden vorhinderungen vnd geschefften, auch halden abreisens verhindert, dem gesanten entlich resolution vf die suchunge zuthun, haben wir der koniglichen cantzlei vorwante diner jhme disser zettell auss befhell gegeben, zum zeugnuss das ess widder ahn seiner anhalten oder guther forderunge nicht gemangelt, vnd als die konigliche maiestat, sonst mit den antzee vnd wendischen stedtten der priuilegien halben jnn handlung, vnd jre matt. derhalben abermals vf Christ. (St.) Johannis des sechzigsten ankommenden jars zu Odensee handlung zupflieg gnedigst entschlossen. Wollen jre ko. matt. dewile sie vor der zeitt vnd ehr de gebrechen abgehandelt keine confirmation thun, sich als dan nach befindung vnd gelegenheit, vf der von Treptow er ansuchen, souill recht

vnd pillig mit gnaden vornhemen lassen. Vrkundtlich habe jch Antonius Hanisch secretair mich mit eigner hand vnder-schrieben vnd geschrieben. Actum Coppenhafn den ersten September anno etc. LIX.

Von wegen konigliche matt. zu Denne-marck vnd Norweg vnser gnedigsten hern deutsch cantzlei.

A. Hanisch.

Kopi. Rigsark.: Reg. 22 Pommern Pk. 4.

XXX.

1561. 10. April. *Hertug Barnim* af Pommern gaar i Forbøn til Kongen for Staden *Wollin* om Konfirmation paa denne Stads Rettigheder paa *Dragør*.

Durchl. grossm. kunig (osv.). Wir vberschickenn ew. ku. w. auss ein uorschlossenem ferner(?) freuntlich zuuor-losenn, weg die ersamenn vnser lieben getrowenn burger-meister vnnd radt vnser stadt *Wollin*, bey vns in aller vnder-thenigkeit gesucht vnd gebettenn, — weill nun wir diese vorbitschriff ann ewer ku. w. mit zutheilenn denn vnsern der pilligkeit nach, nitt abschlahen mugenn, als bitten wir gantz fruntlich ew. k. w. wolle sich diese supplicanten mit gnadenn lassen befohlen sein, sie jnn ihrem altenn wolhergebrachtenn gebrauch vnnd loblichenn gewonheit des heringfanghens, saltzens, keuffens vnnd vorkeuffens, vff der fischlagenn zu *Drakernn*, nach wie vor, kegenn vorrichtunge des gewonliche gepuhrnusz nicht allein pleibenn, sonder solchs hinferner(?) bestettigen vnnd confirmirenn, darin gnedigst schutzenn vnd handthaben, ihnen kein vorhinderunge oder beschwerunge derowegen wiederfahren, sondernn dieser vnser gnedigenn vorbitschriff bey ew. k. w. vmb vnsernn willen fruchtbarlich sein lassen. Das werdenn die unsernn jeder zeitt bey men-niglich zuruhmenn wissenn, vnnd wir wollenn es vmb ew. k. w. jnn gleichenn vnnd grossern freuntlich zuuordienen ge-flossen sein.

Datum in vnser stadt Alt. Stettin denn 10. april anno
&c. 61.

Vom gotsgnaden Barnim zu Stettin Pommern der
Cassulen vnd Wenden hertzogk furst zu Rügen
und graff zu Gutzkow.

Rigsark.: Reg. 22 Pommern Pk. 2.

XXXI.

1561 (udat.). Staden *Wollin* ansøger gennem Hertugen af Pommern Kongen om Stadfæstelse paa sine gamle Rettigheder paa *Dragør* i Lighed med andre af Hertugdømmets Stæder.

Durchl. hochgeborne furstenn e. f. g. seind vnser ge-
horsame vnderthenige bereitwillige dienst alzeit zuuor, gne-
dige furste vnnd hern e. f. g. konnenn wir vnser hohenn
notturfft nach, vndertheniglich nicht vorhalten. — Das vnser
vorfarn vnnd wir die inwhoner e. f. g. stadt *Wollynn* jnn
brauch vnnd vbung gewesenn, jnn dem hochloblichenn kon-
ningreich zu Dennemarcken vf *Drakenn* selbst fischs zufangenn
auch die so wenn andern gefangen zukauffe, zusaltzenn vnnd
weiter zuuorkauffe, nach eins jedern gelegenheitt vnnd vor-
mugenheitt wie dann doselbst auch noch jnn heutigen tagk
wir einn alt fischlager habenn, vnnd die konnigliche matt.
zu Dennemarckenn vnser allergn. herr., vonn vns vnnd denn
vnsern mher dann vonn vielenn andernn stettenn fruchtbar
zugunge hatt. Auch miht allenn bey denn alⁿ solcher vnser
alther gebrauchtenn gerechtigkeit fischsfangens keuffens vnnd
saltzens, gute vnzweifeliche wissenschaftt sondern auch jnn
denn konniglichen zoll registern gutte nachrichtunge, welche
gerechtigkeitt wir auch so offtt es nott gewesen, vnnd wie
auch noch inugst durch vns oder vnser geuolmechtigtenn die
eins erbarnn raths e. f. g. stadt *Stralsundt* abgefertigtenn
vorschienenn juwes hochstgedachter konnigliche matt. vnder-
thenigst furbringenn vnnd vmb bestettigung derselbenn mitt
anderenn e. f. g. stettenn zu Odensehe vnderthenigst an
suchen lassenn vnnd ob woll bey vns keinn zweifell hochstge-
melte kon. matt. vnser allergnedigster herr, wie wir ire kon.

matt. christlich furstliche mildikeitt vnnd guette, bey als-
 wheme rhuemenn horen, obuormelte vnser althergebrachte
 vnnd ersessene gerechtikeitten des fischens keuffens vnnd
 saltzens vff Drakenn allergnedigste so woll anderenn e. f. g.
 stedten bestettigenn vnnd one abbruch altem herkommen
 vnnd gebrauch nach lassen werdenn. — So habenn doch wir
 die zuorsichtt gewonnenn, dass solchs durch e. f. g. vorbitt-
 schriftt souiell mher geschehenn werde, demnach bittenn wir
 vndertheniglich e. f. g. bey hochsgedachter kon. matt. vnserm
 allergn. hernn, vns vorbittenn wollenn, das dieselbe bey vnser
 hergebrachten altenn gewönlichⁿ gerechtikeitt des fischens,
 keuffens vnnd saltzens aller gnedigst vns vnnd die vnsern
 erhalnⁿ, handthabenn vnnd schutzen wollenn, dogegenn wir
 derselbenn wie vonn alters die gebhuernuss vnnd jnstendige
 herlicheitt auch widder zuryck: (?), vnd sonst gleichmessig
 andernn e. f. g. stettenn s. ko. matt. zu derselbenn denst
 bereit willig seinn wollen, vnnd vns gnediglich erhorenn, —
 dass vmb e. f. g. vndertheniglich zuuordienenn seind wir ge-
 horsamlich schuldig vnnd willig.

E. f. g. gehorsame vnderthane
 burgermeister vnd radtmanne
 e. f. g. stadt Wollyn.

Dette Brev er Bilag til foranstaaende Brev No. XXX.
 Orig. Rigsark.: Reg. 22 Pommern Pk. 2.

XXXII.

1561. 3. Maj. *Staden Wollin* ansøger Kongen om
 Konfirmation paa sine Privilegier paa *Dragør*; dens Privilegie-
 breve er forkomne ved et Skibsforlis paa *Dragørrejsen* i Aaret
 29 eller 30.

Durchl. hochgeb. gros. koningk vnser g. k. w. dern
 boricht dern wy van juwer k. m. jn vnderdenigkeitt entfangenn
 habbenn in name dar van *Wollin* dern vislagers haluen der
 priuelegien vnd gerechticheiden k. m. vnderricht dar van
 wider tho dude de wile in f. g. van Pomern supplicario nicht
 wider vormeldunge diet — g. k. m. so hebben de van
Wollin by menschen gedencken datk vislage gehalten vnd

allens was se geuangen dat sulue gesoltet vnd hebben ok eine kumpenye gehat oldens vnd noch hebben, dar van k. m. gerechticheiden gedhan wo ander steden van kumpenien wo de tolregister bokennen moten van jare tho jare. G. k. m. idt hefft sich wider tho gedragen by vnsern voruaren dath se geuordet van k. m. toller des vislagers haluen ere gerechticheit tho bowisen anno 29 iffte 30 dath done einer mit namen Wrucgow van Wollin de priuilegion k. m. toller mit namen Jönns Martessen vp Draker gewiset vnd vorgelesen. — Ahn is dar g. k. m. de Wrucgow vp de reise mit schepe vnd manne gebleuen also van vnser gerechticheit gekamen vnd . . . Biddern jwe k. m. ganz vnd erdenichlich wil vnser g. h. wesen vnd vns dar mit begnaden, — so wy k. m. etwas op dat . . . vor dath lagen doen scholen so wy van aldens gehat vnsern egen geuangen herinck gesoltet vnd uer . . . tho schaden iffte nadele geweset, szo wille wy vns vnderdenichlich jegen k. m. wil vns f. g. van Pomeran vorschrieff genete laten. Dath wille wy jegen godt dem almechtigen mit vnseren gebede dath vnd nach vor k. m. langes lebens vnd gudens regemente bidden sin.

E. k. m. gehorsamer vnderdaner de van Wollin.

Hermed fulgte et Brev fra Hertugen af Pommern, dat Wolgart 15. April, af væsentlig samme Indhold som det foregaaende (No. XXXI) fra Staden til Hertugen.

Orig. Rigsark.: Reg. 22 Pommern Pk. 4.

XXXIII.

1561 (udat.). Staden *Cammin* ansøger gennem Hertugen af Pommern Kongen om Genoprettelse af sine Privilegier paa *Dragør*, hvilke under Branden paa Stadens Raadhus 1535 er gaet tabt.

Durchl. hochgeb. landessfurstenn gnedige herren. Nach erpietunge vnser vnderthenigen pfids schuldigen vnd willigen dienste konnenn e. f. w. wir in vnderthenigkeit in . . . vorhaltenn, dass e. f. g. stadt *Cammin* vnd in sonderheitt e. f. g.

vnderthane vnd burgere doselbst die jerlich viel hundertt jhar her ihrer handtierunge vnd narung nach mitt aller handelung, heringfischereien vnd kauffmanschafft inn deme hochloblichenn konig reiche Dennemarchenn vff dem lager zu *Draker* vnd Falsterbode, bei regierung aller koninge, biss anher vngehindertt haben gebraucht, eine cumpanie gehalten. Auch alle jhar die jenigen so aus e. f. g. stadt Cammin in (gemelte) hochloblichenn konig reiche Dennemarckenn vff dem lagerenn doselbst zu *Draker* hering gefischt, gesaltzett vnd kauffmanschafft getriben koniglichen majestatt vnd wiriden beuhelhabern vnd zolnerrn pension, erdgelde, zollenn vnd dergleichenn gantz willig vnd gern gerichtet vnd erlegt, welchs auch dieselbigen beuhelhabere vnd zolner empfangenn vnd die vnsereenn auch bei allenn alten herkommendenn herligkeit vnd gerechtigkeit gehandt habett vnd beschirmett, — ausgenommen das im itzs vorgangenen herbst anno d. 60 denn jenigen so auss e. f. g. stadt Cammin in wolgemeltenn konig reiche Dennemarchenn auff dem lager *Draker* hering zu fangende gewesen, denselbigenn in vnd nach geendeten fischerei, durch denn koniglicher stadthalter des hauses Copenhagenn vnd zolner darselbst zu *Draker* angezeigtt wordenn, dass mann sie diss jhar bei ihrem altenn gebrauch wolte bleibenn lassenn, aber vff das zukonfftige jhar soltenn alle heringfischere auss e. f. g. stadt Cammin zu *Draker* nicht mher ihres eigenen gefangenenn vnd gekaufftenn herings gebrauchenn. — Es were dann dass sie genugsam urkundt sigel vnd brieft ihres altenn besitzes vnd gebrauchts dass zukunfftige jhar furlegenn wurdenn, welchs vns vnd vnsereenn burgerenn hochbeschwerlich, dieweil wir biss hir allenn gefangenenn vnd gehauffenn heringsgesaltzenn auch vnbehindert dass lager zu *Draker* vber vndenckliche ihare in fridsamer rugsamer possession gehabtt vnd gebraucht vnd allenn handel getribenn mitt erstattung aller vmpflicht wir gemeldett, vnd zu kernen zeitenn in unser possession nicht turbiret, sondern viel mher darbei gelassenn vnd gehandthabett wordenn. Dieweile dann e. f. g. sonder zweifel gnediglich wol erfaren vnd berichtet sein dass e. f. g. stadt Cammin jm jhare 1535 zusampt dem radthause darselbst, leider gott erbarmett durchs feier in die

grundt verbrandt dar domalss vile der priuilegienn beide im konig-reiche Dennemarckenn vnd sonst mitt vmbkommen vnd vorbrandt wordenn vnd vnss nhw vnmuglick einige vorsegelte vrkuntt vor zubringen. Darumb so bittenn wir hirmitt e. f. g. in aller vnderthenigkeitt dieselbigenn zu erhaltung vnser gerugsamer gebrauch vnss so gnedig erscheinenn vnd für vns eine gnedige vorschrifft ann die konigliche maitt. vnd. wurde zu Dennemarckenn gnediglich mitteilenn wollenn vnd ihre konigliche maitt. vnd w. vor vnss alss e. f. g. arme vnderthane, wegen der vmbkommenenn vnd vorbrantenn priuilegienn bittlich erlangenn, dass ihre k. m. vnd w. vns bei vnserenn wolhergebrachtenn rawkenem fridsamenn langwerigenn gebrauch gnedigstlich wolle bleibenn vnd hinferner solche gerechtikeitt vnd priuilegia confirmiren lassen. Dass wollenn wir vmb hochgedachte e. f. g. inn allervnderthenigkeitt dar zu an koniglicher maitt. vnd w. mitt darstreckung aller altenn vnpflicht, zollen vnd dageleichen zuuordienenn alse die willige befunden werdenn, e. f. g. hir mitt dem almechtig lange gesuntt beuhelende.

E. f. g. gehorsamer vnderthane burgermeister, radt, alterlewte vnd alle mittburgere der schipper gilde e. f. g. stadt Cammin.

Orig. Rigsark.: Reg. 22 Pommern Pk. 2.

XXXIV.

1561. 3. Maj. (Wolgast). Hertugen af Pommern (Johan Friderich Bugslaff Ernst Ludwig Barnim vnd Cassimir gebroder) ansøger Kongen paa Staden *Cammins* Vegne om Gencrholdelse af Stadens gamle Rettigheder paa *Dragør*, hvortil dens Privilegier ved Ildsvaade er omkomne, og beder om naadig Stadfæstelse.

Foranstaaende Brev (No. XXXIII) medfulgte.

Orig. Rigsark.: Reg. 22 Pommern Pk. 2.

XXXV.

. **1561. 29. Aug.** Hertugen af Pommern ansøger Kongen paa Staden *Ancklams* Vegne om Fornysele og Stadfæstelse

paa Stadens to Fed paa Falsterbo og *Dragør*, der siden sidste Fejde paa Grund af Brandskade og Forfald ikke har været benyttede.

Durchl. grossm. kunigk osv. Es habenn vnns die ersamenn vnnsere liebe getrewenn burgermeister vnnd radtmann mit vnnd nebenn andern jrenn mithburgerrn vnnsere stadt *Anclam* vndertheniglich zuerkennen geben, wie das jre mithburger nhun etzlige jdoch wenig jhar, jre gewonlige reise auff Valsterbode vnnd *Draker* jnn e. k. w. reiche zuu Deunemarckenn, da vnnsere stadt Anclam vonn alters her, gleich andern ansege stetten mith zwenn vittenn oder lagern, die noch heutiges tages die anclamischenn vittenn heistten vnd genandt werdenn, priuilegieret, auß folgender ehafft vnnd dringender notth vnterlassenn, — als nemblich darumb, das ire companej jnn negster feidenn zum theil abgebrandt, zum theill auch hernach eingefallenn, welche sie vnnd jre mithburger erbittenenn grossen brandtschadens halbenn, so vnuormuegen werdenn, das sie berurte jre lagere bis daher wiederumb nicht wider erbawenn konnen, vnnd also auß gemeltenn vnnd anderenn mher vrsachenn, die gewontliche reise nun einn zeittlangk einstellenn muessen. — Nachdem aber sie der almechtige widerumb etziger massen gesegenet vnd zu jrer narung gehölffen, das sie genante lager wid. antzueicht (?) vnd aufzubowen bedacht, als gaben sie vnns vmb vnser vorschritt ahnn e. k. w. vndertheniglich ersucht vnnd gepetenn die wir jren fueglich, auf jre jnstendige anhalten, nicht weigeren muegen, vnangesehen, das wir wissen e. k. w. in vnser erjnnung, menniglich bei alten gebrauch zuerhaltenn, zuschutzen vnd zuhandthaben vor sich geneigt. Derwegen dieselb e. k. w. gantz freuntlich pittend, dj wolle vilberurter vnser statt Anclam einwoner gnedigst geruech vnnd vmb vnsernt willen weil e. k. w. sie alle schuldige gepurnus vnderthenigst gleich andⁿ zureichen vrputtig, gestatten vnnd nachgebenn, das sie vielbemelte jre lager widervmb aufbawen, anrichten vnd neben andⁿ vnser stetten sich des heringfangens vnd saltzens alt herkommen vnd gebrauch nach vnuerhindert gebrauch mugen. Das seint vmb e. k. w. wir hirmid, d. verwandtnus nach

mith aller freuntlich^a wilfarung vnnd gutwilligkeit zubeschuld
jder zeitt urputtig vnd geneigt. Dat. Wolgast den 29. Au-
gust anno d. jm LXI.

Vom gots gnaden Johan Fridrich
Bugslaff Ernst Ludwig Barnim vnd
Casimir gebrod. zuu Stettin osv.

Orig. Rigsark.: Reg. 22 Pommern Pk. 2.

XXXVI.

1561 (udat.). Hertugen af Pommern ansøger Kongen
paa Staden *Treptows* Vegne om Konfirmation paa Stadens
Fed paa *Dragør*; Brevet er væsenligt af samme Indhold som
det følgende No. XXXXIII.

XXXVII.

1561. 24. Sept. Stralsundske Købmænd paa *Dragør*
forskriver sig til Kongens Øvrighed sst. i Anledning af en
Voldssag og lover at rette derfor inden Sct. Hansdag n. A.

Wy eptter^a Hans Pultrian olderman for the strolsuneske
kijømen salttere och feskere som ij dette or mdlxj *Dragør*
feskerij besögtt haffuer och wij Bramth Weste Claus Fricke
Claus Folck Claus Wtecke borger till Strolsun kijend och
giør alle wetterlighth mett dette wortt obn breff for oss och
wor metth borger aff Strolsun att efter thij ther haffuer ßegk
ßaa begijffuen her paa *Dragør* att Cosijmus Smedtht ijndbøger
till Strollßundtht haffuer for sett seg emodtht ßoren fred och
modtt bogen och slagett Daued Holttunck bloo och blodijgh
och szame Daued beklagede thetth for konigl. matt. tolder
Oloff Hansen och ther konnigl. m. tolder suende er komen
till oss och eskede szame Coszijmus szom wfred haffude giorth
och wilde haffue then ij heccte paa konningl. m. wegen thaa
wilde wijh Hans Pultrian och Hans Paro thetthz icke till
stede att hand skulde kome ij konningl. m. tolders heccte
eller foruaring huar metth atth konnigl. m. tolder Oleff Hans-
ßen mentthe att wij haffuer falledz ij konnigl. m. rett och
forgrebetth oss emodtht konnigl. m. hogheder huar for wij
alle och allt strolsunsk godz her paa *Dragør* er bleffueth

arestereth och an holt aff koningl. m. beffalings mand paa Kjøbenhavn slotth erligh och velbördijge mand Herlouff Troll thaa efter slijgh lelijghz haffuer wij alle samligh loffued och till sagtt och metth dette wortht obne breff loffuett och till sagtt högmeltt koningl. m. till Danmarck wor alder nadijst herre och koningh. matt. till fred for then sag paa wor egen och wore mettborgers wegen ijnden santtij Hans med-somerß dagh nu først komend, att Saa ij Sænh(ett) er, thill ydermer weneßbyr trøcker wij wortht segenette nedden dette wortht obne breff screffueth paa Dragør thend 24. dagh september or etc. 1561.

Kopi. Rigsark.: Hansestæderne, Pk. 8 b.

XXXVIII.

1562. 23. April. Staden *Stralsund* besværer sig til Kongen over Forrettelser og Retsbrud mod dens Borgere under deres lovlige Erhverv og den Straf, de var bleven idømte for en ringe Voldsforselse paa sidste Dragørrejse; anmoder om Kongens Resolution i Sagen.

Durchl. grosm. kunig ewer kuniglichen majestedt sein vnser vnterdenigste gantz willige dienste zuuor, gnedigster herr. Wir können e. k. m. vnuormeldet nicht lassen, dass vorangesehen vnser habendenn priuilegien, derselbigenn confirmationen der jungstenn odensehischenn handelung, auch e. k. m. sönderbarer vnß den 11. July vorschienen 61 jarß beschehenen gnedigstenn erclerunge vonn den vnsern auff vnser vittenn vnd veldenn zu *Drackhor* vonn dem bier so auff vnser vittenn vnd companien daselbst gezapffet vorschienenenn herbst vonn e. k. m. zoller ziese wollenn genahmen werden. Zum andern: alß sich zween vnser burger in vorschienen herbst in vnser companien zue Drackhor geschlagenn, e. k. m. zoller die vonn vnsern velden angreiffenn wegfuren vnnd in die eisen schlagenn, vnser beuchlichhaber solchs alß vnser wol erlangtenn auch vonn e. k. m. selbst confirmirten priuilegien zu wieder nicht gestatenn wollenn, sondern sich erbottenn die guther gefenglich ein zuziehenn vnd geburlichenn zustraffenn, darzu dann auch e. k. m. zoller vnsern beuehlhaber heldenn

vnd stakenn geleihen, darin der theter gesetzt vnd gestraffet wordenn, — hat gleich zue vnde des heringsaltzens als vnser vorordenter alterman bereit von dannen der zoller dem so widerstyrochen die freueler von vnsern veldenn gefanglichenn dem einen freueler vber seine albereit entfangenne straff als er vann dannen siegelenn vnd sein gudt verzollenn wollen, auch einen thaler abgeschatzett, dar zue ist e. k. m. amptman zue Copenhagenn gen Drackhor komen, vnd ernstlichen vormeldet, daß derwegenn, daß vnser beuehlhaber die vnsern so auff vnsern vitte in vnser cumpanien vorwircket nicht woltenn gestaten durch denn zoller angreifen vnd in seine vorhaffung bringen zulassen vnser kaufteut alleß was sie auff Drackhor hettenn vorwircket vnd gewolt daß die vnsern so nach zur stettenn gewesenn ihme burgenn stellen oder sie kegen Copenhagenn gebracht werdenn solten. Letzlichen gleichwol sich so weit gelencket, daß die vnsern sich kegen jme vorschriebenn müssen fur sich vnd alle vnsere burgere zwischenn der zeit vnnd Johannis schirst e. k. m. zustillenn, wie e. k. m. aus´der copeij solcher obligationn der lenge nach vorlessenn verden, — also wir nicht allein an vnser befreiungen vorkurtzet sonder auch in getrostlicher gebrauchunge vnd zuoor, sichtiger vnd vndzweifelhafter gemessung derselbigenn die vnsern wol zur hohestenn gefahr leibs vnd guths bestricket werdenn solten. Zum drittenn gebe der augenschein, daß ein veldt auff vnser vittenn zue Drackhor, so e. k. m. zolner auß vnser misgunstigen anstiefftenn sagenn will, daß es vnß nicht zustendig zu vnser vittenn gehöre. Nun zweiffelen wir weiniger alz nichts daß e. k. m. an solcher vnß beschehenen anfechtung vnd eintragk keinen gefallenn tragenn werdenn, dann vnser companien dermassen priuiligijret daß auff derselbigenn das bier one einiche beschwerung geschencket, vnnd wir oder vnser dartzu vorordente daß *exercitium jurisdictionis* die zeitt des saltzenß in den priuilegijs aus gedruckett vnuorhindert haben sollenn, — welche priuilegia vnß auch in d. jungstenn odensehichenn handlungen e. k. m. selbst zugehaltenn vnd gnedigst confirmet worden zue dem daß sich e. k. m. denn xj julij vorrucktenn 61 jareß gegenn vns in sonderheitt schriefflichenn

vnter e. k. m. hantzeichenn vnnnd secret gnedigst gar kundt vnd formaliter ercleret, das e. k. m. vnß noch jemants gemelten odensehischenn vordrage zugegenn jrgents zuuorkurtzen mitt nichtenn gemeint. Verstigen sich auch biß daher keinen sich derwegenn zubeschweren billich vrsache von e. k. m. gegeben sey, vnd wolten ferner einsehens zuhabenn wissen, daß wir bey vnserer freiheitenn vnbehindert gelassenn vnd dem vertragk nachgelebt werden solte. Derwegen wir auch desto getroster e. k. m. beij dessem boten den wir dar zue abgefertigt, ersuchenn vnd anfallen wollenn, vnderdeniglich bittende e. k. may^t. wolle die gnedigste vorsehung thun, daß die vnsern nicht beschweret werdenn vnd hinforder deß frey schenckens auff vnser cumpanien desgelickenn auch daß exercitium jurisdictionis jnhalt erlangten vnnnd confirmirten priuilegien one solche anfechtunge gebrauchenn mugen. Waß aber daß eine streitige velt anlanget jemants zubeuehlen der die gelegenheit besichtige, behore vnd geburlich darin vorabschiede, darmit es derwegenn auch seine rechtigkeit bekommen vnd zanck vorhulet werdenn muge. Daß sein wir in vnterdenigkeit zuor dienen jeder zeit gantz willig. Datum Stralsundt denn XXjjj aprilis anno d. LXij.

E. k. m. vnderdenigste willige burgermeister vnd rade d. stadt Stralsundt.

Orig. m. Stadens Segl. Rigsark.: Hansestæderne Pk. 8 b.

XXXIX.

1562. Fred. f. Pinse. Staden *Stralsund* anmoder atter ved sit Sendebud til Kongen om en Ordning paa den under 23. April omskrevne Sag angaaende Brud paa Stadens Privilegier paa *Dragør*, saaledes som de var konfirmerede efter Odenserecessen.

Orig. Rigsark.: Hansestæderne, Pk. 25. Stralsund No. 5.

XXXX.

1562. 25. Juli. Staden *Stettin* besværer sig gennem Hertugen af Pommern over forskellige Afgiftspaalæg og Indskrænkninger i sine Rettigheder paa *Dragør*, i Strid med dens, senest 1560, konfirmerede Privilegier.

Orig. Rigsark.: Hansestæderne, Pk. 24 b.

XXXXI.

1562. 28. Juli. Hertug Barnim af Pommern besværer sig paa Staden *Stettins* Vegne til Kongen over Indgreb i Stadens konfirmerede Privilegier paa *Dragor*.

Durchl. grossm. kuning vnser freuntlich dienst vnnd was wir liebs vnnd guts vermugen jed zeit zuuor, hochgebornen furst freuntlicher lieber oheim vnnd schwager, wir vberschicken ew. kun. w. auss einliegenden ferner freuntlich zuerlossen was die ersamen vnserer liebe getreuen burgermeister vnnd rath vnser stadt *Alten Stettin*, jn nhamen vnnd von wegen d. gemeinen kauffleute darselbst des heringfangs jn. ew. ku. w. reich Denmarcken vff dem fischlager *Draker* jerlich gebrauchten itzlicher newerung halben, an erdtzeinns, sturtzraumgelt vnnd accise, damit sie widder altherkohmen vnnd gehabts vbliche freyheit neben deme, dz jnen das mutbuch wir von alters getreulich, jerlich abzulesen verbott, von ew. ku. w. stadthaltern befelichhabern vnnd zöllern, bebreyt beschweret vnd bedrawet werden sollen, an vnss jn vnderthenigkeit gelangen lassen vnd mit fleiss gebeten. Ob wir nun wol gar jn keinen zweiffel stellen, ew. ku. w. werden auch ohn diss vnser furbitlichschreiben vnnd, er jnnern jn die fuststapffen jwer hern vorfarn verwandten vnd vettern loblicher vnd milder gedachtnus zuschreitt, vnd den vnsern disfals alle gnedigste frunderung widderfharen zulassen geneigt sein, haben wir doch diesen supplicanten, vf jw. vnnderthenige hochfleisses ansuchen vnnd bitten, vnserere gnedige vorbitschrift, ampts(?) halben auch d. pilligkeit nach, an ew. ku. w. mitzuteilen, nit weigern noch abschlahen mugte. Gelanget derowegen an ew. ku. w. vnser gantz freuntlich bitten, dieselbe wollen sich gedachte vnserere vnderthanen, den gemeinen kauffman obgedacht jn gnedigsten schutz befohlⁿ sein lassen, vnnd bei jren stadthaltern amptleuten, befelichhabern vnnd zöllern, die ernstliche vershehung tuen vnnd beschaffen, damit sie die vnsern jtzgenant, mit der newerung vnnd furderung d. vngewöhnlichen erdtzeinns, sturtzraum gelts accise rudergelts vnd dergleichen beschwerung verschonet jnen dz jerlichablesen des mutbuchs, wie gewönlich verstattet werden, vnd jrer wolhergebrachten

alten freyheit, vblichen gebrauchts der gegebenen vnnnd von ew. ku. w. selbst bestettigen priuilegien vff dz fischlagen Draker lautendt, auch dieser vnser gnedigen furderungsschrifft vnnnd vorbitt bei ew. k. w. fruchtbarlich genossen, jm wercke befinden vnnnd sich des bei meniglich rhumen mugen. Dz erpieten wir vnss vmb ew. ku. w. jm gleichen vnnnd grössern freuntlich zuerdienen, die vnsern werden sich auch kegen dieselbe mit geburlicher dangbarkeit vntzweiffenlich zubetzeigen wissen. Don jn d. Carthaus fur vnser stadt Alten Stettin den 28. July anno & c. LXij.

Von gots gnaden osv.

Bernijm hertzoch

m. pp.

Et Brev af væsentligt samme Indhold tilstilledes Kongen af Fyrst Bugislaf.

Orig. Rigsark.: Hansesæderne, Pk. 24 b.

XXXXII.

1562. 16. Novbr. Staden *Stettin* sender med Lübecks Gesandt Klage til Kongen over Forurettelser, som er tilføjet dens Borgere i deres Privilegier, særlig paa *Malmö* og *Dragør*.

Durchl. grosm. khoningk ew. khon. mayt. seindt vnnsere vnderthenigen gantzwilligen dienste, alzeit mit vleiss zuuornn, — gnedigster herre. Nach dem vnsern mitburgern vnd vnderthanen, sonderlich vff dem beiden vischlagern zu Elbogen vnnnd *Drakoor* wider altengeprauch vnd begnadunge jnn tragek vnd beschwerunge zugefugt werdenn. Die der erbarne vnd namhafte stessen loitz vnser bestend freunt, nebenn der stadt Lubeck dieser zeitt bei ew. k. m. amwesenten gesannnden, oder jnn abwesen derselbe, allein, jnn vnsernn namen ew. k. m. vnderthenigst berichten wirdett, so bitten wir jn vnderthenigⁿ dienstlichenn vleiss ew. k. m. wolten jnn dem gnedigst gehore gebenn, vnnnd sich als ein loblicher khonigk, darin so gnedig ist ertzeigen, beuelen vnd verordenen, dass vnnsere mitburgere vf angetzeigten vischlagern auch bei hergebracht hergebrachter begnadungen gelassen werden, vnd sich nicht weiniger ew. k.

m. angepornner weitberumpten, als auch derselben hochstloblichen vorfarn vnd voreltern ertzeigten, khoniglichⁿ gutte vnd mildikeit zuerf . . . deren gemessenn vnnd preisslich zu rhumen haben mochten. Sollichs wollen wir jederzeit, mitt sampt vnnsern mitburgern nach vnnsern besten vermugen vnnd vleiss, vmb ew. k. m. vnnd derselben vnderthanen vnderthenigk vnnd willigk befunden wordenn zuerdienen. Dieselbe ew. k. m. thun wir mitt vnserm vleissigenn gebete, got den almechtigenn jnn einen gotlichen schutz beuelen ew. k. m. jnn langer leibs gesontheitt glüchlicherr vnnd friedlicher regirunge zuerhaltⁿ. Dat. Stettin den XVj nouembris anno LXij.

Ewer khon. mayt, gantzwillige vnderthenigen burgermeister vnnd radth der stad Alten Stettin.

Orig. Rigsark.: Hansesæderne, Pk. 24 b.

XXXXIII.

1563. 16. Juni. Hertugen af Pommern ansøger gentagende Kongen paa Staden *Treptows* Vegne om Konfirmation paa Feddet paa *Dragør*.

Durchl. grossm. kunig, vnser freuntlich dinst vnd was wir liebs vnnd guts vermugen jeder zeit zuuor, hochgeb. furst freuntlicher lieber oheim vnnd schwager. Wir seint abermalⁿ von den ersamen vnsern lieben getreuen burgermeistern rath vnd gemeinen kauffman jn vnser stad *Treptow* an der Reyn, vmb gnedige vorbitschrift, jnen von wegen bestettigung vnnd confirmation jrer priuilegien althergebrachten gerechtikeitten, vblichen gebrauchs vnd gewonheiten einer vitten vff den fischlager jn *Draker* an ew. ku. w. mitzuteilen, jn aller vnderthenigkeitt ersucht, wie ew. ku. w. auss einuerwarten ferner freuntlich zuersehen werden haben. Weil nun vnss fast wisentlich zw' dieser dinge halben vorbitt an ew. ku. w. hern vattern, milder vnnd loblicher gedachtung vnnd dieselbe ew. ku. w. gelangt, auch was derowegen den vnsern fur gnedigste vertrustung geschehen auss beigelegten abschriften zum teil weiter zubefinden, vnd dan wir diesen suppli-

canten vnsern vnnderthanen, aller pilligkeit nach, solchs nit abzuschlahen gewust sondern sie hirin vnnd sonsten jn andern geburlichen sachen, mit gnaden gern befurdert sehen muchten, so bitten wir gantz freuntlich ew. ku. w. wolte dieser vnser gnedigen vorbitt städt geben vnnd die gute versehung tuen, damit vnser vnderthanen, nicht allein die gebetene confirmation vber jre alte priuilegien, gerechtigkeiten vnd hergebrachten gebrauch der vitten vff dem fischlager Draker erlangen, sondern auch iziger vnnd vorigen geschehenen vorbittschriften vnnd furderungen fruchtbarlich geniessen vnd sich solches alles bej meniglich zurbinnen haben mugen. Das erpiet_n wir vnss vmb ew. ku. w. jm gleichen vnnd grössern freuntlich zuerdienen, die vnsern werden sich auch kegen dieselbe aller gebur nach jed. zeit hinwider danckbarlich zuertzeigen wissen.

Dat jn vnserm stadt Alten Stettin den 16. Juny Anno & c. LXIII.

Von gots gnaden Barnim zu Stettin Pommern osv.
Barnym hertzog m. pp.

Rigsark.: Reg. 22 Pommern Pk. 4.

XXXXIV.

1571. 1. Septbr. Uddrag af en Relation, hvori Staden *Stettins* Afsendinge til Skanderborgmødet 1571 fremfører de vigtigste Tvistepunkter mellem Staden og Regeringen angaaende dens Rettigheder paa *Malmö*, *Falsterbo* og *Dragør*. Staden bøjer sig for Regeringens Fortolkning af Odenserecessen 1560 og anmoder om Beskyttelse og uhindret Brug af dens redelige Næringsrettigheder paa dette Grundlag.

Stettinischer abschied

jn schonischen gebrechen.

Die königliche mayt. zu Dennemarkenn, Norwegen & vnser gnedigster konig vnnd herr., seinndt durch der ernvestenn, jrer vnd des reichs Dennemarckenn vorordennter rhete vnnderthenigste vnnd getrewe *relation*, noturftiglich bericht wordenn, haben auch aus den vorgebrachten schriften gnedigst horenn lesenn, was an jre mayt. die ersamenn, jre

liebenn besonndernn burgermeister vnnnd rhat zu *Alten Stettijnn* durch jhre itze abgefertigte gesanntenn, die auch ersahnen vnnnd wolweisenn ern *Greigernn Bruckman*, burgermeistern vnnnd *Peter Framholtz* rathsverwanttenn, noch angeworbener begrueszung, glückwunschung vnnnd erbietenn, so woll wegen gnedigster erlaszung, des jnn jrer mayt. zolstett aufgesetzenn lastgeldes, als wegen messigung vnnnd abschaffung etzlicher angegebenn beschwerdenn, damit jre burgher vnd kauffleute zu Ellebogenn, wie auch auff denn fischlägern zu Falsterbode vnnnd *Dräckor*, den darbeij angezozenenn priuilegien zuwider beladenn werdenn sollen, mit gantz jnstendigenn fleiß, nderthenigst gesucht, erjnnert vnnnd gebeten. Vnd als jre mayt. darneben aus den schrifftenn, so jre vnderthanen vnnnd diener burgermeister vnnnd rhatt zu Ellebogenn, vnnnd die zölner am gedachten beidenn orten, beij de . . handlung, als denn gesanten zugelassen, zu jrem gegenbericht, vnderthenigst eingebracht, die gelegenheit vnnnd vmbstende solcher gebrechenn, gnedigst vormerckt, — so habenn die, nach gehabten rhattschlage vnd bedenckenn, denn gesanten auff solches alles, nachfolgendenn bescheidt zugeben, gnedigst beuolen.

— — — — —

Do die vonn Stettin, der *bieraccise* halber, auff Drackör befreihet, das sie vonn jeder last nicht mehr, als 4 schillingk, wie angeben auszurichtenn schuldig, welchs denn jnn großen zweifell gestheldt, weill notorium, das jre priuilegia des heringfangs halber vornemblich vnnnd allein auff *Shona* gericht wurdenn, — so sollen sie damit gehort. vnnnd billicher bescheidt darauff gegebenenn werdenn, wie denn jrer mayt. ijtziger zolner des orts berichtet, das vonn den stettinischen desfalls nichts sej besaldt wordenn. Wan aber die vonn Stettijnn solch jre angemaste befreihung mit priuilegien oder andernn gnugsamenn vrkundenn nicht wurden beweisen, vnnnd ergründt konnenn, so hettenn die jre mayt., auch vmb so vill weniger zuordenckenn, oder ijn einige maße zusetzenn, weill der punct die *bieraccijse* betreffenndt, ijnn der odensehischen tractation austruglichenn vorbehaltenn vnnnd ausgesetzt, wann die sich, mit abfurderung der gewöhnlichenn biersteuer, gegenn die vonn Stettijnn, denn andern stettenn gleich zuerzeigenn

geneigt werenn. Es seindt aber jre mayt. gnedigst zufriedenn, das vonn dem bier, se zu Drakör auff der stettinischen companei ausgetrunckenn wirdt, biß auff weiter erkundigung vnd jrer mayt. fernernn bescheidt vnnnd vorordnung, nicht mehr, als obenn gemeldt, nemblich 4 β vom jeder last solle gefurdert vnnnd gegebenenn werdenn.

Weill der stettinische kauffman der *neun tage* von Michaelis biß auff Dionysij, zu Drakör, so wenig als zu Malmö befugt ermeszenn, sondern nur auff das lager vnnnd handtirung, bisß auff Michaelis, jnhaldt vielgemeltes odensebischenn recesses, befreihet, so laßenn es jre mayt. das es darjnn so wol, als mit jrer auff Drakör hergebrachtenn vogteigerechtigkeit nach inhaltt solchs vortrages hinfurtan gehalten werden moge, jm nhamen gottes bleibenn vnnnd beruhenn.

Es achten auch jre mayt. nicht billich zuseijnn, do mit *auffziehung vnd niderlaszung des korbes*, verfrugliche geschwindigkeit dem stettinischen kauffman zu nachtheill, getriebenn werdenn solte, wie denn solchs durch ihrenn zolner aldo auch vnderthenig ist entschuldigt, vnnnd darbeij erclerung gethan das solchs auff vorgelhnnd beliebung mer zu gemeinen bestenn als jemandts zum vorfange furgenommen vnnnd gemeint, do aber solchs befundenn vnnnd dargethann werdenn solle, wollenn sich jre mayt. mit gnedigstenn einsehenn vnnnd vorordnung geburlich woll zuerzeigen wiszenn.

Naeh dem auch, wan das *thuch* bei ellen aus gemessen vnnnd vorkaufft, jrer mayt. zolngerechtigkeit vorkurtz wirdt, vnnnd es daruor gehalten das die stettinischenn dasselbe, des orts, also zuereuserenn, nicht berechtiget, so soll der stettinischenn kauffman, das thuch, solange. als jre mayt. dar jnn eijnn anders nicht vorordnen, bei gantze vnnnd halben stucken zu Drackör zuerkeufen schuldig seijnn, darmit jrer mayt. an jren zollenn nicht abgehenn moge. Do aber die stettinischenn solche jre angegebenn freiheit, mit priuilegienn, oder sonst zuerweisenn, so sollenn sie von jrer mayt. darmit auch gnedigst gehort werdenn, vnnnd derselbenn bescheidts, darauff zugewartenn habenn.

Ire mayt. hattenn auch recht vnnnd billich zu seijnn, wie denn der halber jnn dem *modtbuche* vorsehung gethan, das

zwischen dem zolner vnnd dem deutschenn kauffman, auff Drackör, so woll also zu Falsterbode, der *prahm- vnnd dragenheur* halber, jherlich eimutige vorgeleichung getroffen, vnnd dieselbe auff tregliche masse gericht werde, wie denn jre mayt., for sich vnnd jns gemein, gnedigst wol gonnen vnnd leidenn mochten, das sich die frembdenn gewerbsleute, mit jrenn vnderthanenn jn allen vorfellenn einmutig vnd freundlich mit ein ander beghen, vnd darauff des reichenn segens gottes, zu jrer samtlichenn wolfahrt, vmb so vill gewißer erwartenn mochtenn. Wie den auch jre mayt. genedigst geneigt seynn, dem stettinischenn kauffman besonders, des vilgerurtenn odensehischen vortrags, zu befurderung seiner redlichenn narung, allenthalbenn vngehindert geniessen zulassen vnnd denselbenn vor vnd neben andern, jn gnedigsten beuehll zuhabenn, — welches alles vnnd jedes, als oben gemeldt, jre kon. mayt. gedachtenn stettinischenn gesantenn, auff jre gethane werbung, vnnd die bey gepflogener handlung, vbergebene beschwerungspunctenn zu genedigster erclerung abscheidtlich nicht wollenn vorhaltenn, seindt denselbenn sampt vnnd besonder, mit gnedigistenn willenn woll gewogenn.

Signatum Schanderburg denn 1. monats tag septembris anno ijn eijnn vnnd siebentzigstenn.

Kopi. Rigsark.: Hansestæderne, Pk. 10.

XXXXV.

1590. 29. Juli. Staden *Stralsund* besværer sig til Regeringen over, at Kjøbenhavns Raad og Borgere sidste Forsommer egenmægtig har tilegnet sig Stralsunds Fed og Pladser paa *Dragør*. Man forventer, at det er sket uden Regeringens Vidende og Vilje og at denne misbilliger et saadant Indgreb i de urgamle Friheder, denne Stad har havt, og vil drage Omsorg for, at de forbliver ubeskaarne.

Gestrenge, edle, ernuheste, ewer gestrengigkeiten herligkeiten vnnd gunsten seint vsere allezeitt willige dienste besten vormugens züuorsehn bereit, grosgunstige hern e. g. h. vnd gesollen wir vnumbgencklich nichtt vorhalten, das vns vsere mittburgere altermanne vnnd samtliche cumpenien

breue dere der schonefahren mit fast beschwerten gemuete clagendt berichtet wie sich copenhagennhr rattsuewardten vnd burgere im negst verschieen vorsommer eigenthetlich vnterwunden, auff vnser auff *Draköhr* habenden vitten alle platze so woll die bebawten alls unbebawten mit pfalen worauff ein iglicher sein marck gesetzt, zweiffels ohn derwegen das sie für sich dieselbe einzuziehen drauff zubawen, vnd also vns vnd . . . de facto drauß zuentsetzen, außzupfelen, mitt embsig instendigster pitt, sintemahl ihnen solchs zum högsten beschwerlich, wir mochten sie darin vobitten. Darmit sie ihrer vhr alten gerechtigeitt nicht mochten priuiet werden.

Wan dan wir ihnen hirein die hulfliche handtt so uiel an vns zu lehenen schuldig, vnd zwar keinen anderen wegk den e. g. h. vnd g. als bei denen die koningliche regierung jetze stehet wider deren wissen vnnd willen solichs zweiffels frey geschehen, zuclagen, für vns befinden mugen.

Als gelangten an e. g. h. vnnd g. vnser gantz dienstveißige pitten sie wollen nicht gestatten das die vnsern an habender vhralten gerechtigeitten dergestuldt^a thettlich vorkurzt sondern vielmehr bey ermelten kopenhagenschen die großgunstige ernste vorsiehung thuen, das sie von solch ihrem vnbillige fürhaben, abstehen vnnd die vnsern bey woll erlangten weitt^a vber menschen gedencken, geruiglich beschener vhralter freyheitt vn molestiret lassen, — das ist ir pillig vnnd dem rechten gemes, vnnd wir seindt es vmb e. g. h. vnnd g. sampt vnnd sonderlich auch das gantze reich Denemarckenn vnnd derselben einwohner, nach hogsten vormugen zuuordienen willig (osv.).

Datum vnter vnserer stadtsignet am 29. Julij anno 90.

E. g. h. vnnd g. dienstwillige burgermeister vnd radtmanne der stadtt
Strallsundt.

Orig. Rigsark.: Hansestæderne, Pk. 25, Strallsund.

Bagpaa: Til Niclas Koess (Rigskansler) Georg Rosenkrantz, Peter Munckenn og Christoffer Walkendorpe (Regeringsraad).

XXXXVI.

1590. 27. Aug. Staden *Anklam* ansøger gennem Hertugen af Pommern den danske Regering om at generholde sine gennem flere Hundrede Aar benyttede Rettigheder paa *Dragør* og Falsterbo, samt om den tidligere Fritagelse for Læstepengeafgiften i Sundet. Brevet er i det væsentlige af samme Indhold som det følgende.

Orig. Rigsark. : Hansestæderne, Pk. 13 a.

XXXXVII.

1590. 27. Aug. Hertugen af Pommern ansøger paa Staden *Anklams* Vegne den danske Regering om Genoprettelsen af dens gamle Privilegier paa *Dragør* og Falsterbo, samt Lasttolden i Sundet.

Von gottes gnaden Ernst Ludvig hertzog zu Stettin Pommern (osv) Unsern gunstigen grus zuuor, edle gestrenge ernueste, erbare, besonders liebe, was die ersame vnser vnderthenen vnd liebe getrewen burgermeister rath vnd gemeine vnser stadt Ancklam von wegen des heringkfangs auf Schon zu *Draker*, vnd Falsterbude dessen sie vber vndenckliche, weit furjarte zeit von den kunigen zu Dennemarcken hoch loblichster christmilder gedechtnus priuilegirt vnd begnadet, wie den ebenfals von wegen des lastzols, dessen sie gleicher gestalt nicht alleine neben den andern ansehe stette befreiet, sonder auch von alters herkommen, das die pommersche schiffe, so wol auch die ancklammischen der kun. m. zu Dennemarchen von schiff vnd gute, sonderlich von es samptlich in eine stadt gehorig nur einen rosenobel zoll gegeben, aber in dem jungsten schwedischen krige darüber von einer jedem last gudes mit einem thaler belegt.

Weil aber in den aufgerichteten vordregen behandelt geschlossen vnd eingewilligt das binferner das lastgeldt eingestillet sein soll, vns vnderthenig berichtet, vnd bey euch also den gemeinen loblichen reichs vnd regierungs retten ferner drauz auch jrent wegen zubefurdern vnderthenigst gepitten, das habt ihr inligents mehrer lenge nach zuersehenn.

Vnd ob wir nun auch wol nicht zweiffen, das ihr so wol

in betrachtung obberurter koninglichen priuilegien, vertrege vnd versprechung nach, auch ohne diese vnser vorschrifft gedachten vnser vnderthenen in ihrem vnderthenigsten suchen alle gunstige befurderunge begeigen werden.

Weil aber demnoch sie sich auch dieser vnser vorschrifft souiel mehr zugeniesen sich vorhoffen, — so gesinnen wir ganz gnedig vnd gunstiglich, jr wollet auch so wol vmb vnsernt alse des guten benachbarten einigen vorstants vnd correspondenz willen, darin mit der cron Denmarck das ganze hauss Pommern allewege gewesen, vnd noch ist vnd das dieselbe auch kunftig vnd alle zeit pleiben muge, wir vnss beflæssigen wollen, ermelter vnser vnderthenen pilliges suchen sich so uiel mehr angelegen sein laßen vnd bei dem durchleuchtigsten großmechtigen vnd hochgebornen fursten hern Christian des nhamens dem vierten erwölten kunig zu Denmarcken vnd Nonwegen & vnsern freuntlichen lieben oheim vnd schwagern neben andern hohen stants personen, so sich ihrer verhoffentlich auch vorbitlich gnedigst vnd gnedig annehmen werden vnderthenigst vnd dergestalt zuorbitten vnbeschweret sein, das sie dieser vnser vorbitschrifft sich bei euch genossen empfindⁿ, vnd gleich den andern ansehe stetten mit ihrer vnderthenigsten bitte von hochstgedachter kun. m. gnedigst erhoret werden mugen. Solches seint wir vmb euch sampt vnd sonders mit allen gunstigen gnad vnd guten hiermid zuorschulden erbottig.

Datum Wolgast den 27. Augusti anno 1590.

Ernestes Ludouicus

m. pp.

Orig. Rigsark.: Hansestæderne. Pk. 13 a.

XXXXVIII.

1590. 9. Sept. Hertugen af Mecklenborg ansøger Regeringen paa Staden *Anklams* Vegne om Genoprettelsen af Stadens gamle Privilegier paa *Dragør* og Falsterbo. Brevet er væsenligt af samme Indhold som det følgende.

Orig. Rigsark.: Hansestæderne, Pk. 13 a.

XXXXIX.

1590. 9. Sept. Staden *Anklam* ansøger gennem Hertugen af Mecklenborg den danske Regering om Genoprettelsen af sine Privilegier paa *Dragør* og Falsterbo.

Durchl. hochgeb. furst e. f. g. (osv.) mugen wir in vnderthenigkeit vnuormeldet nicht lassen, dass wir vor viell vorjharter zeithen von koniglich maytt. zu Denmark, gleich andernn in Pommern belegen ansehe stetten gnedigst mit dem heringfange auff Schone zu Draker vnd Falsterbueden priuilegirt, derogestalt, dass vns nicht allein daselbst die fischerej vnderthenigst nachgegeben, sondern auch ein gantzer ortt denselben mit bueden so zu solcher handtierung nötigk zubebawen vnd dessen mit aller gerechtigkeit gebrauchen mugen, gnedigst assigniret, jnmassen wir dan solcher gerechtigkeit auf den fitten genutzt vnd rewsam gebraucht. Vnd ob wir woll solche priuilegia in viridi nhu zuhalten vns sonderlicher schickung gottes vnd sonst eingefallen kreigs- vnbung etzliche jhar auf Schone abgenommen, vnd dahero gentzlich eingesteltt worden, dass die vnsers so woll andere stedter obgedachten ortt nicht ersucht, vnd des heringfanges alda nicht gebraucht. Weill wir aber godt lop vormerckt das der hering sich wiederumb etzlicher massen soll erögnen, alß seint wir der vnderthenigsten hoffung jre kunigliche maytt. werden vns gleich andern ansehe stedter vnser habenden priuilegien gnedigst gebrauchen lassen. Vnd aber e. f. g. gnedige intercessionschrift wir vns disfals fruchtbarlich zugeniesen kein zweiffell machen.

Gelangt von deswegen hirmit an e. f. g. vnser vnderthenigs fleissigs pitten, e. f. g. wolte vns so gnedig erscheinen vnd eine gnedige vorschrift an den durchl. (osv.) Christianum zu Denmarck (osv.) gnediglich mittheilen, vnd bey jhre kun. mat. vor vns gnediglich jntercediren, das wir bey vnsern priuilegijs des heringfanges halber auf Schone zu Draker vnd Falsterbuede gnedigst gelassen, vnd die in vnsern priuilegijs nominive stetten jn alle jhren orternn so weitt dieselbe determiniert bebawen mugen, solchs vmb e. f. g. mit

vnderthenigen gehorsam zuordienen seint wir als schuldigk
in vnderthenigkeitt gantz willigk.

E. f. g. vnderthenige gehorsame bur-
germeister vnd radt der stadt Ancklam.

An hertzogk Ulrich zu Mechelnburgk (osv.).

Orig. Rigsark.: Hansestæderne, Pk. 13 a.

Med Brevet fulgte Genparter af to Privilegiebreve af 1338
og 1343, hvor kun nævnes Stadens Fed paa Skaane; men
herunder regnedes ogsaa Dragør og det synes da ikke ude-
lukket, at denne Plads omtrent fra samme Tid har været
taget i Brug af Anklam.

L.

Stettins Oldermænd eller Fogder paa Drager 1401—1624¹⁾.

Jakob van Grulle 1401.	Hieronymus Glinicke 1558—
1566.
Evert Rosow 1401.	Hans Brinck 1558—61.
Hans Koke 1423.	Poul Moller 1562.
Bertold vam Springe 1423—34.	Matheus Schumann 1562—70.
Hinrik Gawessow 1424—34.	Jurgen Smedt jun. 1562—66.
Hans Werenbrot 1432.	Paul Lytzow 1564—66.
Hans Langhe 1428—33.	Peder Evert 1564—72.
Claus Dorn 1459.	Jochim Swalg 1570.
Borchart Smet 1497—1516.	Jochim Wegener 1570—76.
Otto Levenow 1497.	Jochim Teterow 1570.
Peter Baruthe 1499—1516.	Georg Straupitz 1580—91.
Arnt Smyth 1499—1502.	Michel Tilicke 1591.
Hans Grade 1504—16.	Claus Podehl 1591—99.
Hinrik Neveling 1504—16.	Hermann Kerckhoff 1594.
Hans van Buren 1512.	Hans Koppen 1599.
Hans Brinck 1513—16.	Michael Jurbantz 1599.
Hans Czander 1532—39.	Hans Mencke 1621—24.
Claus Dusterbeke 1532—39.	Friederich Schaum 1622.
Egidius Britzke 1532—34.	Andreas Krüger 1623.
Peter Trampe 1535—45.	Hermann Buern 1623.
Benedict Wustehove 1543—47.	Johan Fuchs 1624.
Jürgen Smedt 1543—66.	Poul Kivith 1624.
Valtin Dabbert 1546—49.	
Hinrik Sillichow 1552—61.	

¹⁾ Balt. stud. XXXVII.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL ♦ NORDISK FORLAG

W. SCHORN:

DA VOLDENE STOD

ERINDRINGER

RIGT ILLUSTRERET — 2. OPLAG

4 KR. 50 ØRE

—

FRA GAMLE SKUFFER

SKITSER OG PENNETEGNINGER

3 KR. 50 ØRE

GRÆBES BOGTRYKKERI - KJØBENHAVN.

